

2ο Πανελλήνιο Συνέδριο Θεολόγων Εκπαιδευτικών με Διεθνή Συμμετοχή

Προκλήσεις και προοπτικές της Θρησκευτικής Εκπαίδευσης στο σύγχρονο σχολείο

ΤΟΜΟΣ ΠΕΡΙΛΗΨΕΩΝ

Συνδιοργάνωση

Τμήμα Θεολογίας Α.Π.Θ.

Εργαστήριο Παιδαγωγικής του Τμήματος Θεολογίας Α.Π.Θ.
Περιφερειακή Διεύθυνση Πρωτοβάθμιας & Δευτεροβάθμιας
Εκπαίδευσης Κεντρικής Μακεδονίας

Θεολογική Σχολή - Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης
Θεσσαλονίκη, 14-16 Σεπτεμβρίου 2018

Περιεχόμενα

<i>Αβελλά Σουλτάνα</i> Διδακτική πρόταση για τα Θρησκευτικά του Δημοτικού. «Θρησκείες στη χώρα μας: Ποιος είναι ο γείτονάς μου;»	σελ. 5
<i>Αγγελάκη Νεκταρία-Ελευθερία</i> Νομικός σχολιασμός των αποφάσεων Ολ.ΣτΕ 660/2018 & Ολ.ΣτΕ 926/2018 και του πλαισίου που θέτουν για το Μάθημα των Θρησκευτικών	σελ. 7
<i>Αλιόζη Τάνια, Δαλαμπύρα Έλσα, Δανιήλ Γιώργος</i> Νομικές σκέψεις για το μάθημα των Θρησκευτικών	σελ. 8
<i>Αλμπανάκη Ξανθή</i> Ψηφιακή ανάδειξη της πολιτιστικής κληρονομιάς μέσα από ταξίδια πίστης σε μνημεία λατρείας και προσευχής	σελ. 9
<i>Ασημακόπουλος Παναγιώτης</i> Έχουν φάση τα Θρησκευτικά;	σελ. 11
<i>Βαβέση Χρυσάνθη</i> Τα Αναλυτικά Προγράμματα Σπουδών της Θρησκευτικής Εκπαίδευσης υπό το πρίσμα της θεωρίας του B.Bernstein	σελ. 13
<i>Γεωργιάδης Κωνσταντίνος</i> Τα ιδεολογικής φύσεως ψευδοδιλήμματα γύρω από το Μάθημα των Θρησκευτικών – Μια εναλλακτική ερμηνεία του Συνταγματικού όρου «Θρησκευτική Συνείδηση»	σελ. 15
<i>Γιώβος Χρήστος</i> CASUS BELLI, Η μικρού μήκους ταινία του Γιώργου Ζώη ως διδακτική πρακτική στην ΘΕ4 2ο δίωρο II «Η έκφραση της οδύνης στην τέχνη», της Γ΄ Γυμνασίου	σελ. 17
<i>Γκιούρα Χρυσούλα</i> Εικονικό Μουσείο και Μάθηση: Βιωματική προσέγγιση του θρησκευτικού γίγνεσθαι	σελ. 18
<i>Γκίρλου Δήμητρα, Ιωακειμίδου Παρασκευή</i> Διδακτική παρέμβαση με επίκεντρο τη θέση της γυναίκας στη Βίβλο και στη σημερινή εποχή	σελ. 20
<i>Δελικανλής Παναγιώτης</i> Αδύνατον... Γίνεται να είσαι μαθηματικός και θεολόγος;	σελ. 22
<i>Διαμαντής Φώτιος</i> Συμμετοχικές θεωρίες μάθησης και θρησκευτική εκπαίδευση: χριστιανικές κοινότητες βάσης	σελ. 23
<i>Διαμαντής Φώτιος</i> Ορθόδοξοι θρησκευτικοί Λόγοι και η σχέση τους με ιδεολογίες και κοινωνικές ταυτότητες	σελ. 25
<i>Ζήκος Θωμάς</i> Το διδακτικό εγχειρίδιο των θρησκευτικών της Ιταλίας	σελ. 27
<i>Καλαμάτας Αθανάσιος</i> Το Νέο Πρόγραμμα Σπουδών του Μαθήματος των Θρησκευτικών στο Λύκειο: Αποτίμηση της διετούς εφαρμογής του (2016-2018)	σελ. 28
<i>Καπετανάκης Γεώργιος</i> Όψεις Λογοτεχνίας στα Νέα Προγράμματα Σπουδών για το Μάθημα των	

Θρησκευτικών (Γυμνασίου)	σελ. 29
<i>Καραμούζης Πολύκαρπος, Τσιρέβελος Νικόλαος</i> Νέα Προγράμματα Σπουδών και Διδακτική στη Θρησκευτική Εκπαίδευση. Μία μελέτη περίπτωσης.	σελ. 30
<i>Καρέλα Γεωργία</i> Προσεγγίζοντας τον Ιουδαϊσμό μέσα από την Τέχνη	σελ. 32
<i>Κάρτσακα Ελένη, Συργιάννη Μαρία</i> Αξιοποίηση της τέχνης και της αισθητικής εμπειρίας ως μέσο κριτικού μετασχηματισμού των αντιλήψεων για τον «άλλον» και «διαφορετικό» στην εκπαιδευτική διαδικασία	σελ. 33
<i>Καρύπη Σεβαστή</i> Θέματα Εκκλησιαστικής Ιστορίας και Αγιολογίας στη διδακτική των Θρησκευτικών - Νέο ΠΣ Θρησκευτικών Δημοτικού-Γυμνασίου	σελ. 34
<i>Κιουλάνης Σπύρος</i> Η τεχνική του Gamification στην προοπτική της Θρησκευτικής Εκπαίδευσης στο σύγχρονο σχολείο	σελ. 35
<i>Κόλτσιου-Νικήτα Άννα,</i> Διδάσκοντας τη γλώσσα της Αγίας Γραφής στους φοιτητές της Θεολογικής Σχολής της Κινσάσα του Κογκό: Μια περίπτωση της διδακτικής μεθόδου «Ενσωματωμένη Εκμάθηση Περιεχομένου και Γλώσσας»	σελ. 37
<i>Κόπτης Αλέξανδρος, Μητροπούλου Βασιλική</i> Ανεστραμμένη διδασκαλία με χρήση προκαταβολικών οργανωτών στο μάθημα των Θρησκευτικών	σελ. 38
<i>Κυρίτης Γεώργιος</i> Σκοποί και περιεχόμενα του θρησκευτικού μαθήματος. Σύγχρονη διδακτική προσέγγιση αναλυτικών προγραμμάτων	σελ. 40
<i>Κυρίτης Γεώργιος</i> Το θρησκευτικό μάθημα στη σύγχρονη πλουραλιστική κοινωνία προσεγγίσεις και προοπτικές	σελ. 42
<i>Κωνσταντινίδου Σεβαστή</i> Δημιουργική Γραφή στην παραβολή του σπλαχνικού Σαμαρείτη	σελ. 44
<i>Κωτσιόπουλος Κωνσταντίνος</i> Διαπολιτισμική Ευρωπαϊκή Πολιτική και Θρησκευτική Παιδεία	σελ. 45
<i>Λαδόπουλος Ι. Γεώργιος</i> Από τη θεατρική σκηνή στη διδακτική πράξη: Εφαρμογή στο Νέο Πρόγραμμα Σπουδών στα Θρησκευτικά Γ' Γυμνασίου. Σύνδεση με Εκπαιδευτικό Δράμα & Διαθεματικότητα	σελ. 46
<i>Λαλαγιάννη Αικατερίνη, Κούντη Μαρία</i> Η Προσευχή σε μια διαθεματική προσέγγιση	σελ. 48
<i>Λυκουροπούλου Δέσποινα</i> Θρησκευτικά και Περιβαλλοντική Εκπαίδευση: Διαθεματική Προσέγγιση	σελ. 50
<i>Λυτσιούση Στυλιανή, Τσιούμης Κωνσταντίνος</i> Η πρωινή προσευχή στο σχολείο	σελ. 51
<i>Μαλή Ευδοκία-Ευθαλία</i> Ο "άλλος" για τους Χριστιανούς: Διδακτική προσέγγιση με χρήση ΤΠΕ	σελ. 53

<i>Μαντζανάκης Δ. Κωνσταντίνος</i> Όψεις του οπτικού γραμματισμού στο Μάθημα των Θρησκευτικών	σελ. 54
<i>Μαραγκού Μαρία</i> Μια διδακτική/διαθεματική προσέγγιση: Τα Χριστούγεννα, ο Θεός γίνεται άνθρωπος	σελ. 56
<i>Μαραγκουδάκης Γεώργιος</i> Διδάγματα ζωής και αγάπης από την γερόντισσα Γαβριηλία και η παιδαγωγική τους αξιοποίηση στο σύγχρονο σχολείο	σελ. 58
<i>Μητροπούλου Βασιλική</i> Ψηφιακός Γραμματισμός στο Μάθημα των Θρησκευτικών	σελ. 60
<i>Ορφανίδης Γεώργιος</i> Η επιστολή του Βυζαντινού Αυτοκράτορα Λέοντα Γ΄ (717-741) προς τον Χαλίφη Ουμάρ Β΄ (Umar II) (717-720). Νέες Ερμηνείες και Προσεγγίσεις Διαπολιτισμικού και Διαθρησκειακού Περιεχομένου. Συμβολή στη Διδασκαλία του Μαθήματος των Θρησκευτικών.	σελ. 61
<i>Παπαδοπούλου Παρθένα</i> Διακρίσεις στην εποχή μας	σελ. 63
<i>Παπαναστασοπούλου Βάλια</i> Σχέση επιστήμης και βιβλικού κειμένου. Η περίπτωση της Δημιουργίας του κόσμου και του ανθρώπου.	σελ. 65
<i>Πάυλου Νικόλαος</i> Η Ανάβαση στο Όρος Βεντού των Θρησκευτικών. Σκέψεις για το παρόν και τις προοπτικές του θρησκευτικού μαθήματος.	σελ. 67
<i>Πίτσου Χαρίκλεια, Σούννογλου Μαρίνα,</i> Η διαθρησκειακή αγωγή υπό το πρίσμα των διεθνών κειμένων των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων. Το παράδειγμα των ελληνικών προγραμμάτων σπουδών της προδημοτικής εκπαίδευσης.	σελ. 69
<i>Ρήγα Αικατερίνη</i> Η αξιοποίηση και συνεισφορά των ΤΠΕ στη διδασκαλία του Μαθήματος των Θρησκευτικών. Νέες τάσεις και προοπτικές.	σελ. 70
<i>Σαατσόγλου Ελένη</i> «Αγάπα τον πλησίον σου ως εαυτόν». Αποδοχή, αγάπη, αλληλεγγύη στον «διαφορετικό».	σελ. 72
<i>Σακελλαριάδη Ισμήνη</i> Μαθαίνω μέσα από τα Εικαστικά και την Ιστορία	σελ. 74
<i>Σαπουνάς Αθανάσιος</i> Η ανάδειξη της διαπολιτισμικότητας μέσα από το μάθημα των Θρησκευτικών στο ελληνικό δημοτικό σχολείο	σελ. 76
<i>Σιδηρόπουλος Δημήτριος</i> Θεμελιώδεις παράμετροι της Θρησκευτικής Εκπαίδευσης στις φιλελεύθερες πολιτισμικές κοινωνίες: Συμβολή στην κοινωνική και εκπαιδευτική υποστήριξη των μεταναστών και προσφύγων μαθητών	σελ. 78
<i>Σούννογλου Μαρίνα, Πίτσου Χαρίκλεια</i> Πολιτισμική ετερότητα και θρησκευτική αγωγή βάσει του Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ. Σύγκριση προγραμμάτων σπουδών προσχολικής εκπαίδευσης Ελλάδας- Κύπρου.	σελ. 80
<i>Σπυριδοπούλου Ελένη</i>	

Μαθαίνοντας με το Thymio – Μια διδακτική προσέγγιση των Θρησκευτικών Στ΄τάξης με τη χρήση εκπαιδευτικής ρομποτικής	σελ. 81
<i>Στογιαννίδης Αθανάσιος</i> Επισημάνσεις αναφορικά με τη χρήση των τεχνικών όρων στον διάλογο για το Μάθημα των Θρησκευτικών στην Ελλάδα	σελ. 82
<i>Στράντζαλης Πολύβιος</i> Η συμβολή του μαθήματος των Θρησκευτικών στην ανάπτυξη των δεξιοτήτων οπτικού γραμματισμού: Η «εικόνα» στους Φακέλους Μαθήματος του Λυκείου.	σελ. 83
<i>Σφακάκης Δημήτριος</i> Η θρησκευτική και διαπολιτισμική εκπαίδευση στην Ελλάδα. Νομοθεσία και εκπαιδευτικές πολιτικές.	σελ. 84
<i>Τερλιμπάκου Ζωή</i> Οπτικοακουστικός Γραμματισμός και Μάθημα των Θρησκευτικών. Διδακτικό σενάριο με Κινηματογράφο.	σελ. 85
<i>Τσέκου Αικατερίνη</i> Η παιδαγωγική διάσταση των Νέων Προγραμμάτων Σπουδών του Μαθήματος των Θρησκευτικών της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης: Μεθοδολογικά και κοινωνικά ζητήματα.	σελ. 86
<i>Τσιρέβελος Νικόλαος, Αθανασόπουλος Παναγιώτης</i> Διαχριστιανικές πολιτιστικές και ιστορικές αναζητήσεις με τη χρήση κινητών συσκευών	σελ. 87
<i>Τσοντάκη Μαρίνα</i> Η θρησκευτική ετερότητα και η αντιμετώπισή της στα πλαίσια της πολυπολιτισμικότητας – Ανθρώπινα δικαιώματα και θρησκευτική ετερότητα	σελ. 89
<i>Φαρίδου Σμαράγδα</i> Δημιουργία λεξικού απογραφικών εκφράσεων σε ιστολόγιο	σελ. 90
<i>Φαρσάρη Γεωργία</i> Διευκολύνοντας τη μετάβαση από το Δημοτικό στο Γυμνάσιο μέσω του Μαθήματος των Θρησκευτικών. Η αξιοποίηση της Τοπικής Εκκλησιαστικής Τέχνης στη διδακτική πράξη.	σελ. 92
<i>Φρειδερίκος Κωνσταντίνος</i> Βυζαντινή Εικονογραφία και Εκπαίδευση Ενηλίκων	σελ. 94
<i>Χαρίσης Αθανάσιος</i> Συνεχιζόμενη επαγγελματική κατάρτιση των εκπαιδευτικών Εκκλησιαστικής Εκπαίδευσης με έμφαση στην Τοπική Εκκλησιαστική Ιστορία και τις ΤΠΕ	σελ. 95
<i>Χασιώτη Μαρία</i> Η αποτύπωση της σχέσης Χριστιανισμού και Ισλαμ μέσω της Γραφής του Ι. Δαμασκηνού, του Ι. Μπαττούτα, του Αλ. Παπαδιαμάντη και του Φ. Κόντογλου, και η θέση της Ορθοδοξίας στον οικογενειακό διάλογο	σελ. 97
<i>Χατζηγιάννου Ελιάννα, Στεφανής Κωνσταντίνος</i> Επιστρατεύοντας την έκπληξη στη μαθησιακή διαδικασία	σελ. 98

Διδακτική πρόταση για τα Θρησκευτικά του Δημοτικού. «Θρησκείες στη χώρα μας: Ποιος είναι ο γείτονάς μου;»

Αβελλά Σουλτάνα

Θεολόγος – Αποσπασμένη στην Ακαδημία Θεολογικών Σπουδών Βόλου
retipk2@gmail.com

Περίληψη

Με την ακόλουθη εργασία επιχειρείται η προσέγγιση της πολυσυζητημένης και βαθύτατα ελκυστικής για τους μαθητές θρησκευολογικής ύλης. Μιας ύλης που εξάπτει την περιέργεια, δημιουργεί ερωτήματα, δοκιμάζει αντιλήψεις και αντοχές, ξεσκεπάζει στερεότυπα και, παρά τις δυσκολίες, θέτει τη βάση για προβληματισμό.

Τα ερωτήματα που μας δημιουργούνται γύρω απ' όσα προαναφέρθηκαν εστιάζουν τον προβληματισμό μας στα παρακάτω: πόσο αποκομμένες από την καθημερινότητα των μαθητών μπορεί να είναι οι συνήθειες και οι συμπεριφορές των συμμαθητών και συμμαθητριών τους, οι προερχόμενοι/ες από διαφορετικά πολιτισμικά και θρησκευτικά περιβάλλοντα; Επηρεάζει κάτι τέτοιο την επικοινωνία, τη συνάντηση και τη συνάφεια των μαθητών/τριων; Αν το σχολείο (στελεχιακό και μαθητικό δυναμικό, σύλλογος γονέων, κεντρική διοίκηση, εμπλεκόμενοι φορείς της τοπικής αυτοδιοίκησης, τοπική κοινωνία κ.ά.) δεν έχει διαμορφώσει το πλαίσιο για αλληλογνωριμία και συμμετοχή, προκειμένου να γνωριστεί ο ένας με τον πολιτισμικά «άλλο», ποιος θα το κάνει;

Το σχολείο, ως ένας από τους πυλώνες ανάπτυξης μιας χώρας, καλείται να συμβάλλει αποφασιστικά στη κατεύθυνση της ειρηνικής συνύπαρξης των μαθητών/τριων, ανεξάρτητα από τον τόπο καταγωγής, κοινωνικής τάξης, θρησκευτικής πίστης, πολιτικής τοποθέτησης κ.ά.. Κυρίαρχη πεποίθηση αποτελεί ότι κάτι τέτοιο υπηρετείται από τη διδασκαλία του μαθήματος των Θρησκευτικών, όταν αυτή σχεδιάζεται και υλοποιείται χωρίς αποκλεισμούς, κατοχή του «αλάθτου» και παρωπίδες. Γιατί μόνο έτσι «μπορεί να συμβάλλει σημαντικά και αποφασιστικά στην κατεύθυνση της ειρηνικής συνύπαρξης, της αλληλοκατανόησης και της δημιουργικής αλληλεπίδρασης ανθρώπων και κοινοτήτων με διαφορετικές πολιτισμικές παραδόσεις.» (Οδηγός Εκπαιδευτικού στα Θρησκευτικά Δημοτικού και Γυμνασίου – Αναθεωρημένη έκδοση 2014, σ.54)

Η πρόταση διδασκαλίας μας θα βασιστεί σε επίσημες θεωρητικές και παιδαγωγικές προτάσεις και μπορεί να προσαρμοστεί στις ανάγκες των μαθητών της έκτης Δημοτικού. Θα παρουσιαστεί ο τρόπος με τον οποίο μπορεί να φτάσουν μαθητές/τριες σε προσδοκώμενα μαθησιακά αποτελέσματα χωρίς να απωλεσθεί η ιδιοπροσωπία του/της κάθε μαθητή/τριας. Με τη διερεύνηση και την ανάδειξη των θρησκευτικών νοημάτων και μηνυμάτων επιδιώκουμε να προκύψουν προϊόντα δουλειάς μέσα στην τάξη με τους/τις μαθητές/τριες να παίζουν ενεργό ρόλο στη μαθησιακή διεργασία. Όλα αυτά έχοντας ως σύνθημά μας: «όλοι εμπλεκόμενοι όλοι ίσοι».

Στην προκειμένη περίπτωση η πρόταση αφορά στο δίωρο της έκτης Θεματικής Ενότητας – ΣΤ' Δημοτικού: «Θρησκείες στη χώρα μας: Ποιος είναι ο γείτονάς μου;- Εβραϊκές κοινότητες στην Ελλάδα – Μπροστά στον "ξένο" σήμερα». Συγκεκριμένα, θα προσπαθήσουμε να στηρίξουμε το εγχείρημά μας απαντώντας

στο ερώτημα: Τι συμβαίνει σήμερα και πως επιχειρείται η συνάντηση με τον «γείτονα»; Το θεωρητικό πλαίσιο πάνω στο οποίο θα δομηθεί η διδασκαλία μας θα λάβει υπόψη παιδαγωγικές προσεγγίσεις ελλήνων και ξένων ειδικών από το χώρο της Παιδαγωγικής και της Διαπολιτισμικής Εκπαίδευσης (Ματσαγγούρας, Γκότοβος, Γκόβαρης, Κόκκος, Βρεττός, Cummins, Dewey).

Επιπλέον, στην παρούσα Θεματική Ενότητα οι μαθητές/τριες καλούνται να ψηλαφίσουν την έννοια και την πραγματικότητα της θρησκευτικής ετερότητας και ποικιλίας, με δύο κυρίως τρόπους και στόχους: Πρώτον, μέσα από τη γνωριμία και την αναγνώριση διαφορετικών θρησκευτικών κοινοτήτων που υπάρχουν στην Ελλάδα, και δεύτερον, υπό το πνεύμα της ανεξιθρησκίας αλλά και του σεβασμού τους στην πίστη του «άλλου.» (Οδηγός Εκπαιδευτικού στα Θρησκευτικά Δημοτικού και Γυμνασίου – Αναθεωρημένη έκδοση 2014, σ.75)

Όλα τα προηγούμενα θα επιχειρήσουμε να τα συνδέσουμε με όσα ο Ausebel επισημαίνει, ότι δηλαδή ο δάσκαλος οφείλει να ανακαλύψει τι ξέρει ήδη ο μαθητής και από εκεί και πέρα, με τον κατάλληλο τρόπο διδασκαλίας, να τον βοηθήσει να συνδέσει τα όσα μαθαίνει με τον εαυτό του, τον κόσμο γύρω του και τη μελλοντική διάσταση των ενδιαφερόντων του. Δηλαδή, οι δραστηριότητες που χρησιμοποιούνται για την πρόσκτηση του νέου αντικειμένου πρέπει «να δημιουργούν στους μαθητές εμπειρίες που αφυπνίζουν το νου, την καρδιά και την ψυχή τους», σ' ένα πλαίσιο που νοηματοδοτεί τη ζωή και δημιουργεί τις προϋποθέσεις για ανάπτυξη στάσεων και συμπεριφορών, που μπορούν να συνεισφέρουν στη βελτίωση της ανθρώπινης υπόστασης και του κόσμου. (Οδηγός Εκπαιδευτικού στα Θρησκευτικά Δημοτικού και Γυμνασίου – Αναθεωρημένη έκδοση 2014, σ.54)

Νομικός σχολιασμός των αποφάσεων Ολ.ΣτΕ 660/2018 & Ολ.ΣτΕ 926/2018 και του πλαισίου που θέτουν για το Μάθημα των Θρησκευτικών

Αγγελάκη Νεκταρία-Ελευθερία

*Δικηρόρος παρ' Αρείω Πάγω - ΜΔΕ Αστικού, Αστικού Δικονομικού και
Εργατικού Δικαίου ΑΠΘ
nektaria.aggelaki@gmail.com*

Περίληψη

Στην παρούσα Εισήγηση, παράλληλα με το νομικό σχολιασμό των πρόσφατων Δικαστικών Αποφάσεων για τα Θρησκευτικά (Ολ.ΣτΕ 660/2018 και Ολ.ΣτΕ 926/2018), επιχειρείται μία πρώτη χαρτογράφηση του νομικού πλαισίου που οι Αποφάσεις αυτές τείνουν να θέσουν. Προέχει η συμβολή στην επίλυση ενός πραγματικού προβλήματος, που πρόσκαιρα προκαλεί απλώς αμηχανία στο χώρο της Εκπαίδευσης και την ευρύτερη κοινωνία, τείνει, ωστόσο, να γιγαντωθεί ως θεσμικό κενό, ακόμη περισσότερο υπό το βάρος μιας ακυρωτικής Απόφασης του ΣτΕ κατά των Νέων Προγραμμάτων Σπουδών (όπως αυτά εισάγονται σήμερα στην Εκπαίδευση δια των σε ισχύ ΦΕΚ 2104/Β/19-6-2017 & 2105/Β/19-6-2017).

Επιχειρείται η προσέγγιση μία Μείζονος Πρότασης ενός Δικανικού Συλλογισμού, μία Νομολογία που ερμηνεύει ειδικότερα τί προβλέπει το Σύνταγμα σχετικά με τη Θρησκευτική Εκπαίδευση στην Ελλάδα οπότε και τί είδους παιδαγωγικό Σχέδιο αναμένεται από μέρους των Συντακτών των Προγραμμάτων Σπουδών των Θρησκευτικών. Προηγείται η εξέταση μίας δικονομικής διαδικασίας, όπου όμως και εκεί μπορεί να κρύβεται εξίσου σημαντικό μέρος της ουσίας της όλης υπόθεσης.

(Η παρούσα επίσης Εισήγηση συνυποβάλλεται ως το Α' μέρος μιας διαδοχικής Β' Εισήγησης που έχει ήδη αυτοτελώς συνυποβληθεί με τον τίτλο "ΤΑ ΙΔΕΟΛΟΓΙΚΗΣ ΦΥΣΕΩΣ ΨΕΥΔΟΔΙΛΗΜΜΑΤΑ ΓΥΡΩ ΑΠΟ ΤΟ ΜΑΘΗΜΑ ΤΩΝ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΩΝ – ΜΙΑ ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΗ ΕΡΜΗΝΕΙΑ ΤΟΥ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΙΚΟΥ ΟΡΟΥ «ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΗ ΣΥΝΕΙΔΗΣΗ»" του Κωνσταντίνου Γεωργιάδη)

Νομικές σκέψεις για το μάθημα των Θρησκευτικών

Αλιόζη Τάνια

Δικηγόρος, Αυτοτελές Γραφείο Νομικής Υποστήριξης ΠΔΕ Κ. Μακεδονίας
aliozita@yahoo.gr

Δαλαμπύρα Έλσα

Δικηγόρος, Αυτοτελές Γραφείο Νομικής Υποστήριξης ΠΔΕ Κ. Μακεδονίας
elsadala@otenet.gr

Δανιήλ Γιώργος

Δικηγόρος, Αυτοτελές Γραφείο Νομικής Υποστήριξης ΠΔΕ Κ. Μακεδονίας
giorgosdaniil@yahoo.gr

Περίληψη

Η επιλογή της θρησκευτικής κατεύθυνσης έχει αναγνωριστεί από πολλά διεθνή κείμενα, αλλά και από το ελληνικό Σύνταγμα, ως ανθρώπινο δικαίωμα (θρησκευτική ελευθερία). Ωστόσο, το ελληνικό έθνος έχει ιστορική σύνδεση με την Χριστιανική Ορθόδοξη Θρησκεία, η οποία στο Σύνταγμά μας χαρακτηρίζεται ως επικρατούσα. Για το λόγο αυτό το μάθημα των θρησκευτικών αποτελεί διδακτέα ύλη στην πρωτοβάθμια και στην δευτεροβάθμια εκπαίδευση. Ο τρόπος διδασκαλίας και το περιεχόμενο τόσο των θρησκευτικών όσο και κάποιων κεφαλαίων των φυσικών επιστημών, έχουν αποτελέσει σημείο τριβής με την Εκκλησία. Το θέμα έχει απασχολήσει τα ελληνικά και διεθνή δικαστήρια, αλλά και την Αρχή Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα (αναγραφή θρησκευμάτων στους απολυτήριους τίτλους). Μάλιστα, το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου έχει να επιδείξει πλούσια νομολογία για την παραβίαση της θρησκευτικής ελευθερίας και σε άλλες ευρωπαϊκές χώρες. Τελευταία, η Ολομέλεια του Συμβουλίου της Επικρατείας (με την υπ' αριθ. 660/2018 απόφασή του) έκρινε τη συνταγματικότητα του νέου προγράμματος σπουδών, αναφορικά με το κομμάτι του που αφορά στο μάθημα των θρησκευτικών.

Ψηφιακή ανάδειξη της πολιτιστικής κληρονομιάς μέσα από ταξίδια πίστης σε μνημεία λατρείας και προσευχής

Αλμπανάκη Ξανθή

Θεολόγος, Πειραματικό Λύκειο Παν/μίου Μακεδονίας

xalbanaki@gmail.com

Περίληψη

Η τεχνολογική ανάπτυξη αποτελεί κομμάτι του περιβάλλοντος, το οποίο επηρεάζει και την πολιτισμική ενσυναίσθηση των μαθητών. Η θρησκεία είναι ένα κοινωνικό μέγεθος που συνδέεται με το πολιτισμικό περιβάλλον και ταυτόχρονα το επηρεάζει και το αναδεικνύει. Η πολιτισμική κληρονομιά κάθε λαού περιλαμβάνει την γλώσσα, τις τέχνες, τα μνημεία, τα έθιμα αλλά και τη θρησκευτική παράδοση, τους θεσμούς, τις αξίες της κοινωνικής ζωής, τις πολιτιστικές απόψεις, τις ιδέες, τα θρησκευτικά πιστεύω μιας κοινωνικής ομάδας. Η γνώση του πολιτισμού ενώνει τους ανθρώπους αφού τους βοηθά να κατανοήσουν τον τρόπο που σκέφτεται και ενεργεί ο «άλλος» (Μητροπούλου, 2007:74) και ταυτόχρονα να επισημάνει τις πολιτισμικές διαφορές, οι οποίες υφίστανται όχι όμως ως αντιθετικοί πόλοι, αλλά ως σημεία ένωσης διαφορών (Κανακίδου-Παπαγιάννη, 1998: 48). Ο ρόλος του εκπαιδευτικού είναι να βοηθήσει τους νέους να αναπτύξουν ικανότητες κατανόησης αυτών των νέων δεδομένων. Η εργασία καταθέτει αρχικά μία βιβλιογραφική επισκόπηση που σχετίζεται με φορείς που έχουν ενεργοποιηθεί στο πεδίο που σχετίζεται με την πολιτιστική κληρονομιά και τα θρησκευτικά μνημεία και στη συνέχεια παρουσιάζει παραδείγματα ψηφιακής χαρτογράφησης θρησκευτικών μνημείων στην Ελλάδα και στο εξωτερικό. Η δημιουργία ενός ψηφιακού διαδραστικού χάρτη αντιπροσωπεύει ένα διεπιστημονικό αντικείμενο πολλών ειδικοτήτων. Απαιτείται όμως διαφορετική προσέγγιση στη σχεδίαση και στην παραγωγή του, σε σχέση με τους έντυπους χάρτες γιατί η επιλογή των δεδομένων και η επεξεργασία απαιτεί την χρησιμοποίηση συγκεκριμένων τεχνικών και τεχνολογιών, ώστε να παρέχει εύκολα προσβάσιμες και υψηλής ποιότητας πληροφορίες για τον χρήστη (Αλμπανάκη & Γκιούρα, 2016). Αντίστοιχες δραστηριότητες στην εκπαιδευτική κοινότητα προωθούν την ενδυνάμωση της πολιτιστικής και θρησκευτικής ταυτότητας των νέων ώστε να είναι σε θέση στη συνέχεια να αξιολογήσουν την πολιτιστική και θρησκευτική κληρονομιά άλλων λαών και να εντοπίσουν ομοιότητες και διαφορές. Επιπλέον η ενασχόληση με τέτοιου είδους δραστηριότητες καλλιεργεί δεξιότητες χωρικής σκέψης και χαρτογραφικών ικανοτήτων. Επιπλέον, οι νέοι μέσα από άτυπες μορφές μάθησης, (Schell et al., 2013) οργανώνουν τις δικές τους μαθησιακές διαδρομές με βάση τα ιδιαίτερα ενδιαφέροντα και τις κλίσεις τους, ενώ παράλληλα αξιοποιούν την εμπειρία και την πρότερη γνώση τους. Ο ψηφιακός κόσμος προσφέρεται για μία συνολική και διαχρονική θεώρηση δραστηριοτήτων μιας εποχής και για συνειδητοποίηση της εξελικτικής πορείας των κοινωνιών, καθώς και ευκολότερη παρουσίαση θεμάτων που πραγματεύονται πολλά γνωστικά πεδία, μέσα από καταστάσεις γνωστικής μαθητείας (Jensen, 2004; Brown, et al., 1989: 37). Τέλος, επιτυγχάνεται η προώθηση διαφορετικών προσεγγίσεων στην εκπαιδευτική

διαδικασία και το παραγόμενο μαθησιακό υλικό μεταφέρεται και διαχέεται έξω από τους τοίχους του σχολείου στο οποίο έχουν πρόσβαση όλοι.

Έχουν φάση τα Θρησκευτικά;

Ασημακόπουλος Παναγιώτης

Δρ. Θεολογίας – Πτυχιούχος Ψυχολογίας

Εκπαιδευτικός στο Λύκειο Γαζίου Ηρακλείου Κρήτης

Επιμορφωτής στα Νέα Προγράμματα Σπουδών για τα Θρησκευτικά

asimnafaktos@gmail.com

Περίληψη

Έχει φάση, έχει πλάκα: Δύο εκφράσεις που χρησιμοποιούνται αρκετά από τους εφήβους μαθητές μας για να περιγράψουν κάτι που τους προκαλεί το ενδιαφέρον, κάτι που τους αρέσει. Ισχύει όμως και για τα Θρησκευτικά;

Είμαστε μια περίεργη ειδικότητα. Συνήθως αυτή την «περιέργεια» την ασπαζόμαστε κι εμείς. Πολύ συχνότερα βέβαια οι άλλοι. Μαθητές, γονείς, συνάδελφοι και η λεγόμενη «κοινή γνώμη».

Ίσως όμως το πλέον σημαντικό είναι το πώς αντιλαμβανόμαστε εμείς τον εαυτό μας, τη θέση και το ρόλο μας στο σχολείο και το ύφος του μαθήματος των Θρησκευτικών και της διδασκαλίας μας. Τα τελευταία χρόνια μάλιστα με τις αναταραχές και την επικαιρότητα στο χώρο της θρησκευτικής εκπαίδευσης πολλά ζητήματα ρόλου, θέσης και ύφους βρίσκονται υπό συζήτηση και ένταση.

Ο ρόλος που προσδίδουμε στο μάθημα των Θρησκευτικών, οι μέθοδοι που ακολουθούμε, το ύφος που υιοθετούμε είναι βασικά συστατικά του μαθήματος των Θρησκευτικών. Προφανώς και σε όλα τα μαθήματα, αλλά ειδικά στο μάθημα των Θρησκευτικών έχουν εξέχουσα θέση. Σε σημείο που μπορούν να εκμηδενίσουν ή και να ενισχύσουν τα προσδοκώμενα αποτελέσματα.

Άξια λόγου και προσοχής είναι και η παράμετρος της μη λεκτικής επικοινωνίας (non verbal communication). Αυτό που θα λέγαμε ύφος, στυλ! Διαδραματίζει και αυτό σημαντικό ρόλο και έχει εξέχουσα θέση μέσα στην τάξη μας, στη σχέση με τους μαθητές μας και στην προσφορά προς αυτούς του μαθήματός μας. Και μάλιστα όλα τα παραπάνω συνδέονται άμεσα και έμμεσα με το ύφος αυτό.

Σε ερωτηματολόγιο, το οποίο συμπληρώθηκε ανώνυμα από 278 μαθητές της Β΄ και Γ΄ τάξης Λυκείου (Απρίλιος – Μάιος 2018) αποτυπώθηκαν ορισμένες τοποθετήσεις επί αυτών των ζητημάτων. Για παράδειγμα, οι μαθητές σε ποσοστό 84% απάντησαν ότι επηρεάζεται σε καταλυτικό βαθμό το ενδιαφέρον τους για το μάθημα των Θρησκευτικών από το αν συμπαθούν ή όχι τον καθηγητή τους, σε ποσοστό 94% θέλουν ο θεολόγος καθηγητής τους να είναι φιλικός και σε ποσοστό 98%(!) να έχει χιούμορ.

Καινοτομίες και πρωτοποριακές ιδέες πλέον στηρίζουν πολύ καλύτερα το μάθημα των Θρησκευτικών, από τη στιγμή που συμβαδίζουν, αλλά και στηρίζουν τη φιλοσοφία και τους στόχους του ΝΠΣ. Θεατρικοί αυτοσχεδιασμοί, μουσικές συνθέσεις και εκτελέσεις, πειραματισμοί με κάθε λογής τέχνη και εικαστική έκφραση ενεργοποιούν το δυναμισμό, τις κλίσεις και τα ενδιαφέροντα των μαθητών. Δεν έχει τόση σημασία το «παραδοτέο», όση η συμμετοχικότητα των μαθητών και η αγάπη τους για το μάθημα με άξονα τα προσδοκώμενα μαθησιακά

αποτελέσματα. Υπό αυτές τις συνθήκες, το μάθημα των Θρησκευτικών έχει φάση.
Και πολύ μάλιστα...

Τα Αναλυτικά Προγράμματα Σπουδών της Θρησκευτικής Εκπαίδευσης υπό το πρίσμα της θεωρίας του B. Bernstein

Βαβέτση Χρυσάνθη
chrisavavetsi@gmail.com

Περίληψη

Τα Αναλυτικά Προγράμματα Σπουδών καθορίζουν και χαρτογραφούν τον χώρο στον οποίο μπορεί και θα πρέπει να κινηθεί ο εκπαιδευτικός κατά την εκπαιδευτική διαδικασία. Στην διαχρονική τους πορεία, τα ΑΠΣ αλλάζουν και ακολουθούν άλλοτε έγκαιρα και άλλοτε ετεροχρονισμένα, τις κοινωνικές επιταγές και τα δεδομένα της κάθε ιστορικής στιγμής και εποχής. Λειτουργούν λοιπόν με αμφίδρομο τρόπο, είτε αντανακλώντας τις ανάγκες και τις προτεραιότητες της κοινωνίας, είτε προσαρμοζόμενα στις κοινωνικές αλλαγές, εφαρμόζονται με σκοπό να προλάβουν τις κοινωνικές εξελίξεις.

Οι βασικές σκέψεις και προβληματισμοί των «πατέρων» των Αναλυτικών Προγραμμάτων, καθώς και η δημιουργία κατάλληλων ερωτημάτων, τα οποία πρέπει να θέσει εξ αρχής ο σχεδιαστής του ΑΠ για να ξεκινήσει την δημιουργία του, θα απασχολήσουν στο θεωρητικό κομμάτι της εισήγησης με αναφορά στις διαφοροποιήσεις σχετικά με τον τρόπο έκφρασης αυτών των θεμελιωδών ερωτημάτων.

Τα Αναλυτικά Προγράμματα Σπουδών της Θρησκευτικής Εκπαίδευσης ακολουθούν τους ίδιους κανόνες και μπορούν να εξεταστούν υπό το πρίσμα μεγάλων θεωρητικών των Α.Π.

Ο Basil Bernstein αναδεικνύοντας τη θεωρητική και αναλυτική δύναμη των εννοιών του «κώδικα» σχετικά με τη χρήση της επίσημης και της κοινής γλώσσας και των εννοιών που συνεπάγονται αυτού, «της ταξινόμησης» και της «περιχάραξης», θεμελιώνει ένα θεωρητικό μοντέλο για τη μελέτη των εκπαιδευτικών μεταδόσεων στις διάφορες βαθμίδες εκπαίδευσης. Το μπερσινιανό μοντέλο επικεντρώνεται στην διαίρεση της εκπαιδευτικής γνώσης σε γνωστικά αντικείμενα (Αναλυτικά Προγράμματα) και στον τρόπο μετάδοσής της γνώσης αυτής (Παιδαγωγική). Διακρίνει δύο τύπους αναλυτικών προγραμμάτων: συλλογής (collection) και συγχωνευμένο (integrated) (Bernstein, 1989:64-71). Μεγάλη σημασία έχει ο κοινωνικός χαρακτήρας της γνώσης και η σχέση της με την εξουσία. Οι βασικές έννοιες που θα μας απασχολήσουν στην μελέτη μας είναι η «ταξινόμηση» (classification) και η «περιχάραξη» (framing).

Βάσει της θεωρίας του Basil Bernstein θα αναλυθούν τα Α.Π της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης (Γυμνασίου -Λυκείου) της περιόδου 1977-1979. Η ανάλυση αυτή σκοπεύει στο να φωτιστούν σημεία που έχουν ιδιαίτερη σημασία για τη Θρησκευτική Εκπαίδευση.

Σήμερα βρισκόμαστε σε μια καμπή της ελληνικής και της ευρωπαϊκής ιστορίας, όπου το προσφυγικό-μεταναστευτικό, οικονομικό και πολιτικό ζήτημα, αλλάζουν την παραδοσιακή ελληνική κοινωνία, προκαλώντας την αναμόρφωση του ΑΠΣ για τη Θρησκευτική Αγωγή. Ο σύγχρονος μαθητής και μαθήτρια καλείται να μεγαλώσει και να ζήσει σε ένα ραγδαία μεταβαλλόμενο κόσμο, όπου η βασική μέριμνα θα πρέπει να είναι η αναζήτηση νοήματος και σκοπού στη ζωή. Οι

πρόσφατες εξελίξεις σε κοινωνικοπολιτικό επίπεδο αναδεικνύουν τη διαχρονικότητα και την σημασία ενασχόλησης με τα Α.Π. με συστηματικό τρόπο και επιστημονική μεθοδολογία.

Τα ιδεολογικής φύσεως ψευδοδιλήμματα γύρω από το Μάθημα των Θρησκευτικών – Μια εναλλακτική ερμηνεία του Συνταγματικού όρου «Θρησκευτική Συνείδηση»

Γεωργιάδης Κωνσταντίνος

Θεολόγος (Δρ) – Νομικός ΑΠΘ - Μουσικό Σχολείο Καβάλας
konigeorg@gmail.com

Περίληψη

Οι πρόσφατες Αποφάσεις Ολ.ΣτΕ 660/2018 και Ολ.ΣτΕ 926/2018 δεν ακυρώνουν τυπικά το Νέο Πρόγραμμα Σπουδών των Θρησκευτικών, καθώς αυτό εισάγεται σήμερα με νεότερο Νόμο. Ουσιαστικά όμως ανατροφοδοτούν με νέα δεδομένα επιστημονικά πεδία όπως η Νομική Θεωρία, η Πολιτική Θεολογία και η Φιλοσοφία της Παιδείας, που διαχέονται εξίσου στους γενικότερους σκοπούς του Σχολείου, ειδικότερα δε και με μοναδική ένταση επικεντρώνοντας στο μάθημα των Θρησκευτικών. Η τυπική ακύρωση του Νέου Προγράμματος Σπουδών πιθανολογείται μέσω των εκκρεμοδικούντων παρόντων Υπουργικών Αποφάσεων (ΦΕΚ 2104/Β/19-6-2017 & 2105/Β/19-6-2017), σύμφωνα με μια πάγια Νομολογία του ΣτΕ που κατά τον πυρήνα της και ως η αυθεντική ανάγνωση του Συντάγματος παραμένει αμετάβλητη.

Στην παρούσα Εισήγηση, παράλληλα με το νομικό σχολιασμό των πρόσφατων Δικαστικών Αποφάσεων για τα Θρησκευτικά, επιχειρείται αφενός μία πρώτη χαρτογράφηση του νομικού άρα και παιδαγωγικού πλαισίου που οι Αποφάσεις αυτές διαμορφώνουν και αφετέρου η ανάδειξη ενός συγκεκριμένου σημείου ταύτισης μεταξύ διχασμένων μεταξύ τους ιδεολογικών ετεροτήτων. Σημασία έχει η συμβολή στην επίλυση ενός πραγματικού προβλήματος, που πρόσκαιρα προκαλεί απλώς αμηχανία στο χώρο της Εκπαίδευσης, τείνει, ωστόσο, να γιγαντωθεί ως θεσμικό κενό. Επείγει η «έπίσκεψις τών όνομάτων» της Νομικής επιστήμης, έναντι ειδικά των Θεολόγων Εκπαιδευτικών, όπως και η «έπίσκεψις τών όνομάτων» της Θεολογίας, πρώτα για τους ίδιους τους Θεολόγους και έπειτα για το χώρο της Δικαιοσύνης, στον οποίο και οι πρώτοι ανάγονται ως αντίπαλες παρατάξεις μιας «δεξιάς» και μιας «αριστεράς του Υψίστου». Ακόμη περισσότερο προέχει η απόδειξη ότι συζητούμε περί ιδεολογικών διλημάτων ψευδών στην ουσία τους, για μια σκιαμαχία γύρω από τα ονόματα και όχι τα πράγματα, αν και αυτή κλονίζει σοβαρά το Ελληνικό Σχολείο.

Στην παρούσα Εισήγηση που έρχεται ως συνέχεια της συνυποβαλλόμενης Εισήγησης με τον τίτλο "ΝΟΜΙΚΟΣ ΣΧΟΛΙΑΣΜΟΣ ΤΩΝ ΑΠΟΦΑΣΕΩΝ ΟΛ.ΣΤΕ 660/2018 & ΟΛ.ΣΤΕ 926/2018 ΚΑΙ ΤΟΥ ΠΛΑΙΣΙΟΥ ΠΟΥ ΘΕΤΟΥΝ ΓΙΑ ΤΟ ΜΑΘΗΜΑ ΤΩΝ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΩΝ" επιχειρείται να τεκμηριωθεί ότι το όλο υπόβαθρο συζήτησης για τα Θρησκευτικά είναι ψευδοδιλημματικό στην ουσία του, με σημείο αναφοράς στην κοινή έννοια του Λόγου. Ουδείς αμφισβητεί ότι ο όρος «θρησκευτική συνείδηση» του συνταγματικού Άρθρου 16 ερμηνεύεται ως «ορθόδοξη συνείδηση», κατά μείζονα δε λόγο εφόσον το Προοίμιον του Συντάγματος, παρόλο που δεν έχει εκτελεστό χαρακτήρα, διέπει το Σύνταγμα καθολοκληρίαν. Αν και το ζήτημα πλέον είναι τί σημαίνει «ορθόδοξη συνείδηση», σε κάθε περίπτωση ομιλούμε συνταγματικά για «θρησκευτική» και όχι «θρησκοληπτική» συνείδηση, κρίσιμο

στοιχείο που ήδη έχει ανιχνεύσει η μειοψηφία των σχετικών Αποφάσεων του ΣτΕ. Μία έλλογη λοιπόν «θρησκευτική συνείδηση», άλλως «θεολογική», γνώρισμα πρώτα των Ορθοδόξων Μαθητών, θα αποτελούσε από μόνη της τον κοινό τόπο συνάντησης των όποιων αντικρουόμενων ιδεολογικών ομάδων. Εξάλλου, το "σύγχρονο", που οι προοδευτικοί κύκλοι επικαλούνται απαντά ήδη υποδειγματικά στην πατερική και συνοδική εκκλησιαστική παράδοση, ενώ και το "παραδοσιακό" ή "ορθόδοξο" είναι άλλο από αυτό για το οποίο κόπτονται οι αυτοαποκαλούμενοι "ορθόδοξοι", ενόσω η λογική και όχι τυφλή πίστη παραμένει η κοινή έννοια παντός ανθρώπου.

CASUS BELLI, Η μικρού μήκους ταινία του Γιώργου Ζώη ως διδασκτική πρακτική στην ΘΕ4 2ο δώρο II «Η έκφραση της οδύνης στην τέχνη», της Γ΄ Γυμνασίου

Γιώβος Χρήστος
Εκπαιδευτικός-θεολόγος
giouvcri@hotmail.com

Περίληψη

Η πολυβραβευμένη ταινία του Γιώργου Ζώη, "Casus Belli", μπορεί να χρησιμοποιηθεί με μεγάλη επιτυχία στη διδακτική ενότητα ΘΕ4 2ο δώρο II «Η έκφραση της οδύνης στην τέχνη», της Γ΄ Γυμνασίου. Πρόκειται για μία ταινία μικρού μήκους (διάρκειας 11:11") η οποία αναφέρεται στο κοινωνικό πρόβλημα και χρησιμοποιεί μοντέρνες κινηματογραφικές τεχνικές. Η ταινία και η επεξεργασία της (σχετικό φύλλο εργασίας) προτείνεται ως διδακτική ενέργεια-πρακτική, σε ενιαίο σχέδιο διδασκαλίας, το οποίο εξετάζει ενδεικτικά την οδύνη σε διαφορετικά είδη τέχνης. Η διάρκεια της πρακτικής κυμαίνεται από 25-30 λεπτά, μαζί με την προβολή. Η επεξεργασία γίνεται σε ομαδοσυνεργασία με σχετικό φύλλο εργασίας (θα αναλύεται στην εισήγηση) και για την προβολή χρησιμοποιείται διαδραστικός πίνακας ή προτζέκτορας.

Πριν την προβολή της ταινίας, ορίζεται το κοινωνικό πρόβλημα, με τη βοήθεια σχετικού υλικού το οποίο υπάρχει στο παλιό βιβλίο των Θρησκευτικών της Γ΄ Λυκείου. Αφού οι μαθητές κινητοποιηθούν και εκφράσουν τα βιώματά τους γίνεται η προβολή της ταινίας. (Επειδή η πλοκή είναι αργή και δεν υπάρχουν διάλογοι, λόγια ή υπότιτλοι οι μαθητές κατά τη διάρκεια της προβολής μπορούν να εκφράζουν τις σκέψεις τους). Μετά το τέλος της προβολής δύο είναι οι στόχοι μας: α) να συσχετίσουν οι μαθητές την ταινία με το κοινωνικό πρόβλημα, β) να σχολιάσουν τεχνικές του μοντέρνου κινηματογράφου οι οποίες υπάρχουν στην ταινία.

Ως προς τον πρώτο στόχο: καλούνται οι μαθητές να βρουν τα συμβολικά στοιχεία της ταινίας τα οποία αναφέρονται στο κοινωνικό πρόβλημα, το οποίο αποτελεί τον κυριότερο παράγοντα οδύνης στις σύγχρονες κοινωνίες. Οι μαθητές καθοδηγούνται σε ομαδοσυνεργασία με κατάλληλες ερωτήσεις όπως: τι συμβολίζουν, το καροτσάκι, ο άστεγος, οι ουρές, το τέλος της ταινίας κλπ. Για τον δεύτερο στόχο γίνεται ανάλυση των τεχνικών, η ταινία δεν έχει λόγια μόνο εικόνες, ήχους και κίνηση φυσικών προσώπων. Ζητείται από τους μαθητές να σχολιάσουν αν η ταινία ανήκει στην μοντέρνα τέχνη ή όχι. Επίσης, σχετικά με την τεχνοτροπία, τους δίνονται αποσπάσματα από τις κριτικές της ταινίας και τα βραβεία της. Τέλος, δύναται να τους αναλυθεί με συντομία, πως κινηματογραφικά μπορεί να κινείται ένα αντικείμενο από μόνο του, (στην περίπτωσή μας το καροτσάκι της ταινίας) καθώς σχεδόν όλοι οι μαθητές εκφράζουν την παραπάνω απορία.

Στην εισήγηση θα υπάρχει το σχετικό φύλλο εργασίας όπου θα αναλύονται με ερωτήσεις όλες οι διδακτικές ενέργειες καθώς και ο χρόνος ο οποίος απαιτείται για κάθε μία.

Εικονικό Μουσείο και Μάθηση: Βιωματική προσέγγιση του Θρησκευτικού γίνεσθαι

Γκιούρα Χρυσούλα

Δασκάλα, 2^ο Δημοτικό Σχολείο Πεύκων Θεσσαλονίκης

hrisgiou@gmail.com

Περίληψη

Στη σύγχρονη εποχή η μάθηση συντελείται με ποικίλους τρόπους σε χώρους τυπικής και άτυπης εκπαίδευσης και δεν μπορεί να ταυτιστεί ως μια διαδικασία μετάδοσης πληροφοριών, αλλά ως ενεργητική διαδικασία κατασκευής της γνώσης. Τα μουσεία ανά τον κόσμο ερευνούν τις αυξημένες δυνατότητες που προσφέρουν οι νέες τεχνολογίες για διάδραση και προσθέτουν εκθέματα, που έχουν σχεδιαστεί να παροτρύνουν τον επισκέπτη να επικοινωνεί με όλες του τις αισθήσεις σε μία ενεργητική διαδικασία δόμησης της γνώσης.

Οι τεχνολογίες Εικονικής Πραγματικότητας (Virtual Reality) έχουν συνεισφέρει σε πολλούς τομείς της δραστηριότητας του σύγχρονου ανθρώπου και έχουν συμβάλει στην ανάπτυξη νέων εφαρμογών στα μουσεία και στους χώρους πολιτισμού. Τα μουσειακά εικονικά περιβάλλοντα θεωρούνται και ως ισχυρά μέσα οπτικοποίησης και η ένταξή τους στη μαθησιακή διαδικασία επιβάλλεται καθώς η οπτική αναπαράσταση δεδομένων και εννοιών βοηθά στην κατανόηση και αφομοίωση του αντικειμένου της διδασκαλίας. Με την εικονική περιήγηση σε μουσεία, πινακοθήκες και άλλους πολιτισμικούς χώρους το μουσειακό υλικό συνδέεται με το ιστορικό, θρησκευτικό, κοινωνικό και πολιτιστικό πλαίσιο της εποχής που μελετούν.

Ο εικονικός κόσμος είναι αληθοφανής και φαίνεται να λειτουργεί παρόμοια με τον αληθινό. Πολλών ειδών εικονικοί κόσμοι μπορούν να χρησιμοποιηθούν στην τάξη και οι μαθητές/τριες έχουν τη δυνατότητα να αναπλάθουν με τη φαντασία τους την κοινωνία και τον τρόπο ζωής των ανθρώπων της εκάστοτε εποχής και να εξάγουν συμπεράσματα για την κοινωνία, τα ήθη και έθιμα, τη θρησκεία.

Στη συγκεκριμένη εργασία αντικείμενο μελέτης είναι η δημιουργία εικονικού μουσείου με εικόνες της Παναγίας και η αξιοποίησή του στη διδακτική πράξη του μαθήματος των Θρησκευτικών (ΜτΘ) με μαθητές/τριες Δημοτικού. Τα πολιτιστικά αγαθά μπορούν να γίνουν κατανοητά και να μετασχηματιστούν από απλές πληροφορίες σε γνώσεις, να προσλάβουν νοήματα και σημασίες μέσα από επιστημονικά οργανωμένη διαμεσολάβηση. Ειδικότερα, η εργασία εστιάζει να αναδειχθεί πώς ένα εικονικό μουσείο ως «διαμεσολαβητικό πολιτισμικό εργαλείο» μπορεί να παρουσιάσει τα μνημεία πολιτισμού όχι ως νεκρά σύμβολα, αλλά ως ζωντανές παρουσίες που «μιλούν» και να βοηθήσει στην προσέγγιση του θρησκευτικού γίνεσθαι.

Το εικονικό μουσείο σχεδιάστηκε με την εφαρμογή Artsteps, που επιτρέπει τη δημιουργία εικονικών τρισδιάστατων εκθέσεων, διαθέτει μεγάλο ποσοστό αληθοφάνειας και οι χρήστες έχουν τη δυνατότητα να περιηγηθούν εικονικά σε αυτές.

Μετά την ολοκλήρωση της πρακτικής, οι μαθητές/τριες απάντησαν ένα ερωτηματολόγιο με ερωτήσεις κλίμακας Likert για την αξιολόγηση του εικονικού μουσείου και τη συμβολή του στη μαθησιακή διαδικασία.

Διδακτική παρέμβαση με επίκεντρο τη θέση της γυναίκας στη Βίβλο και στη σημερινή εποχή

Γκίρλου Δήμητρα
2ο Γυμνάσιο Τούμπας
di.gkirlou@gmail.com

Ιωακειμίδου Παρασκευή
Γυμνάσιο-Λύκειο Άρνισσας
ioakeim_p@yahoo.gr

Περίληψη

Στις μέρες μας, γίνεται όλο και περισσότερο λόγος για την προώθηση των αρχών της ισότητας και της δημοκρατίας στην κοινωνία. Το γεγονός αυτό αντανακλάται, όπως είναι φυσικό και στο δεύτερο, μετά την οικογένεια, φορέα κοινωνικοποίησης που είναι το σχολείο. Μια ισότητα όμως, που ακόμη και στις σύγχρονες δημοκρατικές κοινωνίες εξακολουθεί να παραμένει σε νομικό και τυπικό επίπεδο. Ως εκ τούτου, η καλλιέργεια αυτών των αρχών στο σχολικό περιβάλλον θα πρέπει να αποτελεί βασικό μέλημα των λειτουργών του.

Μια τέτοια προσπάθεια αποτελεί και η διδακτική μας παρέμβαση στο μάθημα των Θρησκευτικών της Α' Γυμνασίου. Η διδακτική παρέμβαση έγινε στη Θεματική ενότητα 3, Πώς ζουν οι Χριστιανοί; Η νέα ζωή στην Εκκλησία, Ερμηνεύοντας την πρόταση ζωής της χριστιανικής Εκκλησίας, συνάντηση με τον προσωπικό θεό της Βίβλου «Η πίστη ως φιλοξενία του θεού» (Γεν 18.1-18). Η απόπειρα του παρεμβατικού αυτού μαθήματος έγινε για να αναδειχθεί ο ρόλος και τα δικαιώματα των γυναικών τόσο στην Βίβλο, όσο και στην σύγχρονη εποχή. Ως εκ τούτου, τέθηκαν δύο βασικοί στόχοι:

- α. η διερεύνηση των στάσεων και των αντιλήψεων των μαθητών/τριων ως προς το ρόλο των φύλων μέσα από τα κείμενα της Αγίας Γραφής
- β. η ανάπτυξη προβληματικής σχετικά με την ισότητα των φύλων σε όλες τις εκφάνσεις της κοινωνικής ζωής, και μέσα από το πρίσμα της χριστιανικής διδασκαλίας

Έγινε προσπάθεια να εμπλακούν οι μαθητές/τριες σε μία συζήτηση με αφορμή την ανάλυση του περιεχομένου του βιβλικού χωρίου όπου γίνεται αναφορά στο ρόλο της γυναίκας και του άνδρα. Στη συνέχεια η προσοχή μας επικεντρώθηκε στην σύγκριση αλλά και την ανάλυση των δεδομένων σε σχέση με την σημερινή εποχή. Τον ρόλο του συντονισμού είχε η εκπαιδευτικός με την βοήθεια δύο μαθητών που επιλέχθηκαν έπειτα από δημοκρατικές διαδικασίες. Ειδικότερα, σε σχέση με την οργάνωση του μαθήματος χρησιμοποιήθηκαν τρεις διδακτικές ώρες ως εξής:

1η διδακτική ώρα

Κατά την 1η διδακτική ώρα, στην τάξη, έγινε προετοιμασία για την επεξεργασία των προεπιλεγμένων κειμένων. Οι μαθητές/τριες χωρίστηκαν σε τρεις ομάδες εργασίας. Κάθε ομάδα είχε ως έργο να μελετήσει το βιβλικό χωρίο. Στη συνέχεια, με την βοήθεια της εκπαιδευτικού έγινε η ανάλυση/ερμηνεία του.

2η διδακτική ώρα

Στην 2η διδακτική ώρα έγινε η ανάλυση και ο σχολιασμός των κειμένων της σύγχρονης βιβλιογραφίας. Ακολούθησε ανάθεση εργασίας στις ομάδες να επεξεργαστούν τα κείμενα της σύγχρονης βιβλιογραφίας σε σχέση με το βιβλικό χωρίο του σχολικού εγχειριδίου.

3η διδακτική ώρα

Την τρίτη διδακτική ώρα πραγματοποιήθηκε η ανατροφοδότηση με την τεχνική της «συζήτησης Γυάλας». Οι μαθητές και οι μαθήτριες εκφράστηκαν σε σχέση με τα δεδομένα της ανάλυσης των κειμένων και κατέγραψαν τα βασικά σημεία της συζήτησης.

Ακολούθησε η αξιολόγηση της παρέμβασης για μαθητές/τριες και εκπαιδευτικούς.

Αδύνατον... Γίνεται να είσαι μαθηματικός και θεολόγος;

Δελικανλής Παναγιώτης

Καθηγητής ΜΕ, Μδ. Διδακτικής Μαθηματικών Πανεπιστημίου Αθηνών
delikanlis@sch.gr

Περίληψη

Στην αρχαιότητα οι επιμέρους επιστήμες (αριθμητική, γεωμετρία, αστρονομία, μουσική κ. ά.) ήταν μέρος της φιλοσοφίας, η οποία έθετε σε ταξινομούσε την απορρέουσα από τις επιστήμες γνώση και μέσω της συστηματικοποίησης έτεινε να αναχθεί από τα επιμέρους στα καθολικά νοήματα της ζωής και του σύμπαντος κόσμου. Η επιστήμη επισκέπτεται και κατακερματίζει συνεχώς το επιστητό με αποτέλεσμα την παραγωγή της γνώσης. Η καταγωγή της γνώσης, ο τρόπος απόκτησης, οι προϋποθέσεις της, ο έλεγχος της εγκυρότητας, οι δυνατότητες και η αντοχή της συνιστούν στις μέρες μας το χώρο της επιστημολογίας. Έτσι από την επιστήμη περνάμε στον «λόγο» για αυτήν. Με αυτό τον τρόπο συγκροτείται το «discourse» της κάθε επιστήμης. Τα μαθηματικά αναπτύσσουν το δικό τους λόγο και ως επιστήμη της μέτρησης των μεγεθών με τη χρήση των συμβόλων και την ικανότητα αφαίρεσης, ξεφεύγουν από τον «αδρό» περιορισμό της πραγματικότητας και διεισδύουν σε αδιαφανείς πτυχές της, πολλές φορές δε θεωρητικής μορφής χωρίς άμεση αναφορά σ' αυτή. Συγχρόνως, με την ανάπτυξη του λόγου για το επιστητό στην αρχαιότητα αναπτύσσεται και ο λόγος περί Θεού. Διαπιστώνεται ότι ο ρόλος της θεότητας είναι να διαφυλάξει την τάξη και την αρμονική συνοχή και λειτουργία του κόσμου, η δε θεολογία, κατέχοντας την ανώτερη θέση της ιεραρχίας των επιστημών με όργανο το νου, ερευνά την ακίνητη ουσία που έλκει τον άνθρωπο. Η ανάπτυξη των φιλολογικών επιστημών γίνεται βάση της θεολογίας ως ιστορικοκριτική και φιλολογική επιστήμη με επιστητό την Αγία Γραφή, την εκκλησιαστική ζωή και παράδοση, τα κείμενα των πατέρων και άλλα μνημεία. Κεντρικό στόχος της θεολογίας είναι η διάκριση μεταξύ της κτιστότητας των όντων και του άκτιστου δημιουργού. Έτσι μελετάται συγχρόνως η κτίση και ο Κτίστης Θεός, και κανένα στοιχείο του λόγου της θεολογίας δεν εμποδίζει την έρευνα και την ανάπτυξη των επιστημών, όπως και οι υποθέσεις και τα συμπεράσματα της επιστήμης δεν έρχονται σε σύγκρουση με το θεολογικό λόγο. Με αφορμή την ποικιλότητα της φύσης που μελετάται από τις επιστήμες διανύονται οι αναβαθμοί της απόστασης από την μυστική ζωή. Στην εργασία αυτή καταβάλλεται προσπάθεια να αρθεί η «διχόνοια» μεταξύ επιστήμης και θρησκείας, «διχόνοια» που καλλιεργείται στις μικρές ηλικίες των μαθητών, ώστε από πολύ νωρίς να θεωρούν αδύνατη την συνύπαρξη των μαθηματικών και της θεολογίας. Ένα βασικό εργαλείο της ανωτέρω προσπάθειας μπορεί να είναι η κοινωνική κονστρουκτιβιστική παιδαγωγική προσέγγιση. Οι μαθητές όντας ενταγμένοι σ' ένα κοινωνικό περιβάλλον χρησιμοποιούν την ποικιλία των μέσων που διαθέτουν ώστε η προηγούμενη εμπειρία και γνώση με συνεργάτη και διευκολυντή τον λειτουργό της εκπαίδευσης να ματασχηματιστούν και να οδηγήσουν στην οικοδόμηση της ταυτότητας γενικά, και της ορθόδοξης χριστιανικής ταυτότητας ειδικά.

Συμμετοχικές θεωρίες μάθησης και θρησκευτική εκπαίδευση: χριστιανικές κοινότητες βάσης

Διαμαντής Φώτιος

Δάσκαλος – Θεολόγος – Οικονομολόγος

Δρ Επιστημών Αγωγής, Med, Mth

Δντής 1^{ου} Δημ. Σχολείου Πεύκων Θεσσαλονίκης

difotios@gmail.com

Στην παρούσα ανακοίνωση θα διερευνήσουμε το πώς μέσω διαδικασιών οσμωτικής διαπαιδαγώγησης οι χριστιανοί και κατ' επέκταση οι χριστιανικές Εκκλησίες θα μπορούσαν να μετουσιώσουν σε καθημερινή κοινωνική πρακτική τη ρήση από τις Πράξεις των Αποστόλων: «Όλοι όσοι πίστεψαν είχαν μία καρδιά και μία ψυχή. Κανείς δεν θεωρούσε ότι κάτι από τα υπάρχοντά του ήταν δικό του, αλλά όλα τα είχαν κοινά [...] Δεν υπήρχε κανείς ανάμεσά τους που να στερείται τα απαραίτητα [...] δινόταν στον καθένα ανάλογα με τις ανάγκες του». Πρόκειται, στην ουσία, για κοινωνικές πρακτικές που πριμοδοτούν κοινωνικές δεξιότητες που σχετίζονται με το συναποφασίζω, το (συν)κοινωνείν, το μοιράζεσθαι και ταυτόχρονα αποτελούν αναπόσπαστα στοιχεία ενός τρόπου ζωής όπου η αλληλεγγύη, ο σεβασμός και η φροντίδα των αδυνάτων και γενικότερα η αίσθηση της κοινοκτημοσύνης δημιουργούν ισχυρά αντισώματα απέναντι σε φαινόμενα βίας, ρατσισμού και κοινωνικού αποκλεισμού. Σε αυτήν τη προοπτική, θεωρούμε ως βασική αρχή τη θέση ότι η μάθηση πραγματοποιείται μέσα από τη συμμετοχή σε κοινωνικές πρακτικές και μια τέτοια πρακτική, που μπορεί να οδηγήσει με ασφάλεια τον άνθρωπο σε χειραφετητικές κοινωνικές συμπεριφορές, αποτελεί ο κοινοτικός τρόπος ζωής. Στις συμμετοχικές θεωρίες μάθησης -όπως είθισται να ονομάζονται- το φάσμα των ενδιαφερόντων ξεκινάει από το ζήτημα της μεταφοράς της σχολικής γνώσης σε άλλους κοινωνικούς χώρους ή από τη χρήση εξωσχολικών γνώσεων μέσα στο σχολείο και καταλήγει στην αντιμετώπιση ευρύτερων θεωρητικών ή/και πολιτικών ζητημάτων, όπως είναι το πρόβλημα του κοινωνικού αποκλεισμού μέσω της διαδικασίας της μάθησης. Στη βάση, λοιπόν, των προαναφερθέντων, τίθεται το ερώτημα για το αν θα μπορούσαμε να ανιχνεύσουμε και να αναλύσουμε κοινωνικές πρακτικές που εκπορεύονται από την καθημερινή δράση χριστιανών και κατ' επέκταση χριστιανικών Εκκλησιών που σχετίζονται με κοινοτικές κοινωνικές πρακτικές και να τάσσονται απέναντι σε φαινόμενα βίας, ρατσισμού και κοινωνικού αποκλεισμού. Σε αυτή μας την αναζήτηση σταθήκαμε ιδιαίτερα στη δημιουργία των Χριστιανικών Κοινοτήτων Βάσης στη Λατινική Αμερική και το πώς αυτές προσέγγισαν θέματα διαπαιδαγώγησης των μελών τους. Από τα μέσα της δεκαετίας του '60 και κάτω από την επήρεια της Θεολογίας της Απελευθέρωσης, εμφανίστηκαν στη Λατινική Αμερική οι χριστιανικές κοινότητες βάσης, οι οποίες αποτέλεσαν κατά κάποιο τρόπο ένα νέο μοντέλο εκκλησίας. Αυτές θα μπορούσαν να προσδιοριστούν ως μικρές, υπό λαϊκή καθοδήγηση, ομάδες ανθρώπων, κυρίως φτωχών, που συνδύαζαν δραστηριότητες για την ανύψωση της κοινωνικής τους συνείδησης, την αλληλοβοήθεια και συχνά την πολιτική δράση για την υπεράσπιση των

δικαιωμάτων τους. Η δημιουργία συναντήσεων διαλόγου με συζητήσεις γύρω από τη Βίβλο ή με κάποιο συμβάν από την οικογενειακή ζωή ή ακόμη με αφορμή κάποιες ανάγκες της κοινότητας, αποτέλεσε τον πυρήνα διαπαιδαγώγησης των μελών τους. Στην ουσία, πρόκειται για δράση στην οποία αναγνωρίζουμε την ισχυρή επιρροή της παιδαγωγικής μεθόδου του μεγάλου Βραζιλιάνου παιδαγωγού P. Freire.

Ορθόδοξοι Θρησκευτικοί Λόγοι και η σχέση τους με ιδεολογίες και κοινωνικές ταυτότητες

Διαμαντής Φώτιος

Δάσκαλος – Θεολόγος – Οικονομολόγος

Δρ Επιστημών Αγωγής, Med, Mth

Δντής 1^{ου} Δημ. Σχολείου Πεύκων Θεσσαλονίκης

difotios@gmail.com

Περίληψη

Στην παρούσα ανακοίνωση θα διερευνήσουμε εκφάνσεις Ορθόδοξου θρησκευτικού Λόγου και το πώς αυτές σχετίζονται με ιδεολογίες και κοινωνικές ταυτότητες που μορφοποιούνται και εκφέρονται –μέσα από μία διαλεκτική σχέση- στη χώρα μας. Σε αυτή τη διάσταση, θεωρούμε πολύ σημαντική τη διάκριση που γίνεται στην εφαρμοσμένη γλωσσολογία και την κοινωνιογλωσσολογία ανάμεσα στους όρους λόγος (discourse) και Λόγοι (Discourses), καθώς ο πρώτος αναπαριστά το πως η γλώσσα χρησιμοποιείται, εκ πρώτης όψεως, για να θεσπίσει δράσεις και ταυτότητες, ενώ ο δεύτερος αντικατοπτρίζει το γεγονός πως οι δράσεις και οι ταυτότητες σχεδόν ποτέ δεν θεσπίζονται μόνο μέσω της γλώσσας. Έτσι, όταν ο λόγος συγχωνεύεται ολοκληρωτικά με μη γλωσσικό υλικό –τρόποι σκέψης, δράσης, σχηματοποίησης αξιών κ.ά.- για να θεσπιστούν συγκεκριμένες δράσεις και ταυτότητες, τότε θεωρείται πως εμπλέκονται οι Λόγοι, ενώ αποτελεί κοινή παραδοχή πως όλοι μας είμαστε μέλη πολλών και διαφορετικών Λόγων, που συχνά αλληλοεπηρεάζονται ή και δημιουργούν πολλές φορές νέα υβρίδια. Είναι, μάλιστα, γεγονός πως η στροφή στους Λόγους, που έχει πραγματοποιηθεί εδώ και κάποιες δεκαετίες στη φιλοσοφία και στις κοινωνικές επιστήμες, συνέβη επειδή αυτοί σχετίζονται με τη στροφή στις κοινωνικές πρακτικές, με τις οποίες και μέσα από τις οποίες τα υποκείμενα συλλαμβάνουν και επικοινωνούν τις ερμηνείες τους για την κοινωνική τους πραγματικότητα. Σ' αυτήν τη διάσταση, οι Λόγοι θεωρείται ότι αποτελούν αναπόσπαστο μέρος και ταυτόχρονα ειδικό εργαλείο στο πλαίσιο συγκεκριμένων κοινωνικών πρακτικών. Οι Λόγοι, με τη σειρά τους, σχετίζονται άμεσα με τις ιδεολογίες και τις κοινωνικές ταυτότητες. Οι ιδεολογίες, αποτελώντας μια ειδική μορφή κοινωνικής γνώσης που μοιράζονται οι κοινωνικές ομάδες, αποτελούν τη βάση για κοινωνικές αναπαραστάσεις και για πρακτικές μελών μιας ομάδας, περιλαμβάνοντας και τους Λόγους τους, οι οποίοι ταυτόχρονα λειτουργούν και ως το μέσο ιδεολογικής παραγωγής, αναπαραγωγής και πρόκλησης. Έτσι, οι ιδεολογίες δεν αποτελούν ατομική υπόθεση αλλά συγκροτούνται από κοινωνικές ομάδες, δεν είναι κατ' ανάγκη κακές, αποτελούν την αξιωματική βάση για γνώση και στάσεις που μοιράζονται τα μέλη μιας ομάδας σε διάφορα κοινωνικά πεδία, αναπαριστούν απόψεις για το τι είναι καλό και τι κακό για τα μέλη της και δομούνται στη βάση σταθερών ιδεολογικών σχημάτων που υιοθετούνται και εμπεδώνονται από τα δρώντα υποκείμενα κατά τη διαδικασία συγκρότησης της ταυτότητάς τους καθώς αλληλεπιδρούν με διάφορες ομάδες. Όσο για τις κοινωνικές ταυτότητες, αυτές παράγονται μέσα στους Λόγους και θα πρέπει να τις εκλαμβάνουμε ως προϊόν συγκεκριμένων ιστορικών και θεσμικών διαδικασιών, καθώς διαμορφώνονται μέσα σε συγκεκριμένες μορφές και

πρακτικές των Λόγων και από συγκεκριμένες στρατηγικές έκφρασης. Επιπλέον, αναδεικνύονται μέσα σε συγκεκριμένα πεδία εξουσίας και έτσι αποτελούν περισσότερο το προϊόν του τονισμού της διαφοράς και του αποκλεισμού, παρά το σημάδι μιας αναλλοίωτης, φυσικά διαμορφωμένης ενότητας που είναι συμπαγής και ομοιόμορφη, χωρίς εσωτερικές διαφοροποιήσεις

Το διδακτικό εγχειρίδιο των Θρησκευτικών της Ιταλίας

Ζήκος Θωμάς

Πειραματικό Γυμνάσιο ΠΑΜΑΚ
zikostomas@gmail.com

Περίληψη

Με την παρούσα εισήγηση επιχειρείται η παρουσίαση του διδακτικού εγχειριδίου των θρησκευτικών της Ιταλίας. Το εγχειρίδιο τιτλοφορείται: «Coraggio Andiamo, 100 lezioni di religione». Οι συγγραφείς είναι ο Claudio Cristiani και ο Marco Motto. Το βιβλίο έχει εκδοθεί το 2014 και συνοδεύεται από ψηφιακό δίσκο με φωτογραφικό υλικό, χάρτες, κινηματογραφικά τρέιλερ και κοστίζει 14,90 ευρώ. Έχει 457 σελίδες και είναι ενιαίο για τις τρεις τάξεις του Γυμνασίου.

Στην εισαγωγή οι συγγραφείς εξηγούν ότι ο τίτλος του βιβλίου είναι βιβλικός και προέρχεται από τον Μάρκο, κεφάλαιο 14,42, όταν ο Ιησούς κάλεσε τους μαθητές του μετά την προσευχή στη Γεσθημανή "σηκωθείτε, πρέπει να πηγαίνουμε". Το βιβλίο έχει 15 ενότητες και περιλαμβάνει 100 διδακτικές ενότητες για τις τρεις τάξεις του Γυμνασίου. Έχει μεγάλο μέγεθος A4 και πλούσια εικονογράφηση, εξολοκλήρου με έγχρωμες φωτογραφίες. Η πρώτη ενότητα ασχολείται με το θέμα της θρησκείας από το παρελθόν στο σήμερα. Η δεύτερη ενότητα έχει ως θέμα: γεννιόμαστε θρησκευόμενοι, πιστοί γινόμαστε. Στην τρίτη ενότητα παρουσιάζεται ο ιουδαϊκός μονοθεϊσμός. Στην τέταρτη και πέμπτη ενότητα παρουσιάζεται ο Ιησούς ως Χριστός και ως Υιός του Πατέρα. Στην έκτη ενότητα παρουσιάζεται η πρώτη χιλιετία του χριστιανισμού. Η έβδομη ενότητα τιτλοφορείται «Η απάντηση του ανθρώπου, πίστη και μεταστροφή». Η όγδοη ενότητα έχει ως θέμα, ο Χριστιανισμός και η ανθρώπινη δράση. Η ένατη ενότητα ασχολείται με την ηθική και το άτομο. Η δέκατη ενότητα έχει ως θέμα της την πίστη σε διάλογο, πολιτισμός, επιστήμη, τεχνολογία. Η επόμενη, ενδέκατη ενότητα ασχολείται με την Εκκλησία από τον Μεσαίωνα μέχρι την σύγχρονη εποχή. Η δωδέκατη τρίτη ενότητα ασχολείται με την Εκκλησία τον 20ο αιώνα. Η επόμενη, δέκατη Τρίτη ενότητα έχει ως θέμα τη θρησκεία και την κοινωνία. Η δέκτη τέταρτη ενότητα έχει ως θέμα της, η μάχη του σύγχρονου κόσμου. Και η τελευταία, δέκτη πέμπτη ενότητα, έχει ως θέμα την αναζήτηση ελπίδας στο σύγχρονο κόσμο.

Αυτό το οποίο εντυπωσιάζει πραγματικά είναι η διαρρύθμιση του βιβλίου, έτσι ώστε να παρουσιάζεται ένα σύγχρονο βιβλίο, ανοιχτό και προσιτό στο σημερινό μαθητή, και όχι μόνο. Μοιάζει πραγματικά να απευθύνεται στον σύγχρονο άνθρωπο, ο οποίος αναζητά να μάθει για τη θρησκεία και το ρόλο της στην κοινωνία, από το παρελθόν μέχρι σήμερα. Τα στοιχεία τα οποία αναδεικνύουν το εγχειρίδιο ως ένα σύγχρονο βιβλίο είναι: πρώτον, η πλούσια εικονογράφηση, η οποία διαδραματίζει τον σημαντικότερο ρόλο γενικά στην παρουσίαση ενός βιβλίου. Δεύτερον η θεματολογία, η οποία είναι πλούσια, πολύπλευρη και σύγχρονη, και τρίτον το συνοδευτικό υλικό.

Το περιεχόμενό του είναι ομολογιακό, αλλά όχι κατηχητικό. Ο χαρακτήρας του είναι ιστορικός, δογματικός και εκκλησιολογικός. Θέτει ως στόχο να παρουσιάσει τα διάφορα θέματα και να εκθέσει τις απόψεις της Ρωμαιοκαθολικής Εκκλησίας. Στις σελίδες του προβάλλονται οι τρεις τελευταίοι Πάπες, ο Πάπας Ιωάννης Παύλος, ο Πάπας Βενέδικτος και ο σημερινός Πάπας Φραγκίσκος.

Το Νέο Πρόγραμμα Σπουδών του Μαθήματος των Θρησκευτικών στο Λύκειο: Αποτίμηση της διετούς εφαρμογής του (2016-2018)

Καλαμάτας Αθανάσιος

*DEA Εκκλησιαστικής Ιστορίας ΑΠΘ / Δρ. Θεολογίας ΑΠΘ / Πειραματικό ΓΕ.Λ.
Μυτιλήνης του Πανεπιστημίου Αιγαίου / Διδάσκων στην ΑΣΠΑΙΤΕ·
Παράρτημα Β. Αιγαίου
gzee11@otenet.gr / akalamatas@sch.gr / athkalamatas@gmail.com*

Περίληψη

Άκρως σημαντική είναι η θεώρηση του Αμερικανού ανθρωπολόγου Clifford Geertz πως η θρησκεία είναι ένα «σύστημα συμβόλων που επενεργεί με τρόπο ώστε να δημιουργεί στους ανθρώπους ισχυρές και παρατεταμένης διάρκειας διαθέσεις και κίνητρα, να διαμορφώνει αντιλήψεις για την γενικότερη τάξη της ύπαρξης, ενδύοντας αυτές τις αντιλήψεις με μια τέτοια αύρα δεδομένης πραγματικότητας, ώστε οι διαθέσεις και τα κίνητρα αυτά να φαίνονται ιδιαζόντως ρεαλιστικά», (Clifford Geertz, 2003: 98). Το Νέο Πρόγραμμα Σπουδών του μαθήματος των Θρησκευτικών (στο εξής ΝΠΣ και μτΘ), λαμβάνοντας σοβαρά υπόψη την παραπάνω θέση, προσπαθεί να αναμορφώσει τη θρησκευτική αγωγή στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα, εφαρμόζοντας εδώ και μια επταετία - πιλοτικά για μια πενταετία (2011-2015) και σε πλήρη εφαρμογή εδώ και μια διετία (2016-2017) - νέες μεθόδους διδασκαλίας του μτΘ, αλλάζοντας άρδην το περιεχόμενό του: «πρόγραμμα διαδικασίας» για το Δημοτικό και το Γυμνάσιο, «εννοιοκεντρικό» στο Λύκειο. Η παρούσα εισήγηση αποτιμά την επί δύο συναπτά σχολικά έτη πιστή εφαρμογή του Νέου Προγράμματος Σπουδών του μτΘ στο Λύκειο. Λαμβάνοντας υπ' όψιν τα παιδαγωγικά, διδακτικά, θεολογικά και θρησκευολογικά δεδομένα του ΝΠΣ, αξιολογεί τα αποτελέσματα βασικών συνιστωσών του, όπως ο θεραπευτικός και συμφιλιωτικός ρόλος των θρησκειών σε ότι αφορά τις πανανθρώπινες αξίες της ειρήνης, της φιλανθρωπίας, της καταπολέμησης του κακού, του σεβασμού του ανθρώπινου προσώπου, της δικαιοσύνης, της καταλλαγής, της ηθικής συμπεριφοράς, της ανεξιθρησκίας και του διαλόγου των επιστημών. Επιπλέον, αξιολογεί πως το ΝΠΣ συμβάλλει στη διαμόρφωση μαθητών - αυριανών πολιτών με θρησκευτική αυτοσυνειδησία και κριτική σκέψη. Ακόμη, μέσω φύλλων εργασίας και όλων εκείνων των τεκμηρίων κατά τη διδακτική πράξη, αποτιμά τον τρόπο και τη διαδικασία αξιολόγησης των μαθητών, η οποία απαλλαγμένη από τη στείρα αναπαραγωγή της μέσα στην τάξη, με το ΝΠΣ προσανατολίζεται στον έλεγχο των ποιοτικότερων χαρακτηριστικών της σκέψης των μαθητών. Η επί διετία πιστή εφαρμογή του καταδεικνύει πως αν οι μαθητές εμπλακούν στην ενεργητική μάθηση, μπορούν να κρίνουν, να συσχετίζουν, να ερμηνεύουν και να εφαρμόζουν τις διδασκόμενες θρησκευτικές γνώσεις.

Όψεις Λογοτεχνίας στα Νέα Προγράμματα Σπουδών για το Μάθημα των Θρησκευτικών (Γυμνασίου)

Καπετανάκης Γεώργιος

Θεολόγος εκπ/κος

gkapetanak@sch.gr

Περίληψη

Στην εισήγησή μας αυτή θα προσπαθήσουμε να διερευνήσουμε στοιχεία «λογοτεχνικότητας» στα Νέα Προγράμματα Σπουδών (ΝΠΣ) για το Μάθημα των Θρησκευτικών (ΜτΘ) και ειδικά για τις τάξεις γυμνασίου όπως αυτά καθορίζονται με το ΦΕΚ της 19 Ιουνίου 2017, Τ. Β', Αρ. Φύλλου 2104 (ΑΠΟΦΑΣΕΙΣ Αριθμ. 101470/Δ2 Πρόγραμμα Σπουδών του μαθήματος των Θρησκευτικών στο Δημοτικό και στο Γυμνάσιο).

Από τις αρχές του 21ου αιώνα, οι θεωρίες αλλά και η εκπαιδευτική πρακτική σε διεθνές και σε τοπικό επίπεδο επιβεβαιώνουν ότι η θρησκευτική εκπαίδευση (ΘΕ) αναγνωρίζεται ως απαραίτητος όρος για την πολύπλευρη και ολοκληρωμένη μόρφωση των μαθητών. Στον ανοικτό ευρωπαϊκό διάλογο για τη σχολική θρησκευτική εκπαίδευση, αλλά και στα επίσημα κείμενα της Ευρώπης για την εκπαίδευση, θεωρείται πλέον ως κοινά αποδεκτό αίτημα το δικαίωμα όλων των παιδιών για θρησκευτική εκπαίδευση, γεγονός που καθόρισε το σχεδιασμό τόσο των ΝΠΣ όσο και των Φακέλων του Μαθητή που δημιουργήθηκαν ως απόρροια αυτών.

Καταγράψαμε κείμενα λογοτεχνίας που χρησιμοποιούνται σε αυτά και προσπαθούμε να καταδείξουμε κατά πόσο επιδιώκεται ή/και επιτυγχάνεται ένα ΜτΘ στο οποίο η συμμετοχή όλων των παιδιών χωρίς καμιά διάκριση και ανεξάρτητα από τη θρησκευτική ή μη δέσμευσή τους γίνεται πραγματικότητα.

Μέσα από στοιχεία «αυτοαναφορικότητας» αλλά και συσχετίζοντας τα στοιχεία αυτά με τις σύγχρονες κριτικές και θεωρητικές προσεγγίσεις της λογοτεχνίας όπως : φορμαλισμός, φιλελεύθερος ανθρωπισμός, μαρξιστική θεωρία, ψυχαναλυτική θεωρία, φεμινιστική κριτική, θεωρία της πρόσληψης και της αναγνωστικής ανταπόκρισης και τελικά το δομισμό και τη σημειωτική διερευνούμε την επίτευξη των στόχων των ΝΠΣ.

Προσφέρουν τα παραθέματα αυτά μια ευελιξία στον εκπαιδευτικό και τον μαθητή για την ανάπτυξη της θρησκευτικής συνείδησης; Εμπλουτίζουν τις γνώσεις των μαθητών, τους εφοδιάζουν με κριτική και δημιουργική ικανότητα/δεξιότητα ώστε να υιοθετήσουν στάσεις ζωής που θα βασίζονται στην ανοχή κι ανεκτικότητα; Οδηγεί αυτού του τύπου η θρησκευτική εγγραμματοσύνη σε δημοκρατικούς πολίτες με αναπτυγμένη την αίσθηση της συνύπαρξης; Μετατρέπουν το ΜτΘ σε μια ευχάριστη και χρήσιμη διαδικασία, ή συνεχίζει την παράδοση του θρησκευτικού εμποτισμού;

Στα παραπάνω ερωτήματα θα απαντήσουμε στην εισήγηση αυτή και θα εξετάσουμε το ρόλο των λογοτεχνικών παραθεμάτων ως αφορμές εμπλουτισμού του μοντέλου διαδικασίας, ως του κυριότερου εκπαιδευτικού εργαλείου της νέας θρησκευτικής μάθησης.

Νέα Προγράμματα Σπουδών και Διδακτική στη Θρησκευτική Εκπαίδευση. Μία μελέτη περίπτωσης.

Καραμούζης Πολύκαρπος

Αναπληρωτής Καθηγητής Πανεπιστημίου Αιγαίου
pkaramouzis@rhodes.aegean.gr

Τσιρέβελος Νικόλαος

Δρ. Θεολογίας – Θεολόγος Δ.Ε.
ntsirevelos@hotmail.com

Περίληψη

Η παρούσα εργασία παρουσιάζει τα πορίσματα της έρευνας σχετικά με τα νέα Προγράμματα Σπουδών και τις αλλαγές στη Θρησκευτική Αγωγή. Η έρευνα πραγματοποιήθηκε στο Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης του Πανεπιστημίου Αιγαίου τον Μάιο του 2018. Για την επαρκέστερη διερεύνηση του θέματος χρησιμοποιήθηκε ερωτηματολόγιο, το οποίο απάντησαν οι φοιτητές/φοιτήτριες. Στο σημείο αυτό απαιτείται να αναφέρουμε ότι οι φοιτητές/φοιτήτριες που συμμετείχαν στην έρευνα, έχουν παρακολουθήσει τις θεωρητικές παραδόσεις του επιλεγμένου μαθήματος «Διδακτική των Θρησκειών» και έχουν συμμετάσχει στα αντίστοιχα βιωματικά εργαστήρια. Στα εργαστήρια αυτά ασκήθηκαν στις διδακτικές τεχνικές και άλλα σχετικά θέματα που προτείνονται στα νέα Προγράμματα Σπουδών Δημοτικού-Γυμνασίου καθώς και του Λυκείου του Μαθήματος των Θρησκευτικών. Επίσης, στο ερωτηματολόγιο απάντησαν φοιτητές/φοιτήτριες των Θεολογικών Σχολών.

Τα ερωτήματα που δόθηκαν περιλάμβαναν διάφορες θεματικές ενότητες. Η πρώτη ομάδα ερωτήσεων επιζητά την άποψη των φοιτητών/φοιτητριών σχετικά με τη φιλοσοφία του νέου Προγράμματος Σπουδών αλλά και την αξιολόγησή του. Η επόμενη θεματική ερωτήσεων διερευνά την αξιολογική κρίση των διδακτικών τεχνικών που γνώρισαν στα εργαστηριακά μαθήματα καθώς και τη χρησιμότητα τους στη Θρησκευτική Αγωγή αλλά και σε άλλα γνωστικά αντικείμενα. Οι τεχνικές που γνώρισαν οι συμμετέχοντες/συμμετέχουσες είναι τα μοτίβα έντεχνου συλλογισμού (artful thinking), οι διάφορες εφαρμογές του εκπαιδευτικού δράματος, οι ομαδοσυνεργατικές πρακτικές και η διδασκαλία με τη χρήση ΤΠΕ. Στη συνάφεια αυτή, εξετάζεται ο ρόλος του/της εκπαιδευτικού στην τάξη αλλά και κατά την προετοιμασία του μαθήματος, όπως επίσης και η αναγκαιότητα της διαρκούς επιστημονικής κατάρτισής του/της μέσω ποικίλων επιμορφώσεων.

Μια άλλη ομάδα ερωτήσεων, αναφέρεται στις αντιδράσεις που προκλήθηκαν από συγκεκριμένους εκκλησιαστικούς κύκλους και αναζητά την τοποθέτηση των φοιτητών/φοιτητριών απέναντι σε αυτό το ζήτημα. Οι ερωτήσεις αυτές επιζητούν την τοποθέτηση σχετικά με τα αίτια αυτών των αντιδράσεων.

Η επόμενη ομάδα ερωτημάτων ερευνά τις θέσεις των φοιτητών/φοιτητριών σχετικά με τους σκοπούς της Θρησκευτικής Αγωγής αλλά και το μοντέλο διδασκαλίας που αρμόζει στο ελληνικό σχολείο, δηλαδή αν απαιτείται το μάθημα να είναι κατηχητικό ή ομολογιακό, ή θρησκευολογικό. Συγχρόνως, εξετάζεται και η θέση των άλλων θρησκειών στο Πρόγραμμα

Σπουδών, όπως επίσης και η υποχρεωτικότητα του Μαθήματος των Θρησκευτικών στο Νέο Σχολείο. Στην ενότητα αυτή ανήκουν και οι ερωτήσεις σχετικά με τις προοπτικές-προκλήσεις ενός μαθήματος διαθρησκειακής αγωγής.

Επιπρόσθετα, ανιχνεύεται αν το νέο Πρόγραμμα Σπουδών αναδεικνύει και καλλιεργεί το σεβασμό στις ετερότητες με βάση τις θεολογικές και θρησκευτικές προϋποθέσεις αλλά και τις πανανθρώπινες αξίες. Επίσης, αν συμβάλλει στην ανάπτυξη των δημοκρατικών αξιών και επικουρεί στην κατανόηση των ανθρώπινων κοινωνικών ρόλων και της ανθρώπινης συμπεριφοράς. Τέλος, διερευνήθηκαν μέσα από συγκεκριμένες ερωτήσεις οι διαθεματικές – διεπιστημονικές δυνατότητες του νέου Προγράμματος Σπουδών.

Τέλος τα αποτελέσματα της ανάλυσης των απαντήσεων αποτελούν το περιεχόμενο της παρούσας εργασίας μαζί με τις σκέψεις των συγγραφέων για τις προοπτικές της θρησκευτικής αγωγής στο Νέο Σχολείο.

Προσεγγίζοντας τον Ιουδαϊσμό μέσα από την Τέχνη

Καρέλα Γεωργία

Δασκάλα, MSc, Υποψ. Δρ. ΠΤΔΕ ΕΚΠΑ
geokar3@yahoo.gr

Περίληψη

Το γνωστικό αντικείμενο των Θρησκευτικών είναι ενταγμένο στο Αναλυτικό Πρόγραμμα του Δημοτικού Σχολείου με σκοπό τη διαμόρφωση ελεύθερων και υπεύθυνων πολιτών αναπτύσσοντας τη θρησκευτική συνείδηση των μαθητών και μαθητριών και γνωρίζοντάς τους και άλλες θρησκείες. Σκοπός του είναι να συντελέσει στη γνωριμία, την κριτική κατανόηση, τον σεβασμό και τον διάλογο μεταξύ ανθρώπων με διαφορετικές απόψεις, αντιλήψεις ή δεσμεύσεις πάνω σε ζητήματα πίστης (ΦΕΚ 2920/13-09-2016, τ. Β', σελ. 30861).

Η διδασκαλία του μαθήματος συμβάλλει στην παροχή ευκαιριών στους μαθητές για θρησκευτικό προβληματισμό και στοχασμό, την επίγνωση της ύπαρξης διαφορετικών εκφράσεων της θρησκευτικότητας και την ανάπτυξη ανεξάρτητης σκέψης και ελεύθερης έκφρασης. Η έκθεση που υπέβαλε το 1996 η Διεθνής Επιτροπή για την Εκπαίδευση στον 21ο αιώνα στην UNESCO τονίζει πως η εκπαίδευση θα πρέπει να προσφέρει «στα άτομα μία εικόνα για τον πολύπλοκο κόσμο μας που βρίσκεται σε συνεχή αναβρασμό» μαθαίνοντας ο μαθητής πώς να μαθαίνει, πώς να ενεργεί, πώς να ζει μαζί με τους άλλους και πώς να υπάρχει (UNESCO, 1999: 125).

Η διαπολιτισμική εκπαίδευση διέπεται από τις αρχές της ενσυναίσθησης, της αλληλεγγύης, του σεβασμού στην ετερότητα και της εξάλειψης του εθνικισμού (Δαμανάκης, 1997). Αυτή η διαπολιτισμική προοπτική έχει μεγάλη σημασία, καθώς βοηθά τους μαθητές και τις μαθήτριες να αναπτύξουν δεξιότητες διαλόγου με τον διαφορετικό άλλο, και ως εκ τούτου να μάθουν να συνυπάρχουν μαζί του, στο πλαίσιο μιας πολυπολιτισμικής θρησκευτικά κοινωνίας. Η διαπολιτισμική θρησκευτική αγωγή ερμηνεύει τις θρησκείες σεβόμενη τα ανθρώπινα δικαιώματα και την αναγκαιότητα συνύπαρξης (Παπαθανασίου, 2006:63-64), στοχεύει στην ενσυναίσθηση, στην ανοχή στο διαφορετικό και στην ανάπτυξη αλληλοεπικοινωνίας (Γκόβαρης, 2004: 178).

Σκοπός της διαθρησκειακής αγωγής είναι να κατανοήσουν οι μαθητές τη θρησκευτική ετερότητα, να έρθουν σε διάλογο μ' αυτήν, να την ενσωματώσουν ως αναπόσπαστο μέρος της κοινωνίας τους, να αντιληφθούν και να συγκρίνουν τις διαφορετικές θρησκευτικές θεωρήσεις της ζωής (Καραμούζης, 2007:62).

Στην παρούσα εργασία θα παρουσιαστεί μια διδακτική προσπάθεια που έγινε το σχολικό έτος 2017-2018 με μαθητές και μαθήτριες της Στ' τάξης του Δημοτικού Σχολείου που προσέγγισαν τον Ιουδαϊσμό μέσα από έργα τέχνης με βάση το Μοντέλο Παρατήρησης Έργων Τέχνης του D. Perkins. Πιο συγκεκριμένα, οι μαθητές και οι μαθήτριες επισκέφτηκαν το Εβραϊκό Μουσείο, παρατήρησαν αντικείμενα από τη Συναγωγή και γνώρισαν στοιχεία του πολιτισμού και της θρησκείας τους. Ως συνέχεια των δράσεων, επεξεργάστηκαν το βιβλίο Έρικα προκειμένου να έχουν μια ολοκληρωμένη εικόνα. Οι μαθητές και οι μαθήτριες ενεπλάκησαν σε δραστηριότητες που συνδύαζαν τη φαντασία, τη δημιουργική και κριτική σκέψη και τον ρητορικό λόγο δημιουργώντας οι ίδιοι τη γνώση.

Αξιοποίηση της τέχνης και της αισθητικής εμπειρίας ως μέσο κριτικού μετασχηματισμού των αντιλήψεων για τον «άλλον» και «διαφορετικό» στην εκπαιδευτική διαδικασία

Κάρτσακα Ελένη

Σχολική Σύμβουλος Καλλιτεχνικών Μαθημάτων
kartsaka@gmail.com

Συργιάννη Μαρία

Σχολική Σύμβουλος Θεολόγων
ma.syrgianni@gmail.com

Περίληψη

Η εισήγηση εστιάζει στην αξιοποίηση της τέχνης και της αισθητικής εμπειρίας στη διδακτική διαδικασία και πράξη, ως μέσου προαγωγής θετικών στάσεων και αξιών. Πρόκειται για θεωρητική επεξεργασία βιωματικών σεμιναρίων με ανάλογη θεματική και προβληματική που πραγματοποιήθηκαν στο πλαίσιο της επιμόρφωσης Εικαστικών και Θεολόγων εκπαιδευτικών με απώτερο σκοπό την αισθητική και αξιακή αγωγή και εκπαίδευση των μαθητών του Γυμνασίου. Με αφορμή ερωτήματα και προβληματισμούς του διαχρονικού ηθικού στοχασμού και της χριστιανικής σκέψης επιχειρείται μια εναλλακτική προσέγγιση του 'άλλου' ως 'αδελφού', 'πλησίον' και 'συνοδοιπόρου' μέσα από την δημιουργική αξιοποίηση παραδειγμάτων που αντλούν από το πεδίο των εικαστικών και άλλων τεχνών (λογοτεχνία, κινηματογράφος, θεατρικό παιχνίδι, μουσική κ.ά.). Στο επίκεντρο της επιμορφωτικής πρότασης και των διδακτικών επεκτάσεων που απορρέουν από την πρακτική της εφαρμογή βρίσκεται η αποκαλυπτική και αναστοχαστική λειτουργία του έργου τέχνης και της δημιουργικής διεργασίας και έκφρασης. Η επιμορφωτική πρόταση αξιοποιεί τις αρχές της ανακαλυπτικής και βιωματικής μάθησης και της εκπαίδευσης ενηλίκων, με έμφαση σε διερευνητικές, ομαδοσυνεργατικές και διαθεματικές στρατηγικές και τεχνικές (μελέτη περίπτωσης, δραματοποίηση, δημιουργική γραφή, ανάλυση έργου τέχνης, εικαστική έκφραση κλπ.). Μέσα από ερεθίσματα που ενεργοποιούν τις αισθήσεις και το νου, επιχειρείται μια χαρτογράφηση ατομικών και ομαδικών απόψεων για το 'αλλότριο', το 'άγνωστο', το 'επικίνδυνο' και το 'διαφορετικό'. Επιχειρείται επίσης αποδόμηση στερεοτύπων, προκαταλήψεων και κοινωνικά κατασκευασμένων κανονικοτήτων με παράλληλη ανάδειξη διαχρονικών ανθρώπινων και κοινωνικών αξιών που προσφέρουν θετικά στην κατανόηση και την ειρηνική συνύπαρξη ατόμων και πολιτισμών. Η δημιουργική αλληλεπίδραση με το εποπτικό και εκπαιδευτικό υλικό στο ασφαλές περιβάλλον της τέχνης και της ελεύθερης έκφρασης προσφέρει στην κριτική ευαισθητοποίηση των συμμετεχόντων γύρω από διαχρονικά κοινωνικά και αξιακά θέματα με αξιοποίηση μεγάλου φάσματος γνωστικών λειτουργιών (οπτική επεξεργασία, διατύπωση ερωτημάτων και εικασιών, κριτικός συλλογισμός και έλεγχος υποθέσεων, επιχειρηματολογία, καλλιτεχνική δημιουργία, δημιουργική αναπλαισίωση διλημάτων, αναστοχασμός κλπ.).

Θέματα Εκκλησιαστικής Ιστορίας και Αγιολογίας στη Διδακτική των Θρησκευτικών - Νέο ΠΣ Θρησκευτικών Δημοτικού-Γυμνασίου

Καρύπη Σεβαστή

Δασκάλα, Μεταπτυχιακή Φοιτήτρια Τμήματος Θεολογίας
sevikkar1@gmail.com

Περίληψη

Παρουσίαση Σχεδίου μαθήματος – Εκπαιδευτικής εργασίας , Α΄ Κύκλος/ Δ΄ Δημοτικού / 3 Δίωρα, Έκτη Θεματική Ενότητα με τίτλο : «Χριστιανοί Άγιοι και ιερά πρόσωπα άλλων θρησκειών». ΑΓΙΑ ΚΥΡΑΝΝΑ Η ΝΕΟΜΑΡΤΥΣ (ΟΣΣΑ ΛΑΓΚΑΔΑ) . ΒΙΟΣ, ΜΑΡΤΥΡΙΟ, ΛΑΤΡΕΙΑ, ΙΕΡΑ ΛΕΙΨΑΝΑ

Γενικός Στόχος: Οι μαθητές και οι μαθήτριες:

Να γνωρίσουν μέσα από Συναξάρια και άλλες αφηγήσεις την ιστορία και την θρησκευτική σημασία των Νεομαρτύρων της Ορθόδοξης Εκκλησίας κατά τη διάρκεια της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας.

Ειδικά Προσδοκώμενα Μαθησιακά Αποτελέσματα: Οι μαθητές και οι μαθήτριες:

Να γνωρίσουν τον βίο, το μαρτύριο, τις λατρευτικές πρακτικές και το πρόσωπα ευρεθέν ιερό λείψανο της Αγίας Κυράννας της Νεομάρτυρος από την Όσσα Λαγκαδά. Να συνδέσουν το θέμα με προσωπικές τους εμπειρίες και αναζητήσεις. Να επεξεργαστούν θεολογικά -σε ένα πρώτο επίπεδο- το μαρτύριο ως βασική όψη της ζωής των χριστιανών και να διακρίνουν τη σημασία του για τον κόσμο. Να αναπτύξουν ενδιαφέρον και ερευνητική διάθεση γύρω από αυτά τα ζητήματα. Να εξοικειωθούν με τις γιορτές, ιερές ακολουθίες, και την τιμή των ιερών λειψάνων των αγίων και ιδιαίτερα των μαρτύρων. Όπως επίσης και μέσα από εικόνες, τροπάρια και άλλα είδη λειτουργικής τέχνης. Να γνωρίσουν την τοπική τους ιστορία μέσα από ναούς, προσκυνήματα, τάφους και λατρεία αγίων, ήθη και έθιμα και άλλες παραδόσεις.

1^ο Δίωρο: Πρώτη φάση του σχεδίου μαθήματος - εκπαιδευτικής εργασίας: (Σχεδιασμός-Προγραμματισμός) Ανάδυση του θέματος μέσα από προβληματισμό που έχει σχέση με εμπειρίες, γνώσεις και απόψεις των μαθητών και των μαθητριών. Ιδεοθύελλα για το τι θα θέλαμε να μάθουμε και το τι να κάνουμε. Αξιολόγηση του θέματος: αν πληροί τις μαθησιακές ανάγκες. Ιστόγραμμα: εξακτίνωση στις επιμέρους διαστάσεις. Συζήτηση των στόχων, καταγραφή των δραστηριοτήτων, χωρισμός σε ομάδες, ανάθεση δραστηριοτήτων. Προγραμματισμός ημερήσιας εκδρομής στην Όσσα και επίσκεψη (προσκύνημα) στον τάφο της Αγίας και τον Ιερό Ναό της. Ενημέρωση γονέων.

2^ο Δίωρο: Πραγματοποιείται στην Όσσα Λαγκαδά στη διάρκεια της ημερήσιας εκδρομής της Τάξης. Σε συνεργασία με τον τοπικό εφημέριο των ιερών Ναών πραγματοποιείται επίσκεψη (προσκύνημα) και μάθημα επί τόπου.

3^ο Δίωρο: Παρουσίαση από κάθε ομάδα των παρατηρήσεων, απόψεων, ερωτήσεων, συμπερασμάτων κτλ για το υποθέμα της καθεμιάς και τις ειδικές δραστηριότητες. Συζήτηση σε ολομέλεια της τάξης. Αξιολόγηση.

Η τεχνική του Gamification στην προοπτική της Θρησκευτικής Εκπαίδευσης στο σύγχρονο σχολείο

Κιουλάνης Σπύρος

Διεύθυνση Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης Δράμας

spiros@kioulanis.gr

Περίληψη

Με τον όρο Gamification αναφερόμαστε στη χρήση ή και στην ενσωμάτωση μηχανισμών η και χαρακτηριστικών ηλεκτρονικών παιχνιδιών σε δραστηριότητες που δεν σχετίζονται με το παιχνίδι (Pelling, 2014). Πρόκειται για μια διαδικασία η οποία χρησιμοποιεί τεχνικές και μεθόδους που συναντάμε στα παιχνίδια με στόχο την αύξηση της συμμετοχικότητας και της δέσμευσης των υποκειμένων της μάθησης απέναντι στη μαθησιακή διαδικασία που εξελίσσεται (Karr, 2012). Ο Michał Jakubowski αναφέρει ότι το Gamification εμφανίστηκε αρχικά στον κόσμο των επιχειρήσεων και πως στην εκπαίδευση έκανε τα πρώτα του βήματα από το 2010 και μετά (Jakubowski, 2014).

Η βιβλιογραφική ανασκόπηση καταδεικνύει την αξία του ηλεκτρονικού παιχνιδιού στην εκπαιδευτική διαδικασία τόσο σε επίπεδο τυπικής όσο και μη τυπικής εκπαίδευσης, σε δια ζώσης περιβάλλοντα μάθησης, καθώς και σε περιβάλλοντα διαδικτυακής εκπαίδευσης για την επίτευξη ποικίλων στόχων, τόσο σε επίπεδο γνώσεων, όσο και σε συναισθηματικό επίπεδο, αλλά και για την επίτευξη των μεταγνωστικών στόχων της μάθησης. Οι περισσότερες έρευνες αναδεικνύουν την θετική επίρεια της τεχνικής του Gamification σε επίπεδο μετάδοσης της γνώσης, ως μέσο κοινωνικοποίησης των παιδιών, αλλά και στην αξιοποίηση της πηγαίας ανάγκης των μαθητών και μαθητριών να διασκεδάζουν, να μαθαίνουν παίζοντας, αλλά και σε μεταγνωστικό επίπεδο να «μαθαίνουν πώς να μαθαίνουν». Επίσης ερευνητικά διαφαίνεται ότι από την εφαρμογή του gamification στην εκπαίδευση, αυξάνεται το ενδιαφέρον των μαθητών, η μάθηση μετατρέπεται σε διασκεδαστική διαδικασία, ενώ ενισχύεται η συναισθηματική εμπλοκή στην εκπαιδευτική διαδικασία (Κιουλάνης, 2017; Laster, 2010; Καρδιόλακα, και συν, 2007; Μπαρμπάτσης, και συν. 2010).

Ένα βασικό συστατικό στοιχείο των Νέων Προγραμμάτων Σπουδών στο μάθημα των Θρησκευτικών, αποτελεί η ευελιξία τους ως προς τον σχεδιασμό από τον εκπαιδευτικό της εκάστοτε διδακτικής ενότητας. Στο πλαίσιο αυτό η δομή και η φιλοσοφία των Νέων Προγραμμάτων Σπουδών συνάδει σε μεγάλο βαθμό με τις αρχές σχεδιασμού εκπαιδευτικού υλικού στις οποίες οι Νέες Τεχνολογίες έχουν ένα σημαντικό ρόλο στη μαθησιακή διαδικασία (Μητροπούλου, 2007). Παράλληλα, στα Νέα Προγράμματα Σπουδών κριτήριο του μαθήματος είναι ο μαθητής (Βασιλόπουλος, 1993), ενώ ο εκπαιδευτικός καλείται να προσαρμόσει τη διδακτική ενότητα που σχεδιάζει στις ανάγκες και στα ενδιαφέροντα των μαθητών και των μαθητριών του, επιλέγοντας την κατάλληλη παιδαγωγική προσέγγιση και διδακτική μεθοδολογία σύμφωνα με τις σύγχρονες παιδαγωγικές και διδακτικές προσεγγίσεις της Θρησκευτικής Εκπαίδευσης (Κουκουνάρας- Λιάγκης, 2015).

Στην ανακοίνωση αυτή αναφερόμαστε στην χρήση της τεχνικής του Gamification στη διαδικασία της μάθησης, αναδεικνύοντας τα χαρακτηριστικά

εκείνα τα οποία την καθιστούν αποτελεσματική στη Χριστιανική Αγωγή, ως προς την επίτευξη των μαθησιακών στόχων, σε γνωστικό, συναισθηματικό και μεταγνωστικό επίπεδο. Για το σκοπό αυτό αναδεικνύουμε ένα θεωρητικό και παιδαγωγικό πλαίσιο που καλύπτει τη φιλοσοφία του Gamification, καταγράφουμε θεωρητικά και ερευνητικά δεδομένα που αφορούν στην εφαρμογή της μεθόδου, τόσο σε δια ζώσης όσο και σε διαδικτυακά περιβάλλοντα μάθησης και τέλος αναδεικνύουμε ένα θεωρητικό πλαίσιο προσαρμογής της μεθόδου στο νέο πλαίσιο προγραμμάτων σπουδών για το μάθημα των θρησκευτικών.

Διδάσκοντας τη γλώσσα της Αγίας Γραφής στους φοιτητές της Θεολογικής Σχολής της Κινσάσα του Κογκό: Μια περίπτωση της διδακτικής μεθόδου «Ενσωματωμένη Εκμάθηση Περιεχομένου και Γλώσσας»

Κόλτσιου-Νικήτα Άννα

Καθηγήτρια, Τμήμα Θεολογίας ΑΠΘ

akolts@theo.auth.gr

Περίληψη

Η διδασκαλία της γλώσσας της Αγίας Γραφής στους φοιτητές της Θεολογικής Σχολής της Κινσάσα του Κογκό κατά την τελευταία πενταετία αποτέλεσε μια πρόκληση και ταυτόχρονα μια εμπειρία. Η διδακτική πράξη οδήγησε αρχικά σε πειραματικές επιλογές και στη συνέχεια στη διαμόρφωση αρχών προσαρμοσμένων στα χαρακτηριστικά των φοιτητών αυτών. Κοινή συνισταμένη ήταν η συνάντηση της γλωσσικής διδασκαλίας με το γνωστικό αντικείμενο των θεολογικών σπουδών και αναγκών, όπως η κατανόηση του ευαγγελικού μηνύματος, των θεολογικών εννοιών και όρων, των υμνογραφικών κειμένων που άκουγαν και έψαλλαν οι φοιτητές κατά τη διάρκεια της λατρείας. Έτσι, το θεωρητικό πλαίσιο στο οποίο εντάχτηκε η διδακτική πράξη ήταν η διδακτική μέθοδος «Ενσωματωμένη Εκμάθηση Περιεχομένου και Γλώσσας», η γνωστή ως CLIL (Content Language Integrated Learning). Η αξιοποίηση και προσαρμογή της μεθόδου αυτής μπορεί να συμβάλει στη διαμόρφωση ενός καινοτόμου διδακτικού μοντέλου με διπλή στόχευση: αφενός αποτελεσματική γλωσσική διδασκαλία και καλλιέργεια και αφετέρου θεολογική γνώση και παιδεία.

Ανεστραμμένη διδασκαλία με χρήση προκαταβολικών οργανωτών στο μάθημα των Θρησκευτικών

Κόπτσης Αλέξανδρος
Σχολικός Σύμβουλος Π.Ε.
akoptsis2002@yahoo.gr

Μητροπούλου Βασιλική
Αναπληρώτρια Καθηγήτρια Θεολογικής Σχολής ΑΠΘ
mitro@theo.auth.gr

Περίληψη

Οι σύγχρονες διδακτικές μεθοδολογίες δίνουν ιδιαίτερη έμφαση στην αυτονομία του μαθητή, τη συνεργατική μάθηση, την εμπλοκή και την αλληλεπίδραση των μαθητών μεταξύ τους. Μέσα στο πλαίσιο αυτό εμφανίστηκε πλήθος νέων παιδαγωγικών-διδακτικών προσεγγίσεων και στρατηγικών με στόχο να επιτευχθεί καλύτερη και ουσιαστικότερη μάθηση.

Μία νεότερη διδακτική παρέμβαση μεικτής μάθησης που εμφανίστηκε πρόσφατα στον ερευνητικό χώρο της διδακτικής μεθοδολογίας είναι η Αντεστραμμένη Διδασκαλία (Flipped Classroom) (Baker, 2000).

Η αντεστραμμένη Διδασκαλία είναι μία προσέγγιση που ανατρέπει και αντιστρέφει την ως τώρα δομή της διδασκαλίας. Η παράδοση του μαθήματος δε γίνεται πλέον στο σχολείο από τον εκπαιδευτικό αλλά δίνεται ως εργασία για το σπίτι μέσα από τη χρήση διαδραστικού υλικού ή μιας πλατφόρμας τηλεκπαίδευσης. Ο χρόνος στο σχολείο αξιοποιείται με δραστηριότητες εμπέδωσης, με βάση το υλικό που κάθε εκπαιδευόμενος μπορεί να αξιοποιήσει, ανάλογα με τις ανάγκες, τα ενδιαφέροντα και τις ικανότητές του. Η αντεστραμμένη διδασκαλία συντελεί στην εξοικονόμηση χρόνου μέσα στην τάξη και δίνει τη δυνατότητα στους μαθητές να κάνουν συλλογισμούς υψηλών νοητικών λειτουργιών. Η αντεστραμμένη διδασκαλία δεν υποκαθιστά το δάσκαλο από ένα ψηφιακό υλικό. Αποτελεί μια μορφή Μεικτής Μάθησης, άμεσης διδασκαλίας με εξ αποστάσεως μάθηση. Με βάση τις θεωρητικές υποθέσεις και επειδή τα πλεονεκτήματα της μεθόδου αυτής είναι πολλαπλά, όπως εξοικείωση με τις τεχνολογίες, διατήρηση από κάθε μαθητή του δικού του ρυθμού μάθησης, συνεργασία και συγχρόνως αυτονόμηση κάθε μαθητή, ανταπόκριση σε μορφές μάθησης πολλαπλής νοημοσύνης, αποφασίσαμε να εισαγάγουμε τη νέα διδακτική πρόταση στη διδασκαλία του μαθήματος των Θρησκευτικών τόσο γιατί το μάθημα δεν έχει εισαγάγει νέες διδακτικές προσεγγίσεις τις τελευταίες δεκαετίες, όσο και γιατί τα νέα Προγράμματα Σπουδών δίνουν την αφορμή και τη δυνατότητα μιας τέτοιας παρέμβασης. Αποφασίσαμε να εφαρμόσουμε την αντεστραμμένη διδασκαλία σε μαθητές Δ΄ τάξης του Δημοτικού Σχολείου.

Για την υλοποίηση της εφαρμογής εγκαταστάθηκε στο σχολείο η πλατφόρμα Moodle και επιδείχθηκε στους μαθητές πλούσιο υλικό μέσα από το φωτόδεντρο,

αλλά και άλλες ηλεκτρονικές πηγές, ώστε να έχουν όλοι άμεση πρόσβαση σ' αυτές και να μπορούν να τις διαχειριστούν με ευκολία.

Επιλέχθηκε η ενότητα «Όλοι ίσοι όλοι διαφορετικοί» για να δοθεί μαζί με τη θρησκευτική και η κοινωνική διάσταση των θρησκευτικών εννοιών που θα διδαχθούν, αλλά και για να ανταποκρίνεται το μάθημα σε κάθε μορφή μεικτής τάξης. Επιλέχθηκε να διδαχθούν οι έννοιες της μοναδικότητας του καθενός, της δύναμης της κοινότητας, της συμπληρωματικότητας, του βαπτίσματος και του Χρίσματος και της αναγνώριση σε άλλες θρησκείες ύπαρξης τελετών ενσωμάτωσης.

Από την εφαρμογή αυτής της μικρής μελέτης συμπεραίνεται ότι είναι δυνατό να αξιοποιηθεί αποτελεσματικά η μεθοδολογία της «ανεστραμμένης διδασκαλίας» με την υποστήριξη προηγμένων τεχνολογιών στην Πρωτοβάθμια εκπαίδευση. Η διδασκαλία των Θρησκευτικών μπορεί να ενισχυθεί με τη μεθοδολογία της «ανεστραμμένης τάξης». Έτσι το μάθημα αποκτά περισσότερο ενδιαφέρον, η τάξη μετατρέπεται σε χώρο ενέργειας, δράσης έρευνας και δημιουργίας.

Σκοποί και περιεχόμενα του θρησκευτικού μαθήματος. Σύγχρονη διδακτική προσέγγιση αναλυτικών προγραμμάτων

Κυρίτσης Γεώργιος
Εκπαιδευτικός ΠΕ 01
georgios.kyri@yahoo.gr

Περίληψη

Μέσα από τη θεωρία των curriculum γενικότερα και ειδικότερα για το θρησκευτικό μάθημα διατυπώθηκαν βασικές αρχές που καθόρισαν τη νεότερη Διδακτική. Πιο συγκεκριμένα, η παιδοκεντρικότητα (ψυχοσωματικά και πνευματικά χαρακτηριστικά κάθε ηλικίας ως ρυθμιστικός παράγοντας των αναλυτικών προγραμμάτων) η πλήρωση των αναγκών μαθητών και της σχολικής κοινότητας, επιστημονική και ερευνητική τεκμηρίωση, ευελιξία στη μεταβίβαση των περιεχομένων και τέλος αναλογικότητα, ανταπόκριση στην κάθε σχολική βαθμίδα.

Ποιες είναι οι προϋποθέσεις των σκοπών από που καθορίζονται. Η παιδαγωγική επιστήμη μέσω της Διδακτικής με τις επιστημονικές αρχές της, οι οποίες διαμορφώνονται μέσα από την αλληλεπίδραση της με άλλες νεότερες αυτής επιστήμες (ψυχολογία, κοινωνιολογία, βιοιατρική κ.α.) συναντά το βιβλικό, πατερικό, εκκλησιο-ιστορικό, θρησκευτικό-ιστορικό περιεχόμενο. Με τη συνέργεια Διδακτικής-Θεολογίας επιτυγχάνεται η συγχρονικότητα και η ανανέωση των Αναλυτικών Προγραμμάτων του μαθήματος. Βασική προϋπόθεση αποτελεί η θρησκευτικοπαιδαγωγική θεώρηση των σκοπών. Μέσα από τις θρησκευτικές εμπειρίες, τα θρησκευτικά σύμβολα, τη θρησκευτική γλώσσα) οι μαθητές-ιες συναντούν τις οικουμενικές χριστιανικές αξίες, δηλ. Την αδελφοσύνη, την αλληλεγγύη, την ελπίδα και την ευθύνη. Η γνώση και η κατανόηση αυτών δεν λειτουργούν ως πληροφορία, αλλά ως γνώση, κατανόηση και βίωμα. Ο εκπαιδευτικός θέτει σε διαδικασία λειτουργίας τα κίνητρα.

Άλλη προϋπόθεση αποτελεί η θεολογική θεώρηση (υπαρξιακή σχέση Θεού-ανθρώπου/ χριστοκεντρικότητα/ οικουμενικότητα.

Απαραίτητη εδώ θεωρείται η γνώση της ψυχολογίας, της ατυτότητας του εφήβου, η βαθμίδα ηθικής και θρησκευτικής ανάπτυξης του, οι σχέσεις που διαμορφώνουν και διαμορφώνονται μέσα στο σύγχρονο πλουραλιστικό και πολυπολιτισμικό σχολικό περιβάλλον.

Σύμφωνα με τα παραπάνω και με εργαλείο πάντα τη Διδακτική διακρίνουμε το γενικό σκοπό του μαθήματος, του γενικούς διδακτικούς σκοπούς των ενιαίων ενοτήτων και τους ειδικούς σκοπούς (ως προς την εφαρμογή τους απευθύνεται στη γνωσιολογική, συναισθηματική και ψυχοκινητική περιοχή του μαθητή-ιας).

Τα περιεχόμενα βρίσκονται σε οργανική σύνδεση με τους σκοπούς και σύμφωνα με τις προαναφερόμενες προϋποθέσεις αυτών. Καθορίζονται για τους μαθητές-ιες σύμφωνα με τις αρχές της αναλογικότητας (γνωστική και συναισθηματική κατανόηση και ερμηνεία της γλώσσας, των εννοιών, των συμβόλων) και της συγχρονικότητας (οι εικόνες, οι παραστάσεις, τα κείμενα του παρελθόντος συναντώνται με την περιρρέουσα ατμόσφαιρα του σήμερα όχι απομονωμένα και απόμακρα από το σύγχρονο κοινωνικο-πολιτιστικό πλαίσιο της

εποχής, επαναποκτώντας έτσι τη δυναμική και τη φανέρωση του διαχρονικού χριστιανικού μηνύματος. Αυτή η συνάντηση συντίθεται στις εμειρίες του κάθε μαθητή και στο σύνολο της τάξης ευρύτερα.

Η επιλογή του περιεχομένου σύμφωνα με τις αρχές της Διδακτικής συνίσταται α. στην απλοποίηση των επιμέρους θεολογικών εννοιών σύμφωνα με τις παραπάνω αρχές, β. να γίνονται κατανοητές ώστε μέσα από την ερμηνεία της να συνδεθούν και να υλοποιηθούν στο κοινωνικό γίγνεσθαι και γ. τη σχέση τους και τη διάκριση τους ή τη σύγκλιση με σύμβολα και έννοιες των άλλων θρησκειών και ομολογιών.

Το θρησκευτικό μάθημα στη σύγχρονη πλουραλιστική κοινωνία προσεγγίσεις και προοπτικές

Κυρίτσης Γεώργιος
Εκπαιδευτικός ΓΕ 01
georgios.kyri@yahoo.gr

Περίληψη

Το Θ.Μ. ως μέρος του αναλυτικού προγράμματος του σχολείου (πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση) βρίσκεται σε συνάρτηση μεταξύ συγκεκριμένων και διαφορετικών προσδοκιών. Σχολείο, κοινωνία, γονείς εκπαιδευτικοί, μαθητές-ιες εκκλησία, θρησκευτική κοινότητα, προσδιορίζουν μαζί με τα σύγχρονα αιτήματα τις προσδοκίες του. Το Θ. Μ. στη συντριπτική πλειοψηφία του αποτελεί διδακτική εκπαιδευτική πραγματικότητα τόσο ευρωπαϊκά όσο και παγκόσμια και στις περισσότερες χώρες της Ευρώπης είναι συνταγματικά κατοχυρωμένο.

Η Διδακτική επιστήμη και πιο συγκεκριμένα η Διδακτική του Θ.Μ. λαμβάνει υπόψη της α. το Θ.Μ. προσδιορίζεται από ιδιαίτερους τοπικούς και εθνικούς όρους (θρησκευτική χωροταξία, η εικόνα της θρησκείας στην κοινωνία, οι κανονιστικές σχέσεις μεταξύ της πολιτείας και της εκκλησίας, η δομή του συστήματος εκπαίδευσης καθώς και οι ιστορικές πολιτικές και πολιτιστικές εμπειρίες).

Ποιος έχει την αρμοδιότητα εφαρμογής των παραπάνω Οι θρησκευτικές κοινότητες, το κράτος η μια συνεργία των δύο Στην Ελληνική δημοκρατία ορίζεται από το Σύνταγμα και το κράτος. Στις άλλες ευρωπαϊκές χώρες ισχύει το συνδυαστικό μοντέλο (εκτός ελαχίστων που δεν υπάρχει η διδασκαλία του).

Στη νέα πραγματικότητα του 21ου αι. με τις νέες προσμίξεις πληθυσμών (μετανάστευση προς την ευρωπαϊκή ήπειρο πληθυσμώ από Αφρική και Ασία με πολιτισμικά και θρησκευτικά χαρακτηριστικά διαφορετικά αυτής) για τους σκοπούς της εκπαίδευσης της Διδακτικής, άρα και της διδακτικής του Θ.Μ. τίθενται νέοι στόχοι και προσανατολισμοί. όσον αφορά τους μαθητές-ιες του καινούργιου αυτού μαθητικού μωσαικού.

Για να υλοποιηθούν τα παραπάνω (στη θρησκευτική εκπαίδευση) στη συνάντηση κυριώς χριστιανικών ομολογιών με το ισλάμ και τις άλλες ισλαμικές θρησκείες πέραν των θεμελιωδών γνώσεων απαιτείται μια διδακτική με αρμοδιότητα της ερμηνείας τους της ηθικής κρίσης τους και βέβαια της διαθρησκειακής και διαπλιτισμικής αρμοδιότητάς της.

Ερωτήματα διδακτικές προσεγγίσεις

Πώς η Διδακτική και η Διδακτική του Θ. Μ. θα εφαρμόσει την πράξη την ιδιαίτερη θεολογία της κάθε θρησκείας και με ποιο τρόπο σε ποιο βαθμό σε ποιο πλαίσιο γνωστικοσυναισθηματικό θα τη συναντήσει στην τάξη και στην κοινωνία

Τι είναι ο πλουραλισμός ποιες οι εκφράσεις του

Θέσεις

Το σχολείο και το Θ.Μ. μπροστά σε μια θρησκευτικο- κοσμοθεωρητική πολυποικιλία. Παραγωγικό καθήκον του σχολείου σε προσανατολισμό κατανόησης της πολυποικιλίας, του ανοικτού διαλόγου από το Διδ. Προσωπικό με διάκριση σχετικισμού και φονταμενταλισμού.

Κατανόηση της μελλοντικής κοινής διαβίωσης και προσπάθεια ενδυνάμωσης αυτής.

Δημιουργία σχολικής κουλτούρας, διαλόγου, καλλιέργεια της ανεκτικότητας και της ευελιξίας.

Το Θ.Μ. χρειάζεται διδακτική πλουραλισμού.

Επανασκοδόμηση θρησκευτικού χριστιανικού μαθήματος.

Το Θ.Μ. να γίνει χώρος στοχασμού της πολυποικιλίας του σχολείου σε μια διδακτική του πλουραλισμού.

Δημιουργική Γραφή στην παραβολή του σπλαχνικού Σαμαρείτη

Κωνσταντινίδου Σεβαστή

Θεολόγος στο Γυμνάσιο Γαλατινής Κοζάνης, MA στη Δημιουργική Γραφή
sevakonsta@sch.gr

Περίληψη

Η παρούσα εισήγηση βασίζεται στη μεταπτυχιακή εργασία της εισηγήτριας με τίτλο «Δημιουργική Γραφή και Θρησκευτικά: Εφαρμογή στην παραβολή του σπλαχνικού Σαμαρείτη». Η Δημιουργική γραφή εμφανίζεται τα τελευταία χρόνια ως μια εκπαιδευτική μέθοδος στον χώρο της Λογοτεχνίας και της Γλώσσας αλλά και ως σύγχρονη τεχνική, εργαλείο βιωματικής μάθησης γενικότερα στον χώρο της εκπαίδευσης.

Η Δημιουργική Γραφή είναι ένα πολύτιμο εργαλείο μάθησης στο χώρο του σχολείου αλλά και στο μάθημα των Θρησκευτικών. Ίχνη της Δημιουργικής Γραφής εντοπίζονται στην Ποιητική του Αριστοτέλη, επανακάμπει στο μάθημα της Ρητορικής στη Γαλλία και επανεμφανίζεται δυναμικά στην Αμερική ως αντίδραση σε μια στεγνή και άκαμπτη εκπαίδευση αλλά και ως μαθητεία ανθρώπων που πειραματίζονται με τη συγγραφή. Η αξιοποίησή της στην εκπαίδευση μέσα στα πλαίσια ενός εργαστηρίου γραφής μόνο οφέλη φαίνεται ότι παρέχει, όπως μαρτυρούν διαπιστώσεις και έρευνες σχετικές. Ακολουθώντας τις επιταγές των σύγχρονων τάσεων στην εκπαίδευση για ενεργητική και βιωματική μάθηση τα Προγράμματα Σπουδών στα Θρησκευτικά δημιουργούν το κατάλληλο πλαίσιο για την αξιοποίηση της Δημιουργικής Γραφής στο μάθημα ως μαθησιακό εργαλείο. Το Αναλυτικό Πρόγραμμα Σπουδών των Θρησκευτικών όχι μόνο ενθαρρύνει αλλά αξιώνει τη χρήση της Δημιουργικής Γραφής και αναφέρεται σε σαφείς τεχνικές και δραστηριότητες που προτείνει ο Οδηγός του Εκπαιδευτικού στα Θρησκευτικά Δημοτικού - Γυμνασίου οι οποίες συνδέονται άμεσα με τη Δημιουργική Γραφή. Ως δημιουργική δραστηριότητα η Δημιουργική Γραφή συνδέεται με τον Δημιουργό Θεό του Χριστιανισμού και τη δημιουργία του ανθρώπου «κατ' εικόνα και καθ' ομοίωσιν» με τη σαφή προτροπή της ομοιώσεως γινόμενος ο άνθρωπος δημιουργός. Για την εφαρμογή ασκήσεων Δημιουργικής Γραφής επιλέχτηκε το είδος της παραβολής καθώς η παραβολή εμπεριέχει στοιχεία Δημιουργικής Γραφής και είναι η ίδια εργαλείο μάθησης - πρόκειται για ιστορίες καθημερινής ζωής που δημιουργήθηκαν από τον Χριστό για να διδάξει. Επιλέχτηκε η παραβολή του Σπλαχνικού Σαμαρείτη γιατί είναι ιδιαίτερα επίκαιρη. Προτείνονται 19 ασκήσεις Δημιουργικής Γραφής συνδεδεμένες κυρίως με τις τεχνικές που καταγράφονται στον Οδηγό του Εκπαιδευτικού στα Θρησκευτικά Δημοτικού- Γυμνασίου και στις Οδηγίες Πλεύσης του Μ. Σουλιώτη. Αξιολογώντας τη δράση των μαθητών που πήρανε μέρος στο εργαστήριο Δημιουργικής Γραφής καταλήξαμε στην πραγματική συμβολή της Δημιουργικής Γραφής στην οικείωση της μάθησης με ευχάριστο και αποτελεσματικό τρόπο στο μάθημα των Θρησκευτικών αλλά και στην ανάπτυξη των ανώτερων νοητικών λειτουργιών του μαθητή.

Διαπολιτισμική Ευρωπαϊκή Πολιτική και Θρησκευτική Παιδεία

Κωτσιόπουλος Κωνσταντίνος

Αν. Καθηγητής, Τμήμα Ποιμαντικής και Κοινωνικής Θεολογίας, ΑΠΘ
kkotsiop@past.auth.gr

Περίληψη

Σύμφωνα με το Ευρωπαϊκό Σύνταγμα και την συνθήκη της Λισαβόνας, η Ε.Ε. διατηρεί έναν τακτικό, διαφανή και ισότιμο διάλογο με τις Εκκλησίες, ακριβώς γιατί διαπιστώνει ουσιαστική προσφορά των θρησκευτικών κοινοτήτων στη σύγχρονη ευρωπαϊκή κοινωνία. Η πολιτική αυτή δέχεται την κοινωνική δυναμική της θρησκευτικής πίστης και παιδείας στους τομείς της ηθικής, της πολιτικής, της οικονομίας και του πολιτισμού, ενώ υπονοείται ασφαλώς η συνδρομή της παιδείας αυτής στην οικοδόμηση μιας δίκαιης, ελεύθερης και ειρηνικής κοινωνίας. Η διαπολιτισμική αυτή ευρωπαϊκή πολιτική ασφαλώς και αναγνωρίζει τον Χριστιανικό χαρακτήρα της Ευρώπης, ο οποίος δεν αποδομείται, ούτε ακυρώνεται από τον θεμιτό πλουραλιστικό διάλογο και τη διαπολιτισμική συνύπαρξη με άλλες θρησκευτικές κοινότητες, που ανήκουν σε μη ευρωπαϊκά χριστιανικά περιβάλλοντα. Οι σύγχρονες πολιτικές και κοινωνικές εξελίξεις στην Ευρώπη αποδεικνύουν μια έκδηλη έκφραση ανάγκης επισήμανσης και αντιμετώπισης των κινδύνων της Παγκοσμιοποίησης και της Πολυπολιτισμικότητας, οι οποίες τίθενται εν αμφιβόλω. Παράλληλα παρατηρείται μια έντονη στροφή στις πολιτισμικές και εθνικές σταθερές της ευρωπαϊκής ταυτότητας, η οποία όμως καταδικάζει ταυτοχρόνως τον εθνοφυλετικό ρατσισμό και την μισαλλοδοξία.

Από τη θεατρική σκηνή στη διδακτική πράξη: Εφαρμογή στο Νέο Πρόγραμμα Σπουδών στα Θρησκευτικά Γ' Γυμνασίου. Σύνδεση με Εκπαιδευτικό Δράμα & Διαθεματικότητα

Λαδόπουλος Ι. Γεώργιος

Θεολόγος 2^{ου} Γυμνασίου Ευκαρπίας – Θεσσαλονίκη
gladopoulos1@gmail.com

Περίληψη

Το νέο Πρόγραμμα Σπουδών στα Θρησκευτικά επιχειρεί ένα νέο διδακτικό και παιδαγωγικό αναπροσανατολισμό, ενίσχυση της συνεργατικής διαδικασίας και αναπροσαρμογή στα πλαίσια των νέων συνθηκών που διαμορφώνονται σε παγκόσμιο και εθνικό επίπεδο.

Στη σύγχρονη διδακτική είναι αναγκαία η χρήση των ΤΠΕ, του Εκπαιδευτικού Δράματος, της Διαθεματικότητας, της Τοπικής Ιστορίας και της αξιοποίησης όλων των μορφών τέχνης (κινηματογράφου, θεάτρου, μουσικής κ.α.), καθώς και των εικαστικών τεχνών.

Οι στόχοι είναι προφανείς: η ενίσχυση της κριτικής ικανότητας, η ευαισθητοποίηση των μαθητών σε ζητήματα / προβλήματα που απασχολούν την παγκόσμια κοινότητα, ο απεγκλωβισμός από το δασκαλοκεντρικό πνεύμα μέσω των μορφών τέχνης (θέατρο, κινηματογράφος).

Μεθοδολογικά ακολουθούμε τα ακόλουθα βήματα: οργάνωση και παρακολούθηση της θεατρικής παράστασης (προεργασία, παρακολούθηση, μετεπεξεργασία), αξιοποίηση όλων των σύγχρονων διδακτικών μοντέλων, χρήση των τεχνολογικών - ηλεκτρονικών μέσων και διαμόρφωση φυλλαδίων εργασίας/ασκήσεων.

α) Σε επίπεδο προεργασίας οι μαθητές ενημερώνονται για τις μορφές ενδοσχολικής βίας και τους στόχους της παρακολούθησης της συγκεκριμένης θεατρικής παράστασης «Σε μένα μιλάς;» του Ράινερ Χάχφελντ. Οι μαθητές/τριες αφενός καλούνται να γνωρίσουν τη θεατρική τέχνη και τη διαχρονικότητά της και αφετέρου να κατανοήσουν την αξία της στη σύγχρονη διδακτική.

Κάνουμε μια σύντομη αναφορά στον Ράινερ Χάχφελντ, συγγραφέα του θεατρικού έργου και δίνουμε για ανάγνωση ένα σημείωμα του για το θεατρικό έργο (1). Ενημερώνουμε τους μαθητές (Γ' Γυμνασίου) ότι το συγκεκριμένο θεατρικό έργο θα συνδυαστεί με τη διδακτική ενότητα «Μ. Γκάντι, Ο κήρυκας και μάρτυρας της ειρηνικής αντίστασης» από τη ΘΕ 3 «Σύγχρονες θρησκευτικές μορφές στην Ορθοδοξία και στον κόσμο».

β) Σε επίπεδο παρακολούθησης επιδιώκουμε μια συζήτηση των μαθητών με τους πρωταγωνιστές – ηθοποιούς στο τέλος της θεατρικής παράστασης. Οι μαθητές έχουν τη δυνατότητα να περιγράψουν δικές τους εμπειρίες που αφορούν τη σχολική βία και να εκφράσουν τα συναισθήματά τους.

γ) Σε επίπεδο μετεπεξεργασίας αξιοποιώντας το υλικό από τον Φάκελο Μαθήματος στα Θρησκευτικά Γ' Γυμνασίου (σελ. 68), κινηματογραφικό υλικό από το Διαδίκτυο (2) και έντυπα κείμενα (3) για τον Γκάντι, προχωρούμε στη σύνταξη ενός φυλλαδίου επεξεργασίας. Στο φυλλάδιο παραθέτουμε βιβλικά κείμενα, σκέψεις του Γκάντι, καθώς και σύγχρονα γεγονότα καλώντας τους μαθητές να επεξεργαστούν

το θέμα της βίας. Στη διδακτική προσέγγιση της θεματικής ενότητας χρησιμοποιούμε σύγχρονα διδακτικά εργαλεία και τεχνικές του Εκπαιδευτικού Δράματος (4), όπως πχ TWPS, ρόλο στον τοίχο, Artful Thinking, δημιουργική γραφή κ.ά.

Η Προσευχή σε μια διαθεματική προσέγγιση

Λαλαγιάννη Αικατερίνη

Καθηγήτρια Θεολόγος Φιλολόγος Δρ Θ με πενταετή θητεία στο ΠΣΠΘ
klalagianni@gmail.com

Κούντη Μαρία

Καθηγήτρια Φιλολόγος Θεολόγος Δρ Θ με πενταετή θητεία στο ΠΣΠΘ
kounti.m@gmail.com

Περίληψη

Με δεδομένη την ανάγκη μετάβασης από την παραδοσιακή θεώρηση των γνωστικών αντικειμένων σε νέες διδακτικές πρακτικές, και γνώμονα την ανάγκη ανανέωσης των μεθόδων διδασκαλίας, επιχειρήθηκε μια οργανωμένη διδακτική παρέμβαση, μια διαθεματική διδασκαλία, που αποσκοπεί στη διασύνδεση διακριτών γνωστικών αντικειμένων, στον περιορισμό του κατακερματισμού της γνώσης και εν τέλει στην ολιστική θεώρηση της γνώσης. Με άξονα το θέμα της Προσευχής αξιοποιήθηκαν σε ένα πλαίσιο σπειροειδούς ενασχόλησης τα γνωστικά αντικείμενα της Αρχαίας Ελληνικής Γραμματείας και των Θρησκευτικών. Με στόχο τόσο την ενεργοποίηση του ενδιαφέροντος, την ενεργή συμμετοχή των μαθητών, την αναζήτηση της γνώσης με διερευνητικό και βιωματικό τρόπο, αλλά και τον επαναπροσδιορισμό της στάσης των μαθητών απέναντι στο μάθημα των Θρησκευτικών, επιχειρήθηκε η παράλληλη μελέτη αρχαιοελληνικών και χριστιανικών προσευχών. Πιο συγκεκριμένα, μελετήθηκε αρχικά η Κυριακή Προσευχή (Μτ. 6.9-13), ενώ στη συνέχεια οι μαθητές κλήθηκαν να «διαβάσουν» την Προσευχή των Πατέρων της Όπτινα, την Προσευχή του Ιωνά, τον 3ο Ψαλμό και τον 56ο Ψαλμό. Αντίστοιχα από την αρχαιοελληνική γραμματεία τους ζητήθηκε να προσεγγίσουν την Προσευχή του Χρύση (Ιλ. Α. 38-43), την Ωδή στην Αφροδίτη της Σαπφούς, την Προσευχή της Ελένης και του Μενέλαου (Ευριπίδης, Ελένη 1093-1106, 1441-1450), και ακόμα την προσευχή του Σωκράτη, όπως αυτή διασώζεται στον πλατωνικό Φαίδρο (279bc). Οι μαθητές με ιδιαίτερο ενδιαφέρον προσέτρεξαν να μελετήσουν τα εν λόγω κείμενα, να εξετάσουν τη μορφή, τη δομή και το περιεχόμενό τους, να αναζητήσουν ομοιότητες και διαφορές, να προβληματιστούν και να συζητήσουν, να αναστοχαστούν, να συνθέσουν τις δικές τους προσευχές, να ανακαλέσουν πρότερες γνώσεις και να οδηγηθούν οι ίδιοι στην πρόσκτηση της νέας γνώσης. Με κριτική διάθεση στάθηκαν ιδιαίτερα στο περιεχόμενο των προσευχών και το καταληκτικό συμπέρασμα ήταν πως στον αρχαιοελληνικό χώρο είναι σημαντική η απουσία ενός αιτήματος. Απουσιάζει το αίτημα της προσωπικής παρουσίας και κοινωνίας προσώπων, πέρα από παρακλήσεις και κάλυψη αναγκών, από τάματα και ευχαριστίες. Απουσιάζει το έλθέτω ή βασιλεία σου. Καθώς σε τελική ανάλυση προσευχή σημαίνει αναζήτηση και συνάντηση με τον Θεό, πραγμάτωση μιας αγαπητικής κοινωνίας και ένωσης ανθρώπου και Θεού, πατέρα και παιδιού (Bloom A, 1996). Η άμεση και ενεργητική εμπλοκή των μαθητών προσέδωσε στη διδασκαλία των ανωτέρω γνωστικών αντικειμένων σε συνδυασμό με τα αναμενόμενα από τα Αναλυτικά Προγράμματα Σπουδών γνωστικά αποτελέσματα μια πιο ενδιαφέρουσα και πιο ευφάνταστη για τους

μαθητές αντιμετώπιση του αρχαίου ελληνικού λόγου αλλά και των θρησκευτικών κειμένων. Ενίσχυσε τα κίνητρα της μάθησης, κατέστησε την εκπαιδευτική διαδικασία περισσότερο ελκυστική και την εργασία των μαθητών περισσότερο δημιουργική.

Θρησκευτικά και Περιβαλλοντική Εκπαίδευση: Διαθεματική Προσέγγιση

Λυκουροπούλου Δέσποινα

Δασκάλα

xenedepe@gmail.com

Περίληψη

Στα Προγράμματα Σπουδών (2011) η Περιβαλλοντική Εκπαίδευση περιλαμβάνεται ως διδακτικό-μαθησιακό πεδίο σαν "Περιβάλλον και Εκπαίδευση για την Αειφόρο Ανάπτυξη" και αποσκοπεί στον εντοπισμό και την διερεύνηση των περιβαλλοντικών θεμάτων και προβλημάτων και την αναζήτηση προτάσεων-λύσεων ως προς το τι πρέπει να γνωρίζει και να κάνει ο μαθητής ως ενεργός πολίτης. Προτείνεται η διασύνδεση βασικών περιβαλλοντικών θεμάτων με άλλα γνωστικά αντικείμενα δημιουργώντας το υπόβαθρο για εποικοδομητική και διερευνητική μάθηση με στόχους την καλλιέργεια περιβαλλοντικής συνείδησης στους μαθητές αλλά και τη διαμόρφωση σκεπτόμενων και εγγράμματων πολιτών, ικανών να ερμηνεύουν ζητήματα, να λαμβάνουν αποφάσεις και να συμμετέχουν ενεργά στην πρόληψη ή επίλυση προβλημάτων. Με τα νέα Προγράμματα Σπουδών Θρησκευτικών δίνεται η δυνατότητα κι η ευκαιρία η προαναφερόμενη διασύνδεση να γίνεται σε μεγάλο βαθμό με το ΜτΘ. Μέσω του ΜτΘ, επειδή δίνεται η δυνατότητα οντολογικής ερμηνείας των Περιβαλλοντικών θεμάτων φάνηκε από πιλοτική εφαρμογή σε Δημοτικά σχολεία, ότι από τη μια τα παιδιά ενημερώνονται, ερμηνεύουν κι ευαισθητοποιούνται σοβαρά στα ζητήματα, κι από την άλλη φάνηκε να αποκτούν συνήθειες που ενσωματώνονται (habits of mind) σε σχέση με τις αρχές και στόχους της αειφορίας, δηλαδή να αποκτούν χαρακτηριστικά σκεπτόμενου κι ενεργού πολίτη.

Η πρωινή προσευχή στο σχολείο

Λυτσιούση Στυλιανή

Νηπιαγωγός, Υπ. Διδάκτωρ Α.Π.Θ.
stellanipiag@yahoo.gr

Τσιούμης Κωνσταντίνος

Καθηγητής Τμήμα Επιστημών Προσχολικής Αγωγής και Εκπαίδευσης, Α.Π.Θ.
ktsiouni@nured.auth.gr

Περίληψη

Η πρωινή προσευχή στα δημόσια σχολεία αποτελεί μία πρακτική που δεν τυγχάνει εφαρμογής σε όλες τις χώρες. Αυτό οφείλεται στην εκπαιδευτική πολιτική της κάθε χώρας, στους τρόπους διαχείρισης της θρησκευτικής ετερότητας, καθώς και στη σημασία που δίνουν αυτές στην προσευχή. Οι πρακτικές σχετικά με το είδος της προσευχής, όταν εφαρμόζεται, κυμαίνονται από μία στιγμή σιωπής μέχρι μία επίσημη προσευχή.

Σε ό,τι αφορά την Ελλάδα, η ορθόδοξη χριστιανική παράδοση έχει μία μακρά ιστορία που επηρεάζει αναμφίβολα τον τρόπο εκπαιδευτικής διαχείρισης της θρησκευτικής γνώσης που μεταφέρεται διαμέσου της σχολικής κοινότητας (Zembylas, M., Loukaidis, L., & Antoniou, M., 2018; Karamouzis, P., 2015). Η πρωινή προσευχή στο ελληνικό σχολείο αποτελεί μια εκπαιδευτική πρακτική, η οποία, ειδικά τα τελευταία χρόνια, έχει μπει στο στόχαστρο και γίνεται σημείο διαμάχης και αμφισβήτησης.

Οι υποστηρικτές της πρωινής προσευχής στο σχολείο υποστηρίζουν ότι οι θρησκευτικές πρακτικές λειτουργούν συνεκτικά και ότι συμβάλλουν ουσιαστικά στη δημιουργία δεσμών ενότητας. (Kaščák, O., & Gajňáková, S., 2012; Κατσένου, 2007:36). Ακόμη, η τυποποιημένη δομή και το συμβολικό της περιεχόμενο το καθιστούν ιδανικό εργαλείο για να πλαισιώνει και να υποτάσσει. Από ένα τμήμα ερευνητών στη διεθνή βιβλιογραφία υποστηρίζεται ότι η πρωινή προσευχή στο σχολείο συμβάλλει στον περιορισμό της βίαιης ιδιοσυγκρασίας στους νέους και στην αποφυγή συγκρούσεων μέσα στην ομάδα (Romanowski, M. H., 2002).

Τέλος, ως πλεονέκτημα προβάλλεται ότι η πρωινή προσευχή συμβάλλει στην διαδικασία της ηθικής συγκρότησης του ατόμου, της θρησκευτικής υπόστασής του και της πολιτιστικής ταυτότητας του. Ειδικότερα, γι' αυτούς που θρησκεύουν αποτελεί ένα στοιχείο καθοδήγησης και διαπαιδαγώγησης.

Ωστόσο, υπάρχουν κι αυτοί που υποστηρίζουν ότι η σχολική προσευχή είναι μια επίσημη θρησκευτική τελετουργία στην οποία οι μαθητές συχνά συμμετέχουν για κοινωνικούς λόγους και όχι για λόγους θρησκευτικής πίστης. Η υποχρεωτική πρωινή προσευχή στο σχολείο δεν λαμβάνει αρκετά υπόψη τις ανάγκες και τις προσδοκίες των μαθητών σε ό,τι αφορά τις γνωστικές, αλλά και τις ψυχοσυναισθηματικές ανάγκες τους (Κωνσταντίνου Χ., 1995α). Αποτελεί μια πρακτική που έγινε παραδοσιακή ή μετατράπηκε σε εθιμοτυπική με τυποποιημένη και στερεότυπη μορφή και δεν αποτελεί ελεύθερη και συνειδητή επιλογή, αλλά γίνεται μηχανικά και δεν ενισχύει τη θρησκευτική συνείδηση, ούτε την θρησκευτικότητα (Ζαμπέτα, Ε., 2003; Κωνσταντίνου 1995β; Romanowski, M. H., 2002;). Σύγχρονες

έρευνες σε Έλληνες εκπαιδευτικούς έδειξαν ότι η προσευχή στο σχολείο δημιουργεί προβληματισμό σχετικά με την εφαρμογή της σε πολυπολιτισμικές τάξεις, όπου υπάρχουν μαθητές, των οποίων η πίστη διαφέρει από αυτήν της κυρίαρχης ομάδας (Tsioumis, K., Kyridis, A., & Konstantinidou, Z., 2013; Tsioumis, K., Kyridis, A., & Lytsiouni, S., 2014; Lytsiouni, S., Tsioumis, K., & Kyridis, A., 2014).

Ο προβληματισμός σχετικά με τη ύπαρξη της προσευχής στο σχολείο είναι ότι, αφενός, η ύπαρξη μίας επίσημης προσευχής αποτελεί στοιχείο θρησκευτικής επιβολής και διαχωρισμού και θεωρείται παραβίαση της θρησκευτικής ελευθερίας (Ζαμπέτα, Ε., 2003; Lytsiouni, S., Tsioumis, K., & Kyridis, A., 2014; Tsioumis, K., Kyridis, A., & Konstantinidou, Z., 2013). Αφετέρου, η ύπαρξη θρησκευτικής ετερότητας αμφισβητεί πλέον την αναγκαιότητα της προσευχής στο σχολείο.

Ο "άλλος" για τους Χριστιανούς: Διδακτική προσέγγιση με χρήση ΤΠΕ

Μαλτή Ευδοκία-Ευθαλία

Καθηγήτρια ΠΕ1 Θεολόγος - Γυμνάσιο Φιλώτα Φλώρινας
evdoma@sch.gr

Περίληψη

Στο ψηφιακό διδακτικό σενάριο με τίτλο «Ο άλλος για τους Χριστιανούς: Διδακτική προσέγγιση με χρήση ΤΠΕ» δίνεται μια διδακτική πρόταση, κάνοντας χρήση της ψηφιακής τεχνολογίας, στο μάθημα των Θρησκευτικών. Πρόκειται για την 2η υποενότητα της 4ης ενότητας του Φακέλου Μαθήματος Θρησκευτικών της Β΄ τάξης Γυμνασίου, που επεξεργάζεται την έννοια του άλλου για τους Χριστιανούς, τον τρόπο που αντιμετωπίζεται ο άλλος στην Παλαιά Διαθήκη και συγκεκριμένα στο γεγονός της φιλοξενίας του Αβραάμ, την αντιμετώπιση του άλλου στην Καινή Διαθήκη και συγκεκριμένα στην παραβολή του Καλού Σαμαρείτη, τον προβληματισμό σχετικά με την παρουσίαση του Χριστού ως άλλου στον κόσμο από τους Πατέρες της Εκκλησίας, την γνωριμία με γεγονότα από την ιστορία της Εκκλησίας, που αφορούν τον σεβασμό της για την ιδιαιτερότητα κάθε λαού, το επαναστατικό μήνυμα του Χριστιανισμού για την στάση μας απέναντι στον "άλλον", όπως το περιγράφουν σύγχρονοι ιστορικοί και καλλιτέχνες. Γίνεται χρήση του εργαστηρίου Πληροφορικής του σχολείου και οι μαθητές χωρίζονται σε τέσσερις ομάδες, με βάση τις γνώσεις πληροφορικής που κατέχουν, για να μοιραστούν στις ομάδες. Το σενάριο απαιτεί τρεις διδακτικές ώρες και εμπλέκει και άλλα μαθήματα του σχολείου (Ιστορία, Πληροφορική, Μουσική, Εικαστικά, Οικιακή Οικονομία, Κοινωνική και Πολιτική Αγωγή). Αξιοποιεί το Διαδίκτυο, τον Επεξεργαστή Κειμένου Word, το padlet ή ένα blog, το photo story, το edmodo, το power point. Οι μαθητές, παίρνοντας τα φύλλα εργασιών, καλούνται να εξοικειωθούν στην χρήση του υπολογιστή και των περιφερειακών συσκευών, να χρησιμοποιήσουν ψηφιακά εκπαιδευτικά εργαλεία, όπως τον επεξεργαστή κειμένου, το Διαδίκτυο κ. ά. Ακόμη, να εξοικειωθούν με την ανάγνωση ηλεκτρονικών κειμένων και με τα χαρακτηριστικά του ψηφιακού κειμένου, να καλλιεργήσουν διαλογική ικανότητα με συζητήσεις μέσα στην τάξη, να αναπτύξουν συνεργατικό πνεύμα, να αποκτήσουν δεξιότητες συλλογής, ανάλυσης και επεξεργασίας των πληροφοριών, να υιοθετήσουν θετική στάση ως προς την χρήση και την χρησιμότητα του Η/Υ στην μαθησιακή διαδικασία.

Όψεις του οπτικού γραμματισμού στο Μάθημα των Θρησκευτικών

Μαντζανάρης Δ. Κωνσταντίνος

Δρ. Θεολογίας- Σ.Ε.Π. Ε.Α.Π.

mantzanaris@gmail.com

Περίληψη

Το μάθημα των θρησκευτικών διερχόμενο εκ μιας, περισσότερο, βιωματικής διάστασης κατά τα τελευταία έτη διαμορφώνει ένα πεδίο διαλεκτικής συνάντησης με έτερους χώρους εκπαιδευτικής μεθοδολογίας (π.χ. εκπαίδευση μέσα από την τέχνη), κατά τους οποίους δημιουργούνται διαρκώς νέες διαστάσεις παιδαγωγικής πρότασης προδιαγράφοντας ένα νέο πεδίο διαλεκτικής παρουσίας του μαθήματος στον σύγχρονο κόσμο. Ειδικότερα, τόσο οι εξελίξεις στις διαθεματικές προτάσεις όσο και οι διεπιστημονικές ανιχνεύσεις κατά τις κείμενες μαθησιακές στοχοθεσίες διαμόρφωσαν έναν νέο προσανατολισμό του μαθήματος κατοπτρίζοντας έναν νέο τρόπο νοηματικής προσπέλασης των εγχειριδίων. Κατ' αυτόν τον τρόπο, η τέχνη αποτέλεσε μια ευεπίφορη ατραπό της ανωτέρω διαλεκτικής προβάλλοντας επιμέρους πτυχές του τρόπου προσέγγισης του μαθήματος.

Ένας τέτοιος χώρος είναι και το πεδίο του οπτικού γραμματισμού (**visual literacy**), κατά τον οποίο ο εικαστικός χαρακτήρας της ανωτέρω συνάντησης εμπεριέχει μια προβολή δημιουργίας νέων τρόπων πρόσληψης των νοηματικών αληθειών-σημαιομένων των θρησκευτικών εγχειριδίων προάγοντας, παράλληλα, επιμέρους δεξιότητες των μαθητών/τριών κατά το μαθησιακό στυλ τους (learning styles). Ο τρόπος με τον οποίο μαθαίνουν οι μαθητές/τριες άπτεται μιας σειράς παραγόντων, όπως αυτές εναρμονίζονται κατά την αντίληψή τους με το περιβάλλον αναφοράς τους.

Η αισθητική εμπειρία, κατ' αυτόν τον τρόπο, *διηγείται*, κατά την τροπική και πολυτροπική εκφορά της, τις νοηματικές υφές των θρησκευτικών συμβόλων ανακαλύπτοντας επιμέρους όψεις του βίου μας. Τόσο η αξιολόγηση των εικαστικών προτάσεων όσο και η μετασηματιστική προβολή τους ενισχύουν την κριτική σκέψη προσπορίζοντας τις νοηματικές ακολουθίες των μαθητών/τριών κατά την παρατήρηση των έργων τέχνης. Ο τρόπος, ως εκ τούτου, της ανίχνευσης μαθησιακών τύπων δημιουργεί διαρκώς νέες νησίδες μαθησιακών τρόπων διαμορφώνοντας τη σχέση εκπαιδευτικού και μαθητή επί τη βάση μιας ανατροφοδοτικής συνάντησης.

Κατ' αυτόν τον τρόπο, στην ανά χείρας μελέτη θα επιχειρήσουμε μια προσέγγιση του οπτικού γραμματισμού, κατά την οποία θα προβάλουμε τον τρόπο αναφοράς του με τη δημιουργικότητα και την εκφραστικότητα των μαθητών/τριών. Ο οπτικός γραμματισμός διαμορφώνει μια αισθητική ανάγνωση των αναδυόμενων εννοιών και παραστάσεων ερμηνεύοντας κριτικά όψεις σημειωτικών συμπληρωμάτων.

Σκοπός της ανά χείρας προσέγγισης δεν αποτελεί μόνο μια θεωρητική παράθεση μιας επεξήγησης του ανωτέρω τρόπου συνάντησης αλλά και μια προσπάθεια κριτικής αξιολόγησης κατά την κείμενη βιβλιογραφική προσπέλαση. Ως εκ τούτου, διαμορφώνεται μια συζήτηση σχετικά με τη νοηματοδότηση των

θρησκευτικών σημαινομένων κατά την εκπαιδευτική διεργασία του οπτικού γραμματισμού ανασκευάζοντας όψεις τις εικαστικής δημιουργίας κατά τον μετασχηματισμό τους από τους/τις μαθητές/τριες.

Μια διδακτική/διαθεματική προσέγγιση: Τα Χριστούγεννα, ο Θεός γίνεται άνθρωπος

Μαραγκού Μαρία

Δασκάλα, Π.Ε. 70, Α/θμια Ακπαίδευση Αιτωλ/νίας

maragkouma@yahoo.gr

Περίληψη

Η θρησκευτική εκπαίδευση θεωρείται απαραίτητη, αλλά και δικαίωμα όλων των παιδιών/μαθητών για την πολύπλευρη και ολοκληρωμένη μόρφωσή τους. Το εκπονηθέν σενάριο, με στοιχεία καινοτομίας, παρουσιάζει μια ευέλικτη διδακτική/διαθεματική πρόταση στο Μάθημα των Θρησκευτικών (Μ.τ.Θ.), της Γ' τάξης. Η καινοτομία -ως εκπόνηση σεναρίων- εκλαμβάνεται ως πρόκληση και κινητήρια δύναμη για τη δημιουργία ενός νέου κύκλου μάθησης, αλλά και ως έρευνα για την προώθηση ευρύτερων αλλαγών με στόχο τη συνεχή βελτίωση της εκπαιδευτικής διαδικασίας. Αφόρμηση στάθηκε η επίκαιρη θεματική ενότητα «Χριστούγεννα, Ο Θεός γίνεται Άνθρωπος». Το σενάριο, με τον ομώνυμο τίτλο, πραγματοποιήθηκε σε Δημοτικό Σχολείο της Ναυπάκτου, με συμμετοχή 12 μαθητών και για χρονικό διάστημα δυο μηνών, κατά το σχολικό έτος 2017-18. Σύμφωνα με τους ανθρωποκεντρικούς σκοπούς και στόχους του Αναλυτικού Προγράμματος Σπουδών (Α.Π.Σ.) του Μ.τ.Θ. οι μαθητές/τριες θα πρέπει να εισαχθούν στον κόσμο της θρησκείας του Χριστιανισμού με επίκεντρο πάντα την Ορθόδοξη παράδοση και με στοιχειώδεις αναφορές στην ευρύτερη Χριστιανική και στις δύο μονοθεϊστικές-αβρααμικές παραδόσεις. Ο ερχομός του Κυρίου θεωρείται ως δώρο του Θεού στην ανθρωπότητα που με τη σειρά της ανταποδίδει. Σκόπιμο κρίνεται να πραγματευτούν ζητήματα που συνδέονται με τις εμπειρίες, τις προϋπάρχουσες γνώσεις και τις ανάγκες των μαθητών από τη σχολική και οικογενειακή ζωή, καθώς επίσης και η επεξεργασία πληροφοριών για άλλες θρησκείες, αφού η γνώση θεωρείται προσωπική και διαπροσωπική. Η πραγμάτωση των στόχων επιδιώκει την ενεργητική και κατά βήμα οικοδόμηση της γνώσης, καθώς και τον θρησκευτικό εγγραμματισμό μέσα από μια σχετική αλληλεπίδραση με το περιβάλλον. Παράλληλα εφαρμόζονται σύγχρονες διδακτικές προσεγγίσεις, λειτουργικά συνδεδεμένων με το Μ.τ.Θ.: βιωματικές δραστηριότητες, ομαδοσυνεργατική/διερευνητική διδασκαλία, διαθεματική/διεπιστημονική προσέγγιση, ενεργητική συμμετοχή, διαλογική αντιμετώπιση θεμάτων, δραστηριότητες δημιουργικής έκφρασης. Σε κάθε περίπτωση αξιοποιούνται οι προϋπάρχουσες γνώσεις, οι Νέες Τεχνολογίες και οι διαθέσιμοι πόροι του σχολείου και της κοινότητας. Επιπλέον πραγματοποιούνται εκδηλώσεις και συνεργασίες. Ο ρόλος του δασκάλου είναι: εμπνευστικός στις δράσεις και στην εν γένει πορεία της μάθησης, διευκολυντικός στα βήματα, κατευθυντικός/καθοδηγητικός στη μάθηση, υποστηρικτικός/συντονιστικός, διαμεσολαβητικός μεταξύ μαθητή και αντικειμένου γνώσης, συμβουλευτικός, αλλά και στοχαστικός ή /και αναστοχαστικός. Η αξιολόγηση προσανατολίζεται στον έλεγχο ποιοτικών χαρακτηριστικών όπως είναι: η επιτυχία των σκοπών και στόχων του Α.Π.Σ., η ενεργητική συμμετοχή, οι προσπάθειες, οι πρωτοβουλίες και παρουσίαση -από τα παιδιά- των δράσεων του σεναρίου. Σημαντικό ρόλο παίζει και η αυτοαξιολόγηση. Αναμένεται ότι η

εφαρμογή της παραπάνω καινοτόμου δράσης/σεναρίου θα συμβάλει στην ανάπτυξη κλίματος συνεργασίας, στην καλλιέργεια αξιών και στάσεων στη δημιουργία κινήτρων μάθησης, στην όξυνση της κριτικής σκέψης και της κοινωνικής νοημοσύνης των μαθητών, στον εμπλουτισμό των γνώσεων, στην ανάπτυξη της φαντασίας και της υπευθυνότητας, στην αποδοχή του διαφορετικού/άλλου (ως μαθησιακός στόχος και επάρκεια ενσυναίσθησης), στην ενίσχυση της ικανότητας ακοής και γραφής, στη δημιουργία κινήτρων και διάθεσης βελτίωσης της ζωής, στην ανάπτυξη της μεταγνωστικής ικανότητας και της ικανότητας επίλυσης προβλημάτων και εντέλει στη προσωπική ευτυχία και εξέλιξη των παιδιών.

Διδάγματα ζωής και αγάπης από την γερόντισσα Γαβριηλία και η παιδαγωγική τους αξιοποίηση στο σύγχρονο σχολείο

Μαραγκουδάκης Γεώργιος

Φιλολόγος, Μεταπτυχιακός φοιτητής Θεολογικής Σχολής Α.Π.Θ.

gmaragkou@theo.auth.gr, gmarago@past.auth.gr

Περίληψη

Η παγκοσμιοποίηση, η οικονομική κρίση αλλά και οι προσφυγικές ροές εγείρουν νέες ηθικές προκλήσεις και καταδεικνύουν τη σημασία της ύψιστης ηθικής επιταγής της χριστιανικής διδασκαλίας, του «αγαπάτε αλλήλους». Άλλωστε, η αγάπη αποτελεί την πεμπτουσία κάθε ανθρωπιστικής επιστήμης, ενώ και το δίδαγμα της αγάπης αποτελεί πρώτιστο διδακτικό σκοπό κάθε ανθρωπιστικού μαθήματος, κατεξοχήν των Θρησκευτικών. Η «έν Χριστώ» αγάπη, που συμπεριλαμβάνει την αγάπη προς τον συνάνθρωπο, την ψυχική δηλαδή διάθεση που κυριαρχείται από συναισθήματα φιλίας, συμπάθειας, στοργής και προσφοράς στον συνάνθρωπο, αποτελεί τη βάση για την ειρηνική συμβίωση και συναδέλφωση των ανθρώπων και λυδία λίθο της ποιότητας ζωής.

Στο σύγχρονο πολυπολιτισμικό σχολικό περιβάλλον η αγάπη αναβαθμίζει τις σχέσεις διδασκόντων/ουσών και μαθητών/ριών, καθιστά ποιοτικό το σχολικό κλίμα, ενισχύει τη μαθησιακή προσπάθεια, αποδομεί στερεοτυπικές αντιλήψεις, εξαλείφει φαινόμενα σχολικής βίας και εκφοβισμού και δημιουργεί προϋποθέσεις συμπερίληψης, υγιούς κοινωνικοποίησης, σεβασμού των θεμελιωδών ανθρωπίνων δικαιωμάτων, διαπολιτισμικής συνύπαρξης, μετάβασης από την ατομικότητα στη συλλογικότητα, δόμησης της ταυτότητας του δημοκρατικού πολίτη, αιεφόρου ανάπτυξης, κοινωνικής δικαιοσύνης και συμμετοχής στην κοινωνία του Θεού.

Ισχυρό μήνυμα αγάπης αποπνέει το βιβλίο «Η Ασκητική της Αγάπης» της γερόντισσας Γαβριηλίας (1897-1992), που διατηρεί ζωντανή την παρουσία και τα διδάγματα μιας γερόντισσας η οποία, έχοντας ως μοναστήρι της τον κόσμο όλο και βιώνοντας τη ζωή της ως ασκητική της αγάπης, αποτελεί κεφάλαιο της Ορθοδοξίας με τη μεγάλη της προσφορά, πνευματική και κοινωνική.

Στο πλαίσιο της εργασίας αυτής επιχειρείται μια σύντομη παρουσίαση του βιβλίου «Ασκητική της Αγάπης», κυρίως η επισήμανση ηθικών διδαγμάτων που προσφέρονται να αξιοποιηθούν στη σχολική τάξη, είτε ως διδακτικές παρεμβάσεις είτε ως σχολικές εργασίες, προκειμένου οι μαθητές/ριες να γνωρίσουν διαστάσεις της «γλώσσας» αλλά και της ζωής αγάπης της γερόντισσας Γαβριηλίας. Σκοπός δε της εργασίας είναι να δειχθεί ότι το χριστιανικό πρότυπο ζωής της γερόντισσας αυτής αποτελεί ιδανικό παιδαγωγικό παράδειγμα για την μετάδοση στους/στις ορθοδόξους μαθητές/ριες της πεμπτουσίας του χριστιανικού διδάγματος, της βίωσης δηλαδή της αγάπης του Θεού ως αγάπης στο συνάνθρωπο ανεξαρτήτως θρησκεύματος και λοιπών διακρίσεων και συνακόλουθα της ενίσχυσης της θρησκευτικής τους αυτοσυνειδησίας και ταυτότητας, και της καλλιέργειας σε ορθοδόξους και μη μαθητές/ριες του πλουραλισμού και διαθρησκευτικού σεβασμού, της ενσυναισθητικής προσέγγισης των ετεροδόξων ή αλλοδόξων και της ανεκτικότητας.

Στόχοι της εργασίας είναι να δειχθεί ότι η γερόντισσα Γαβριηλία: α) Αναδεικνύει την αγάπη ως βασική παιδαγωγική αρχή. β) Αναγνωρίζει την αγάπη ως τη γέφυρα για το άνοιγμα της χριστιανικής πίστης στον κόσμο, αλλά και καταδεικνύει το μεγαλείο του ανοίγματος αυτού. γ) Διδάσκει την ουσία της χριστιανικής διδασκαλίας, γιατί δίνει έμφαση στην σωτηριολογική διάσταση της αγάπης («αυτό που μετράει πιο πολύ είναι το ποσόν και το ποιόν της αγάπης που δίνεις στους πάντες χωρίς διακρίσεις!») δ) Διαγράφει την οντολογική σχέση ανθρώπου και αγάπης. ε) Καταδεικνύει ότι η αγάπη δεν είναι ολοκληρωμένη, αν δεν περιλαμβάνει και τον «άλλον», εν προκειμένω τον αλλόθρησκο.

Ψηφιακός Γραμματισμός στο Μάθημα των Θρησκευτικών

Μητροπούλου Βασιλική

Αναπλ. Καθηγήτρια, Τμήμα Θεολογίας ΑΠΘ
mitro@theo.auth.gr

Περίληψη

Από τη δεκαετία του '70 μέχρι σήμερα η έκρηξη της πληροφορίας που έχει επέλθει με την άμεση πρόσβαση στο διαδίκτυο και τις υπηρεσίες του έχει μετασχηματίσει την άποψη ότι κύριος σκοπός της εκπαίδευσης είναι η μεταβίβαση των πληροφοριών στους μαθητές. Το σύγχρονο σχολείο θα πρέπει να λαμβάνει υπόψη τις προκλήσεις της Κοινωνίας της Πληροφορίας ώστε ανταποκρίνεται αναλόγως ενσωματώνοντας στους σκοπούς της εκπαίδευσης όλων των βαθμίδων τις δεξιότητες που επιβάλλει η χρήση των ΤΠΕ ώστε οι μαθητές να είναι ψηφιακά εγγράμματοι. Στα πλαίσια του ψηφιακού σχολείου και του ψηφιακού υλικού για κάθε μάθημα, μεταξύ των οποίων και τα Θρησκευτικά, καθίσταται αναγκαία η χρήση του στη διδασκαλία. Για το μάθημα των Θρησκευτικών ιδιαίτερα είναι αναγκαίος και ο θρησκευτικός γραμματισμός ώστε να καταστούν προσιτά τα υψηλά πνευματικά νοήματα. Προκύπτει ότι στο ΜτΘ απαιτείται ένας συνδυασμός των δύο παραπάνω ειδών γραμματισμού.

Η επιστολή του Βυζαντινού Αυτοκράτορα Λέοντα Γ΄ (717-741) προς τον Χαλίφη Ουμάρ Β΄ (Umar II) (717-720). Νέες Ερμηνείες και Προσεγγίσεις Διαπολιτισμικού και Διαθρησκειακού Περιεχομένου. Συμβολή στη Διδασκαλία του Μαθήματος των Θρησκευτικών.

Ορφανίδης Γεώργιος

M. Phil. in Byzantine Archaeology and Art, B. Arts in History and Archaeology, B. Arts in Italian Literature – Α.Π.Θ.

georgiosorfa@gmail.com

Περίληψη

Η επιστολή του Βυζαντινού Αυτοκράτορα Λέοντα Γ΄ του Ισαύρου (717-741) προς το Χαλίφη Umar II (717-720) αποτελεί ένα εκ των σημαντικότερων κειμένων της Βυζαντινής Γραμματείας της Μεσο-Βυζαντινής Περιόδου. Ωστόσο, η απώλεια του πρωτότυπου κειμένου, η μη επαρκής (ολοκληρωμένη) έκδοσή του, η σωρεία των διαπολιτισμικών-διαθρησκειακών πληροφοριών που εμπεριέχει, καθώς και η εν γένει σημερινή διάρθρωση του προγράμματος διδασκαλίας των Θρησκευτικών στην Πρωτοβάθμια και Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση, ενδεχομένως να κατέστησαν δύσκολη την προσπάθεια ερευνητικής και διδακτικής προσέγγισης της παρούσας επιστολής. Η ύπαρξη της αλληλογραφίας διαβεβαιώνεται από τις σχετικές αναφορές στη "Χρονογραφία" του Θεοφάνους. Παράλληλα, μια γνωστή – ευσύνοπτου περιεχομένου – λατινική εκδοχή της επιστολής που έχει δημοσιευτεί από τον Champerius, και έγινε αργότερα αποδεκτή από τους πρώτους μελετητές (π.χ. Krumbacher, Einchner), σήμερα θεωρείται ιστορικά λανθασμένη, διότι αποδίδει τη συγγραφή του κειμένου στον Αυτοκράτορα Λέοντα ΣΤ΄ τον Σοφό (886-912).

Στην πραγματικότητα, η εν λόγω επιστολή συντέθηκε μετά από την επίσημη έκκληση του Χαλίφη Umar II προς Αυτοκράτορα Λέοντα Γ΄, προκειμένου ο τελευταίος να εκθέσει στον πρώτο τις βασικές αρχές της χριστιανικής πίστης και τις αντιλήψεις των χριστιανών υπηκόων του. Η έκκληση αυτή, αποτελεί απότοκο μιας πάγιας τακτικής των πρώτων Χαλιφών, οι οποίοι, αμέσως μετά την ενθρόνισή τους, έστελναν «αιτήματα» σε αλλόθρησκους (μη μουσουλμάνους) ηγεμόνες των περιοχών της όμορης (με τα Χαλιφάτα) γεωγραφικής ζώνης, επικρίνοντας τις «εχθρικές προς την ισλαμική παράδοση» πεποιθήσεις τους, και κατ' επέκταση προσκαλώντας τους να προσέλθουν στους κόλπους του Ισλάμ. Κατόπιν του σχετικού αιτήματος, λοιπόν, από τον Umar II, μεταξύ των δύο συνδιαλεγόμενων ηγεμόνων αναπτύχθηκε μια εξ αποστάσεως συζήτηση, ένας πραγματικά γόνιμος διάλογος διαπολιτισμικού και διαθρησκειακού περιεχομένου, καθώς μέσω αυτού, αφενός παρουσιάστηκαν οι θεμελιώδεις αρχές του χριστιανικού δόγματος και της ισλαμικής πίστης, και αφετέρου φαίνεται ότι υπήρξε μια αμοιβαία επιρροή μεταξύ των δύο πλευρών (π.χ. στο ζήτημα της ανεικονικότητας). Μεταξύ άλλων, κύριοι θεματικοί άξονες του διαλόγου, όπως παρουσιάζονται μέσα από την ανάγνωση της προς μελέτη επιστολής είναι: η ιστορική εξέλιξη του Χριστιανισμού και του Ισλάμ, η αποκάλυψη Ενός και Αληθινού Θεού, η απαγόρευση απεικόνισης του Θεού στην εκάστοτε μορφή τέχνης του

υλικού πολιτισμού, και η ιστορική πρόσληψη των γεγονότων της Παλαιάς Διαθήκης.

Σκοπός της παρούσας μελέτης είναι η παρουσίαση των σημαντικότερων πτυχών της συζήτησης του Λέοντα Γ΄ προς τον Χαλίφη Umar II, όπως ανακύπτουν μέσα από την ανάγνωση και ερμηνεία της απαντητικής επιστολής του Βυζαντινού Αυτοκράτορα, ώστε να χρησιμοποιηθεί μελλοντικά η ίδια ως διδακτικό υλικό του μαθήματος των Θρησκευτικών της Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης.

Διακρίσεις στην εποχή μας

Παπαδοπούλου Παρθένα

Διευθύντρια του Δημ. Σχ. Κρυονερίου
noripapad@gmail.com

Περίληψη

Η προτεινόμενη διδακτική πρακτική υπηρετεί τη θεματική ενότητα του νέου προγράμματος σπουδών των Θρησκευτικών: «Διακρίσεις στην εποχή μας», Κύκλος Β΄ τάξη ΣΤ΄ Δημοτικού και περιγράφει τη διαδικασία δημιουργίας ενός animation. Η τεχνική stop motion animation αξιοποιεί τις ΤΠΕ στην εκπαιδευτική διαδικασία.

Βασικοί σκοποί:

- Να αναδειχθεί η σημαντικότητα του δικαιώματος στη διαφορετικότητα μέσα από την εμπλοκή των μαθητών σε μια διαδικασία βιωματικής μάθησης που συνδέεται με τον φυλετικό ρατσισμό
- Να αξιοποιηθούν οι δυνατότητες ενός απλού προγράμματος βίντεο stop motion animation.

Βασικοί στόχοι:

- Να συνειδητοποιήσουν ότι η ανοικτότητα απέναντι στους άλλους βρίσκεται στο κέντρο της χριστιανικής μαρτυρίας
- Να εξετάσουν και να αποτιμήσουν στοιχεία πολυπολιτισμικότητας στη σύγ-χρο-νη ελληνική κοινωνία
- Να εδραιώσουν την άποψη ότι η γνώση και η κατανόηση των «άλλων» είναι προϋπόθεση για τον πραγματικό σεβασμό και τη συνύπαρξη μαζί τους
- Να προσδιορίσουν και να ορίσουν την έννοια της διαφορετικότητας του αποκλεισμού, της σύγκρισης και να ενημερωθούν σχετικά με τη διαφορετικότητα των ατόμων που εντάσσονται ακόμα και στην ίδια φυλή.
- Να γίνουν λιγότερο αισθητές οι όποιες διαφορές εντός της ομάδας και τα παιδιά να συνεργαστούν αρμονικά στο πλαίσιο της δημιουργίας ενός κοινού σεναρίου.
- Να συσχετίσουν την καλλιτεχνική αυτή δραστηριότητα με τις γνώσεις που έχουν λάβει στο πλαίσιο του σχολικού προγράμματος, και συγκεκριμένα, στο μάθημα των Θρησκευτικών.
- Να εξαλειφθούν ρατσιστικά σχόλια και αρνητική συμπεριφορά απέναντι στο διαφορετικό.
- Να αναγνωρίζουν τις διάφορες τεχνικές του animation και να τις ανακαλούν στη μνήμη τους ως θεατές.
- Να αναπτύσσουν τη φαντασία τους και να μπορούν να κατασκευάζουν φανταστικούς κόσμους, με βάση τον πραγματικό κόσμο.
- Να περιγράφουν τις ιδέες και τα πιστεύω τους με γραπτό και προφορικό λόγο αλλά και με καλλιτεχνικές δημιουργίες.
- Να διαχειρίζονται κρίσεις - προβλήματα και να προσαρμόζονται εντός μιας ομάδας εργασίας.

Η τάξη εργάζεται ομαδοσυνεργατικά στο πλαίσιο σχεδίου εργασίας.

Στάδια δημιουργίας ταινίας

Τα στάδια για το σχεδιασμό και την υλοποίηση της ταινίας animation είναι τα εξής :

Στάδιο προπαραγωγής:

- Προετοιμασία με παιχνίδι για την πρώτη επαφή με τη λειτουργία του animation:
Κάθε μέλος της ομάδας ζωγραφίζει σε ένα μπλοκ, στο κάτω μέρος μιας σελίδας ένα δέντρο με κλαδιά. Όταν κινούνται γρήγορα τα φύλλα του μπλοκ δημιουργείται η ψευδαίσθηση της κίνησης των κλαδιών.
- Προβολή αντίστοιχων ταινιών animation στον ηλεκτρονικό υπολογιστή της τάξης με την τεχνική stop motion animation που έχουν δημιουργηθεί από παιδιά δημοτικού.
- Ανάγνωση παραμυθιών που έχουν σχέση με την αποδοχή της διαφορετικότητας εντός του κοινωνικού συνόλου προκειμένου να οδηγήσουμε τους μαθητές στην κεντρική ιδέα της ταινίας
- Δημιουργία ενός σενάριο που βασίζεται στο αντιρατσιστικό παραμύθι «Η χώρα με τους Παράξενους Ανθρώπους» του Νικόλα Ανδρικόπουλου
Στάδιο παραγωγής:
  - Δημιουργία κινούμενης εικόνας καρέ καρέ με φωτογράφιση στο χέρι και στη συνέχεια στον υπολογιστή με παραδοσιακή εργασία στο χέρι
  - Ηχογράφηση σεναρίου από τα παιδιά
- Στάδιο μοντάζ:
  - Σύνθεση τελικής ταινίας και συγχρονισμός εικόνας με τον ήχο.

Σχέση επιστήμης και βιβλικού κειμένου. Η περίπτωση της Δημιουργίας του κόσμου και του ανθρώπου.

Παπαναστασοπούλου Βάλια

Θεολόγος-Αρχαιολογός, Υπ. Διδάκτωρ Βιβλικής Θεολογίας Α.Π.Θ.

valiapapanas@yahoo.gr

Περίληψη

Η παρούσα εισήγηση αφορά σε ένα σχέδιο μαθήματος, το οποίο πραγματοποιήθηκε κατά τη διάρκεια του σχολικού έτους 2017-18 στο μάθημα των Θρησκευτικών. Η πρόταση απευθύνθηκε στους μαθητές της Β΄ Λυκείου και πιο συγκεκριμένα αφορούσε στην ενότητα «Δημιουργία του κόσμου» της Β΄ Λυκείου. Εντούτοις, το συγκεκριμένο σχέδιο θα μπορούσε να υλοποιηθεί και σε άλλες τάξεις, όπου υπάρχουν σχετικές με τη δημιουργία του κόσμου ενότητες, αλλά και όπου υπάρχει ενδιαφέρον κάποιου τμήματος για τέτοιου είδους ζητήματα προς συζήτηση.

Σε πρώτη φάση, το ζήτημα της δημιουργίας του κόσμου ερευνήθηκε από τους μαθητές με την καθοδήγηση του εκπαιδευτικού θεολόγου και τη βοήθεια διαφόρων παιδαγωγικών εργαλείων, όπως είναι το ίδιο το βιβλικό κείμενο (Γένεση), εξωβιβλικά κείμενα της περιοχής της Εγγύς Ανατολής, αφηγήσεις άλλων θρησκειών για το ζήτημα και πατερικά κείμενα, όπως η Ομιλία εις την Εξαήμερον του Μ. Βασιλείου. Οι μαθητές προσπάθησαν να εντοπίσουν ομοιότητες και διαφορές ανάμεσα στα διάφορα κείμενα. Οι μαθητές παράλληλα με τα κείμενα ανέτρεξαν και σε σχετικό οπτικό υλικό, όπως είναι έργα τέχνης σύγχρονων καλλιτεχνών, αλλά και έργα που ανήκουν στο χώρο της θρησκευτικής τέχνης.

Στο δεύτερο μέρος, οι μαθητές κλήθηκαν να συνδέσουν το κείμενο της Παλαιάς Διαθήκης που αναφέρεται στη Δημιουργία με το σήμερα και πιο συγκεκριμένα με τις φυσικές επιστήμες. Χρησιμοποιήσαμε τη βοήθεια ενός βίντεο, όπου πανεπιστημιακοί καθηγητές από διάφορους τομείς, όπως θεολογία, φυσική, φιλοσοφία, αστρονομία κ.τ.λ. αναφέρονταν στο ζήτημα της δημιουργίας του κόσμου από τη σκοπιά της επιστήμης τους. Σκοπός αυτής της προβολής και του δεύτερου μέρους του μαθήματος ήταν να δημιουργηθεί ένας διάλογος μέσα στην τάξη για το πώς, το γιατί και το ποιος γύρω από τη δημιουργία του κόσμου και του ανθρώπου. Στη συζήτησή μας συμμετείχε και η συνάδελφος του μαθήματος της Φυσικής, η οποία απαντούσε σε ερωτήσεις γύρω από τη δική της ειδικότητα.

Η συγκεκριμένη διδακτική ενότητα είχε ως σκοπό να κάνει τους μαθητές να γνωρίσουν το κείμενο της Αγίας Γραφής και τις αντιλήψεις των βιβλικών συγγραφέων αναφορικά προς το ζήτημα της Δημιουργίας. Η εξοικείωση τους με τα συγκεκριμένα κείμενα οδήγησε τους μαθητές στη μελέτη και ερμηνεία τους μέσα σε ένα συγκεκριμένο πλαίσιο, το οποίο αφορούσε στις αντιλήψεις της εποχής κατά την οποία αυτά γράφονταν, αλλά και στο κοινό στο οποίο απευθύνονταν. Επιπλέον, εξετάστηκε ιδιαίτερα η σχέση της Αγίας Γραφής με τις σύγχρονες φυσικές επιστήμες και έγινε κατανοητό από τους μαθητές πως δεν υφίσταται ζήτημα σύγκρουσης και αντιπαλότητας μεταξύ τους, αλλά πως οι σκοποί και το αντικείμενο της κάθε επιστήμης έχουν ως αφετηρία τους διαφορετικές προϋποθέσεις, οι οποίες δε λειτουργούν κατ' ανάγκη αντιθετικά.

Τέλος, η διδακτική αυτή ενότητα έκλεισε με τα συμπεράσματα και την ανάθεση ελεύθερων ομαδικών εργασιών, οι οποίες ήταν ποικίλου χαρακτήρα, όπως κείμενο, ζωγραφική κ.ά.

Η Ανάβαση στο Όρος Βεντού των Θρησκευτικών. Σκέψεις για το παρόν και τις προοπτικές του θρησκευτικού μαθήματος.

Πάυλου Νικόλαος

Δρ Θεολογίας- Ιστορικός, 14^ο Γυμνάσιο Λάρισας

nikravlou@gmail.com

Περίληψη

Ο τίτλος της εισήγησης συνδέεται με το εγχείρημα του Πετράρχη να ανεβεί στο όρος Βεντού για να απολαύσει τη θέα, γεγονός που τον οδήγησε σε λογισμούς για το τέλος της εποχής που γνώριζε και την απαρχή μιας καινούριας.

Παρόμοιες σκέψεις –τηρουμένων των αναλογιών- γίνονται και σήμερα από όλους τους ασχολούμενους με το θρησκευτικό μάθημα. Παρατηρούν ότι η εποχή που ίσχυε Αναλυτικό Πρόγραμμα που ήταν στην ουσία ίδιο- με ελάχιστες αποκλίσεις- από τη δημιουργία του Νεοελληνικού κράτους έχει τελειώσει, και πλέον ανατέλλει μία άλλη, στην οποία κάνουν την εμφάνισή τους καινούριες προτάσεις για τη διδασκαλία του μαθήματος, και ένα νέο πρόγραμμα σπουδών χρησιμοποιείται ήδη στην εκπαίδευση.

Ο σημερινός λόγος για τα Θρησκευτικά είναι απαραίτητο να επικεντρωθεί σε ζητήματα που συνδέονται με την προσφορά του στην κατανόηση της πραγματικότητας, ώστε να εξυπηρετεί τον αυριανό πολίτη. Πρέπει να λάβει υπόψη του ότι κυρίαρχο μοντέλο του δυτικού κόσμου είναι η πολυπολιτισμικότητα, και ότι βασικά χαρακτηριστικά του σήμερα είναι η εκκοσμίκευση, «η δεισιδαιμονία και ο θρησκευτικός φουνταμενταλισμός που οδηγεί συχνά σε φανατισμό». Αν λοιπόν το θρησκευτικό μάθημα διατηρούσε μία κατηχητική-απολογητική μορφή δε θα έχει πλέον λόγο ύπαρξης, αφού ούτε τα κατάλληλα εργαλεία ερμηνείας της πραγματικότητας θα προσφέρει, ούτε θα πείθει για την ουσιαστική συμβολή του σε ένα μαθησιακό σύστημα που φιλοδοξεί να περιλαμβάνει σύγχρονα μαθήματα.

Επομένως η αναγκαιότητα της αλλαγής του Αναλυτικού Προγράμματος του μαθήματος ήταν επιτακτική, ώστε να ανταποκρίνεται στις σύγχρονες απαιτήσεις και να θεραπεύσει παθογένειες, όπως η απαλλαγή ετερόθρησκων ή ετερόδοξων μαθητών που εξαιτίας της θρησκευτικής αφετηρίας τους στερούνταν το προνόμιο να αποκτήσουν ένα εργαλείο ερμηνείας της πραγματικότητας.

Ήδη από το Σχολ. Έτος 2016-17 σε όλες τις βαθμίδες της εκπαίδευσης διδάσκεται νέο Αναλυτικό Πρόγραμμα με θεματικούς άξονες τον κόσμο της θρησκείας για το Δημοτικό Σχολείο, Θρησκεία και Ιστορία ως έκφραση πολιτισμού στο Γυμνάσιο, και για το Λύκειο Θρησκεία και σύγχρονος άνθρωπος, Θρησκεία και κοινωνία, Θρησκεία και σύγχρονος κόσμος αντίστοιχα για την Α', Β' και Γ' Λυκείου.

Ωστόσο, επειδή όμως στο χώρο της εκπαίδευσης ακόμη δεν έχει βρεθεί το Άγιο Δισκοπότηρο, ώστε να σταματήσουν οι αναζητήσεις, θα κατατεθεί μία νέα πρόταση που ως άξονά της θα έχει «εργαλεία γνώσης», που είναι η Βίβλος, ένας βασικός πυλώνας του ευρωπαϊκού πολιτισμού, η Ορθοδοξία, που διαμόρφωσε την καθημερινότητα των Νεοελλήνων, αλλά και την ταυτότητα του Ελληνισμού, και το θρησκευτικό φαινόμενο, που αποτελεί βασικό συστατικό πολλών εκδηλώσεων της σημερινής πραγματικότητας

Στόχος της πρότασης είναι τα Θρησκευτικά να γίνουν μάθημα γνώσεων, που θα παρέχει στοιχεία τα οποία ενδιαφέρουν όλους τους μαθητές του σημερινού ελληνικού σχολείου, ώστε να επιτευχθεί ο θρησκευτικός γραμματισμός.

Η διαθρησκειακή αγωγή υπό το πρίσμα των διεθνών κειμένων των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων. Το παράδειγμα των ελληνικών προγραμμάτων σπουδών της προδημοτικής εκπαίδευσης.

Πίτσου Χαρίκλεια

ΣΕΠ ΕΑΠ, Πανεπιστήμιο Πατρών
xpitsou@gmail.com

Σούνογλου Μαρίνα

ΣΕΠ ΕΑΠ, Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο
msounogl@gmail.com

Περίληψη

Η παρούσα έρευνα μελετά με ποια συχνότητα εντοπίζεται ο όρος θρησκεία και τα παράγωγα αυτού καθώς και με ποιο τρόπο προσδιορίζεται κατ' επέκταση η διαθρησκειακή αγωγή στα ελληνικά προγράμματα σπουδών της προδημοτικής εκπαίδευσης κατά την τελευταία δεκαπενταετία. Συγκεκριμένα μελετάται το Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγραμμάτων Σπουδών της Προσχολικής Εκπαίδευσης του 2003 και το Πιλοτικό Πρόγραμμα για το Νηπιαγωγείο (2011, αναθεωρημένη έκδοση 2014) και αντίστοιχα οι Οδηγοί Νηπιαγωγού για τους Εκπαιδευτικούς του 2006 και του 2014 υπό το πρίσμα βασικών διεθνών κειμένων των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, που αναφέρουν στα άρθρα τους το δικαίωμα στην ελευθερία της σκέψης, της συνείδησης και της θρησκείας. Η μέθοδος που χρησιμοποιείται είναι η ποσοτική-ερμηνευτική ανάλυση περιεχομένου.

Τα ευρήματα της έρευνας φανερώνουν ότι τόσο η παρουσία αναφορών στο ερευνώμενο υλικό όσο και η συχνότητά τους δεν είναι ιδιαίτερη υψηλή συγκριτικά με το συνολικό αριθμό των σελίδων προς έρευνα. Ως προς τον αριθμό των αναφορών δεν παρατηρείται σημαντική διαφοροποίηση από τα επίσημα κείμενα του 2003 και του 2006 σε σχέση με αυτά του 2014. Ως προς το περιεχόμενο των αναφορών διαπιστώνεται ότι δεν έχουν δογματικό και κατηχητικό χαρακτήρα αλλά συνάδουν με το πνεύμα της διαθρησκειακής εκπαίδευσης και αυτό των διεθνών κειμένων των ανθρωπίνων δικαιωμάτων που σχετίζονται με τη θρησκευτική ελευθερία.

Η αξιοποίηση και συνεισφορά των ΤΠΕ στη διδασκαλία του Μαθήματος των Θρησκευτικών. Νέες τάσεις και προοπτικές.

Ρήγα Αικατερίνη

*Θεολόγος, τμ. Ποιμαντικής και Κοινωνικής Θεολογίας ΑΠΘ, Master Ιστορικής
Θεολογίας ΑΠΘ, Master στην ειδική-ενιαία εκπαίδευση Ευρωπαϊκό
Πανεπιστήμιο Κύπρου
riga96583@gmail.com*

Περίληψη

Η καινοτόμος ανάπτυξη και χρήση των ψηφιακών τεχνολογιών στον τομέα της κατάρτισης και της εκπαίδευσης βελτιώνει την πολυμορφία καθώς και την αποτελεσματικότητα ευκαιριών κατάρτισης για όλους τους πολίτες. Ειδικότερα, για το μάθημα των θρησκευτικών οι μαθητές του 21ου αιώνα αναμένεται να ζήσουν και να δραστηριοποιηθούν σε ένα διαφορετικό περιβάλλον που συνεχώς θα εξελίσσεται χάρη στις πολύπλευρες διεργασίες που οι τπε διαμορφώνουν και θα πρέπει να είναι προετοιμασμένοι γι' αυτό. Καθώς μάλιστα τη φύση του θρησκευτικού μαθήματος διακατέχει η ομαδικότητα και η σύμπνοια υπό τη σφραγίδα του ορθοδόξου πνεύματος, το μάθημα επιδιώκει ένα άνοιγμα στην κοινωνία και η διδασκαλία του οφείλει να στηρίζεται στις εμπειρίες και στα βιώματα των μαθητών. Σύμφωνα με έρευνες που έχουν πραγματοποιηθεί η αξιοποίηση των νέων τεχνολογιών κατά τη διδασκαλία του θρησκευτικού μαθήματος φέρνει τους μαθητές πιο κοντά στο σύγχρονο κόσμο και επιδιώκει να τους καταστήσει έτοιμους και ικανούς ώστε να γίνουν ενεργοί πολίτες σε μια κοινωνία που συνεχώς εξελίσσεται. Η κύρια συνεισφορά των ΤΠΕ στη διδακτική πράξη του θρησκευτικού μαθήματος προκύπτει άμεσα από τα τεχνολογικά χαρακτηριστικά τους, από τους τρόπους με τους οποίους καταγράφουν, αναπαριστούν, διαχειρίζονται και μεταφέρουν την πληροφορία και από τη δυνατότητα που δίνουν στο μαθητή να επεξεργάζεται τη γνώση ποικιλοτρόπως, να την προσεγγίζει ολιστικά και να μαθαίνει σε ελκυστικά περιβάλλοντα μάθησης. Τα χαρακτηριστικά αυτά αφορούν στη γρήγορη διαχείριση μεγάλου όγκου πληροφοριών, στην παρουσίαση πληροφοριών μέσω πολλαπλών αναπαραστάσεων, όπως αναπαράσταση δυσνόητων για τους μαθητές εννοιών με κείμενα, εικόνες, χρώματα και σύμβολα. Ταυτόχρονα, η ενσωμάτωση των ΤΠΕ κατά τη διδασκαλία του μαθήματος των θρησκευτικών συμβάλλει στην αλλαγή του παραδοσιακού τρόπου διδασκαλίας του μαθήματος, δίνοντας μ αυτόν τον τρόπο τη δυνατότητα στους εκπαιδευτικούς της τάξης να εφαρμόσουν πολλές και εναλλακτικές προσεγγίσεις ξεφεύγοντας από τον παραδοσιακό μονόλογο και την ερωταπόκριση, εφαρμόζοντας ευνοϊκές συνθήκες για μια σύγχρονη και γόνιμη διδασκαλία του μαθήματος των Θρησκευτικών. Επίσης, εύκολα κανείς μπορεί να αντιληφτεί μέσα από το χώρο της Γνωσιακής Επιστήμης τον τρόπο με τον οποίο τα παιδιά μαθαίνουν αξιοποιώντας την τεχνολογική εκπαίδευση καθώς και την ικανότητα αλληλεπίδρασης που έχουν οι μαθητές με τα υπολογιστικά περιβάλλοντα. Ακόμη, η χρήση των υπολογιστών ως γνωστικών εργαλείων γενικότερα μπορεί να επηρεάσει άμεσα τη διδακτική πράξη και ειδικότερα το μάθημα των θρησκευτικών, δημιουργώντας καινοτόμες μορφές και νέες μεθόδους

διδασκαλίας που προσελκύουν το ενδιαφέρον των μαθητών αφού αυξάνουν τα κίνητρά τους και επιφέρουν παράλληλα σημαντικές αλλαγές του αναλυτικού προγράμματος. Στην παρούσα εισήγηση αναδεικνύεται η θετική συνεισφορά και η αξιοποίηση της τεχνολογίας στη διδακτική πρακτική του μαθήματος των θρησκευτικών καθώς και οι δυνατότητες που παρέχουν στην αποτελεσματικότητα της μαθησιακής διαδικασίας.

«Αγάπα τον πλησίον σου ως εαυτόν». Αποδοχή, αγάπη, αλληλεγγύη στον «διαφορετικό».

Σαατσόγλου Ελένη
Σχολική Σύμβουλος Π.Ε.
elenisaats@gmail.com

Περίληψη

Η σύγχρονη πολυπολιτισμική κοινωνία αποτελείται από άτομα διαφορετικής εθνικής και πολιτισμικής προέλευσης καθώς και διαφορετικών θρησκευτικών πεποιθήσεων. Στα πλαίσια της συνύπαρξης με τους ετέρους λοιπόν, το μάθημα των Θρησκευτικών προβάλλει και αυτό, ως γνωστικό αντικείμενο, την εφαρμογή της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης.

Συγκεκριμένα, η κατανόηση των διαφορετικών χαρακτηριστικών της κάθε μειονότητας και κυρίως η γνωριμία και ο σεβασμός των θρησκευτικών ιδιαιτεροτήτων του κάθε πολιτισμού καθίστανται προϋποθέσεις ενδυνάμωσης της ομάδας της σχολικής τάξης, ενδιαφέροντος γνωριμίας της ορθόδοξης θρησκείας από τους αλλόθρησκους μαθητές και εντέλει καλλιέργειας της χριστιανικής πίστης. Το συγκεκριμένο σχέδιο μαθήματος αποσκοπεί στην κατάκτηση της γνώσης διαμέσου της κατανόησης και της ερμηνείας θρησκευτικών γεγονότων καθώς και στη διαμόρφωση θρησκευτικής συνείδησης μέσα από την επικοινωνία και τον διάλογο. Κατά συνέπεια αναδύεται ο κριτικός αναστοχασμός, που ενδυναμώνει τη χριστιανική πίστη των μαθητών.

Παράλληλα, η πρακτική διδασκαλία επιχειρεί μέσα από ομαδοσυνεργατικές και διαθεματικές δραστηριότητες στη σχολική τάξη, λαμβάνοντας υπόψη τα σύγχρονα κοινωνικοπολιτισμικά δεδομένα, να αναδείξει παραστάσεις, έννοιες και σύμβολα της ορθοδοξίας. Εστιάζει δηλαδή, στη μελέτη της θρησκευτικής αλήθειας από τους μαθητές και στην εξοικείωση με το θρησκευτικό γίνεσθαι. Επομένως, οι μαθητές αναπτύσσουν γνωστικές, επικοινωνιακές και συνεργατικές δεξιότητες, στα πλαίσια παιδαγωγικού κλίματος.

Στόχοι της συγκεκριμένης διδασκαλίας αποτελούν η καλλιέργεια έμπρακτης αγάπης, η ενδυνάμωση της χριστιανικής πίστης, η αλληλεγγύη στον συνάνθρωπο, η συνεργασία, η αποδοχή της διαφορετικότητας και η αποτελεσματική διαχείριση των ετέρων μαθητών. Το κίνητρο για την επίτευξη των συγκεκριμένων στόχων δίνεται με την ερμηνεία από τους μαθητές, της απεικόνισης δύο διαφορετικών χεριών που προσπαθούν να πλησιάσει το ένα στο άλλο, την παραβολή του καλού Σαμαρείτη, καθώς και τις δραστηριότητες δημιουργικότητας, ενσυναίσθησης, κριτικής σκέψης, καλλιέργειας αξιών, ανάπτυξης μεταγνώσης που προβάλλονται διαμέσου του ηλεκτρονικού υπολογιστή.

Στη συνέχεια, περιγράφεται η διαδικασία πραγματοποίησης των συγκεκριμένων δραστηριοτήτων προσδιορίζοντας τις ερωτήσεις του/ης εκπαιδευτικού, τις αντιδράσεις των μελών των ομάδων της τάξης, τις δυσκολίες που παρουσιάζονται, τους προβληματισμούς που προκύπτουν, τις απαντήσεις που εκφράζονται και εντέλει τον βαθμό αποδοχής της θρησκευτικής αλήθειας. Ταυτόχρονα, με τη βιωματική προσέγγιση της γνώσης διαχέεται πνεύμα

αλληλεγγύης, αλτρουισμού, δικαιοσύνης μεταξύ όλων των μαθητών γηγενών και ετέρων.

Εντέλει η αξιολόγηση της διδασκαλίας, ως συνισταμένη του προγραμματισμού και της εφαρμογής των δραστηριοτήτων στην τάξη, της καταγραφής των θρησκευτικών και διαπολιτισμικών αξιών-στάσεων των μαθητών, της παρουσίασης των δυνατοτήτων-αδυναμιών των διδακτικών πρακτικών που εφαρμόζονται, αναδεικνύει συμπεράσματα-προτάσεις. Επο-μένως με αυτόν τον τρόπο, η αξιολόγηση συμβάλλει στην αποτελεσματική διδασκαλία του μαθήματος των Θρησκευτικών και στη θεμελίωση της διαπολιτισμικής αγωγής.

Μαθαίνω μέσα από τα Εικαστικά και την Ιστορία

Σακελλαριάδη Ισμήνη

Καθηγήτρια Εικαστικών, Πειραματικό Σχολείο Α.Π.Θ.
isminisak@yahoo.com

Περίληψη

Η εργασία αυτή παρουσιάζει μία διαθεματική δράση που πραγματοποιήθηκε στα πλαίσια του μαθήματος των Εικαστικών, στο Πειραματικό Σχολείο του Α.Π.Θ.. Μέσα απ' αυτήν οι μαθητές προβληματίστηκαν σε σχέση με το θέμα του τραύματος και το θέμα της συγχώρεσης, καθώς και με ζητήματα πολυπολιτισμικότητας, συνύπαρξης θρησκευτικών κοινοτήτων, ανθρωπίνων δικαιωμάτων, αμοιβαίου σεβασμού, ενσυναίσθησης, αλληλεγγύης και ζητήματα πολιτισμικής ταυτότητας, αλλά και της μετουσίωσής τους σε εικαστικά έργα, μέσα από την βιωματική γνωριμία με την ιστορία της πόλης και την εικαστική της αποτύπωση.

Την στιγμή που η σύγχρονη πραγματικότητα και οι πληθυσμιακές ανακατατάξεις καθιστούν επιτακτικό έναν διαπολιτισμικό διάλογο και την εξεύρεση τρόπων ειρηνικής συνύπαρξης πολιτισμικών ομάδων και θρησκειών, η μελέτη του παρελθόντος της Θεσσαλονίκης έχει πολλά να διδάξει – τόσο για την ειρηνική συνύπαρξη κοινοτήτων κατά τους προηγούμενους αιώνες όσο και για την κατάλυσή της.

Αρχικά οι μαθητές, στα πλαίσια της ημέρας μνήμης του Ολοκαυτώματος, παρακολούθησαν αποσπάσματα από ντοκιμαντέρ με αρχειακό υλικό σε σχέση με το Ολοκαύτωμα και τα στρατόπεδα συγκέντρωσης. Στη συνέχεια παρακολούθησαν αποσπάσματα από δύο ντοκιμαντέρ, τα οποία αντιπροσωπεύουν δύο αντιδιαμετρικά αντίθετες στάσεις απέναντι στο τραύμα και την συγχώρεση. Τα θέματα του τραύματος, της μνήμης, της παρουσίας του παρελθόντος μέσα στο παρόν, καθώς και το θέμα του Ολοκαυτώματος τα προσεγγίσαμε και μέσω διαφόρων τεχνών, μελετώντας έργα κεραμικής, ζωγραφικής, φωτογραφίας, κινηματογράφου, θεάτρου.

Στη συνέχεια οι μαθητές στράφηκαν στην μελέτη του παρελθόντος της Θεσσαλονίκης, εστιάζοντας σε χώρους ιστορικού ενδιαφέροντος που βρίσκονται κοντά στο σχολείο μας. Έκπληκτοι πληροφορήθηκαν τα στατιστικά στοιχεία που αφορούν τις κοινότητες που κατοικούσαν στην Θεσσαλονίκη καθώς και εκείνα που αφορούν τα ποσοστά Θεσσαλονικέων θυμάτων του Ολοκαυτώματος, ή την ιστορία της έκτασης όπου σήμερα βρίσκεται το Α.Π.Θ.

Οι μαθητές άρχισαν να αναθεωρούν παγιωμένες απόψεις τους και στερεοτυπικές πεποιθήσεις τους και να υιοθετούν νέες προσεγγίσεις και εναλλακτικές ερμηνείες και στάσεις (Mezirow, 2007). Ηθικές αξίες όπως ο σεβασμός της ετερότητας δεν 'διδάχθηκαν' με τρόπο άμεσο και εξωτερικό αλλά μέσα από την εμπλοκή των μαθητών σε βαθύ, κριτικό στοχασμό (εν προκειμένω σε σχέση με την ιστορία του τόπου τους) (Kohn, 1997).

Επισκεφθήκαμε όλους τους παραπάνω χώρους, τους φωτογραφήσαμε και φωτογραφήσαμε σε αυτούς. Εργαζόμενοι σε ομάδες, οι μαθητές έφτιαξαν μεγάλου μεγέθους εικαστικά έργα όπου αποτυπώνεται η έρευνά τους αυτή και

συνυπάρχουν οι διάφορες εποχές και φάσεις των χώρων που μελέτησαν. Είχαν έτσι την ευκαιρία να μοιραστούν τις σκέψεις τους για το πώς να μεταφράσουν την ιδέα σε εικόνα, μέσα από μία διαδικασία ενεργητικής μάθησης και ομαδοσυνεργατικής διδασκαλίας.

Αποτυπώνοντας την συνύπαρξη των εποχών τα έργα αυτά θυμίζουν ότι πολλά από όσα ως τώρα αντιμετώπιζαν ως 'σταθερές' αποτελούν ένα 'σημείο' σε έναν διαρκώς μεταβαλλόμενο χώρο και χρόνο. Παράλληλα, επιχειρούν να διασώσουν και να μεταδώσουν τις μνήμες και μαζί και το μήνυμα 'ποτέ ξανά', ώστε αυτή η σκοτεινή σελίδα της ιστορίας της πόλης μας να οδηγήσει σε μια νέα εποχή σεβασμού του άλλου και των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

Η ανάδειξη της διαπολιτισμικότητας μέσα από το μάθημα των Θρησκευτικών στο ελληνικό δημοτικό σχολείο

Σαπουνάς Αθανάσιος
Σχολικός Σύμβουλος Π.Ε.
athsap@otenet.gr

Περίληψη

Στις σύγχρονες κοινωνίες, ειδικότερα στον δυτικό κόσμο, είναι σαφές, το γνώρισμα της ανάδυσης, της συνύπαρξης πληθυσμών προερχόμενων από διαφορετικές φυλές και χώρες. Κάτι τέτοιο εξάλλου στην πορεία αναδείχθηκε μέσα από το φαινόμενο της μετανάστευσης από διάφορα μέρη του κόσμου προς τις δυτικές κοινωνίες (ήδη από τις δεκαετίες μετά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο σε χώρες, όπως η Μ. Βρετανία και η Γαλλία είχε σημειωθεί ένα ευρύτατο κύμα μετανάστευσης από χώρες του Τρίτου Κόσμου και πρώην αποικίες). Είναι ενδεικτικό δε, ότι μετά τη δεκαετία του 1990, με τις κοσμογονικές αλλαγές που προέκυψαν σε κοινωνίες, όπως εκείνες του πρώην υπαρκτού σοσιαλισμού, και η ίδια η Ελλάδα για πρώτη φορά άρχισε να καθίσταται χώρος έλευσης σημαντικών μεταναστευτικών ροών, από χώρες, όπως εκείνες των Βαλκανίων. Το ρεύμα αυτό εξάλλου εδώ και χρόνια φαίνεται πως συντηρείται και μέσα από την έλευση προσφυγικών ροών από περιοχές του πλανήτη, όπως η Μέση Ανατολή (όπως για παράδειγμα, από τη Συρία ή το Αφγανιστάν).

Η νέα αυτή πραγματικότητα που υπήρξε πρωτόγνωρη για μια κοινωνία, όπως η ελληνική (η οποία στον 20ο αιώνα υπήρξε τόπος εξαγωγής οικονομικών μεταναστών), σήμανε νέα δεδομένα, μεταξύ άλλων, και στο πεδίο της εκπαιδευτικής πολιτικής. Η ύπαρξη πλέον και στις ελληνικές σχολικές τάξεις παιδιών με καταγωγή και υπόβαθρο άλλο από εκείνο της παραδοσιακής ελληνικής κοινωνίας προέβαλε την ανάγκη για την αναμόρφωση του ελληνικού εκπαιδευτικού συστήματος κατά τρόπο τέτοιο, προκειμένου να μπορέσει να ανταποκριθεί στην ανάγκη ενσωμάτωσης και αυτών των παιδιών.

Είναι ενδεικτικό, πως εδώ και χρόνια, μεταξύ των ποικίλων λύσεων έχει προβληθεί και η πρόταση για την οργάνωση μιας εκπαίδευσης που θα διαπνέεται από τις αρχές της λεγόμενης διαπολιτισμικής εκπαίδευσης. Η διαπολιτισμική εκπαίδευση, ως προς τις αρχές της, είναι συνυφασμένη με τη συλλογιστική, ότι μπορεί να θεωρηθεί μέσο δράσης και ένα εργαλείο, με το οποίο κεντρικός γνώμονας είναι η ανάπτυξη δεξιοτήτων και ικανοτήτων, με τις οποίες μπορεί να προκύψει η πολιτισμική διάδραση μέσα σε μια πολυπολιτισμική κοινωνία. Συγχρόνως, η διαπολιτισμική εκπαίδευση στοχεύει στην δόμηση μιας κοινωνίας, όπου θα υφίστανται τα γνωρίσματα της αλληλεπίδρασης και της αλληλεξάρτησης και όπου θα προβάλλεται ένα πνεύμα αμοιβαιότητας και κοινωνικής ισότητας ανάμεσα στα μέλη του κοινωνικού συνόλου, ανεξαρτήτως της καταγωγής τους. Εδώ, με άλλα λόγια, είναι σαφές, πως η διαπολιτισμική εκπαίδευση στοχεύει στην δημιουργία μιας ανοικτής κοινωνίας, η οποία θα χαρακτηρίζεται από αλληλοκατανόηση και ισονομία.

Εξάλλου, το ζήτημα της ανάδειξης της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης έχει αναδειχθεί και συζητηθεί εν πολλοίς στον ελληνικό χώρο εδώ και καιρό,

αναφορικά και με το μάθημα των Θρησκευτικών. Οι σχετικοί προβληματισμοί έχουν τροφοδοτηθεί από τη διαπίστωση πως το εν λόγω μάθημα έχει διακριθεί από ένα στοιχείο έντονης μονομέρειας, καθώς παραδοσιακά έδωσε βαρύτητα στις ιδέες της Ορθόδοξης Ανατολικής Εκκλησίας. Η παρούσα εργασία επιχειρεί να προσεγγίσει το παρόν ζήτημα.

Θεμελιώδεις παράμετροι της Θρησκευτικής Εκπαίδευσης στις φιλελεύθερες πολιτισμικές κοινωνίες: Συμβολή στην κοινωνική και εκπαιδευτική υποστήριξη των μεταναστών και προσφύγων μαθητών

Σιδηρόπουλος Δημήτριος

Σχολικός Σύμβουλος Π.Ε. 3ης Περιφέρειας Θεσσαλονίκης
dimsid@edlit.auth.gr

Περίληψη

Στην παρούσα εργασία γίνεται μια σύντομη βιβλιογραφική επισκόπηση στις θεμελιώδεις παραμέτρους, που χρειάζεται να διέπουν τη θρησκευτική εκπαίδευση προκειμένου οι μετανάστες και οι πρόσφυγες μαθητές να έχουν την απαραίτητη εκπαιδευτική και κοινωνική υποστήριξη. Στις παραμέτρους αυτές συμπεριλαμβάνονται η οικουμενικότητα, η ιστορικότητα, η φιλανθρωπία και η αγάπη, οι οποίες συνάδουν με βασικές αρχές του πολιτικού φιλελευθερισμού, όπως είναι η ελευθερία, η ετερότητα, η διαφορετικότητα και η ανεκτικότητα.

Οι αρχές αυτές επιδρούν σημαντικά τόσο στη διαμόρφωση του αξιακού και δικανικού συστήματος όσο και στο επίπεδο των προσωπικών επιλογών, της οικογενειακής ζωής και τις επιλογές του τρόπου βίου των μελών των φιλελευθέρων πολιπολυτισμικών κοινωνιών.

Επιπροσθέτως μέσω της εμπότισης των θεμελιωδών παραμέτρων της οικουμενικότητας, της ιστορικότητας, της φιλανθρωπίας και της αγάπης, η θρησκευτική εκπαίδευση συμβάλλει καθοριστικά στον περιορισμό τόσο των φαινομένων της ξеноφοβίας και του ρατσισμού στις σχολικές μονάδες, όσο και των φαινομένων του κοινωνικού αποκλεισμού των μεταναστών και προσφύγων μαθητών και του θρησκευτικού φονταμενταλισμού στην τοπική και ευρύτερη κοινωνία.

Η εισαγωγή των αρχών του πολιτικού φιλελευθερισμού στη θρησκευτική εκπαίδευση επιτυγχάνεται, μέσω της εφαρμογής στοχευμένων θεσμικών παρεμβάσεων, που στοχεύουν τόσο στην αποδυνάμωση κάθε είδους κοινωνικο-πολιτισμικού και πολιτικού ολοκληρωτισμού έναντι των διαφόρων πολιτισμικών ομάδων, όσο και στην προαγωγή της κοινωνικής δικαιοσύνης και της πολιτικής ισότητας μέσω της διασφάλισης των ελευθεριών του κάθε ατόμου.

Υπό τις παραπάνω θεμελιώδεις συνιστώσες, η θρησκευτική εκπαίδευση αποκτά εξωστρέφεια, ανοίγεται στον κόσμο και στην Ιστορία και διατηρεί ζωντανή τη μαρτυρία της Εκκλησίας, ζωντανή, δυναμική και ενσάρκωμένη, αφού συνδέεται με τον κόσμο και τον άνθρωπο και αναλώνεται «εις έργον διακονίας, εις οικοδομήν του σώματος του Χριστού» (Εφεσ. 4, 12).

Έτσι η θρησκευτική εκπαίδευση συν-διαλέγεται με την εκπαιδευτική και κοινωνική πραγματικότητα, και αναδεικνύει τη χαρισματική εμπειρία της Εκκλησίας, αφού δανείζεται το λόγο, τη σάρκα και τα σχήματα της ιστορικής της εποχής.

Ως αποτέλεσμα η θρησκευτική εκπαίδευση διακονεί την οικουμενική διάσταση της Εκκλησίας, επειδή η αληθινή συνάντηση με το Θεό είναι η αληθινή

συνάντηση με όλους τους συνάνθρωπους ανεξάντλητως της διαφορετικής κοινωνικοπολιτισμικής τους ταυτότητας.

Υπό αυτές τις συνθήκες η θρησκευτική εκπαίδευση αποκτά ένα φιλότιμο χαρακτήρα, αφού αναγνωρίζει στα πρόσωπα των μεταναστών και προσφύγων μαθητών, τον Ξένο, που μας καλεί η Εκκλησία να φιλοξενήσουμε ως μαρτυρία έμπρακτης αγάπης στον πλησίον, αφού έτσι ο ίδιος ο Χριστός φιλοξενείται (Ματθ.25, 35-43).

Επίσης αποκτά και ένα συνεκτικό αγαπητικό χαρακτήρα, ακολουθώντας την προτροπή του Αποστόλου Παύλου, ο οποίος στον ύμνο της αγάπης αποτολμά να δεχθεί την κατάργηση γλωσσών, πολιτισμών, προφητειών (διδασκαλιών) και θρησκειών, καθώς αποτελούν πεπτωκυίες φιλότιμες προσπάθειες των ανθρώπων ώστε να διαφυλαχθεί η μεγάλη δωρεά του Θεού προς τον άνθρωπο, που είναι η αγάπη εν Χριστώ (Α΄ Κορινθ. ιγ΄ 8-9).

Πολιτισμική ετερότητα και θρησκευτική αγωγή βάσει του Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ. Σύγκριση προγραμμάτων σπουδών προσχολικής εκπαίδευσης Ελλάδας- Κύπρου.

Σούνογλου Μαρίνα

ΣΕΠ ΕΑΠ, Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης
msounogl@gmail.com

Πίτσου Χαρίκλεια

ΣΕΠ ΕΑΠ, Πανεπιστήμιο Πατρών
xpitsou@gmail.com

Περίληψη

Η παρούσα έρευνα μελετά την πολιτισμική ετερότητα και την θρησκευτική αγωγή στα προγράμματα σπουδών προσχολικής εκπαίδευσης Ελλάδας - Κύπρου υπό το πρίσμα του Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Το δείγμα αποτελείται από τα Ελληνικά προγράμματα σπουδών προσχολικής εκπαίδευσης: Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγραμμάτων Σπουδών (ΔΕΠΠΣ) (2003), Πιλοτικό Πρόγραμμα για το Νηπιαγωγείο (2011, αναθεωρημένη έκδοση 2014) και το Αναλυτικό Πρόγραμμα Προσχολικής Εκπαίδευσης (3-6 χρονών) Κύπρου (2016). Η μέθοδος που χρησιμοποιήθηκε ήταν η ποσοτική – ερμηνευτική ανάλυση περιεχομένου βάσει των εννοιών της πολιτισμικής ετερότητας και της θρησκευτικής αγωγής. Στα αποτελέσματα φαίνεται ότι υπάρχουν αναφορές ως προς τις έννοιες της πολιτισμικής ετερότητας και της θρησκευτικής αγωγής στο φιλοσοφικό πλαίσιο, στο περιεχόμενο, στις γενικές επιδιώξεις, και στις διδακτικές προσεγγίσεις. Στα συμπεράσματα αναφέρεται ότι τα κείμενα έχουν κοινές αναφορές με τον Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Ως προς το περιεχόμενο παρατηρείται η πολιτισμική ετερότητα και η θρησκεία να συνδέεται με την ανάπτυξη της προσωπικότητας, την αποδοχή της ετερότητας, την ανάδειξη των διαφορετικών πολιτισμικών στοιχείων, την καλλιέργεια οικουμενικών αξιών αλλά και την ανάπτυξη της ταυτότητας και θρησκευτικής συνείδησης με βάση την πολιτιστική κληρονομιά της κάθε χώρας. Στόχος όλων των προγραμμάτων είναι να ενδυναμώσουν την πολιτισμική ταυτότητα κάθε παιδιού, ώστε να μπορεί να εκτιμά και να σέβεται τη διαφορετικότητα.

Μαθαίνοντας με το Thymio – Μια διδακτική προσέγγιση των Θρησκευτικών Στ' τάξης με τη χρήση εκπαιδευτικής ρομποτικής

Σπυριδοπούλου Ελένη

Εκπαιδευτικός Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης ΠΕ70

elspyr06@gmail.com

Περίληψη

Η ολοένα αυξανόμενη ανάπτυξη της τεχνολογίας έχει θέσει νέες παραμέτρους στην ζωή των ανθρώπων παρέχοντας καινοτόμες ιδέες και νέα εργαλεία προς αξιοποίηση. Η εκπαίδευση καλείται να συμβαδίσει και να συγχρονιστεί με τις καινούριες εξελίξεις στον τεχνολογικό τομέα, ανοίγοντας νέους ορίζοντες και ενσωματώνοντας νέους τρόπους διδασκαλίας. Τα κινητά ρομπότ είναι πολύτιμα εργαλεία για την εκπαίδευση λόγω του ενθουσιασμού που εγείρουν και της πολυεπιστημονικής φύσης της τεχνολογίας ρομποτικής (Mondada et al., 2017). Η ρομποτική επιστήμη βοηθά ολιστικά τους μαθητές σε πλήθος αντικειμένων κι όχι μόνο στις Επιστήμες Τεχνολογίας, Μηχανικής και Μαθηματικών (STEM). Μέσω της επίλυσης προβλημάτων, της συνεργατικής μάθησης, της κατασκευή της γνώσης μέσω της έρευνας και της ενασχόλησης με ενδιαφέροντα projects σε αυθεντικά περιβάλλοντα, οι μαθητές αποκτούν σημαντικές δεξιότητες αλλά και μεταγνωστική σκέψη (Datter et al., 2013). Στη παρούσα προσέγγιση χρησιμοποιείται το ρομπότ Thymio και οι προ-προγραμματισμένες (default) λειτουργίες του για τη διδασκαλία της 4ης Θεματικής Ενότητας της Στ' Δημοτικού (Η Θεία Ευχαριστία: πηγή και κορύφωση της ζωής της Εκκλησίας). Αναλυτικότερα, τα παιδιά αρχικά σχεδιάζουν σε χαρτί του μέτρου, το ταμπλό όπου θα κινείται το ρομπότ το οποίο θα είναι η κάτοψη ενός ναού. Αυτό επιτυγχάνεται με τη βοήθεια προτζέκτορα, προβάλλοντας στο χαρτί του μέτρου την κάτοψη που θα σχεδιαστεί. Έπειτα, καλούνται να αναπαραστήσουν τη Θεία Λειτουργία, προσομοιάζοντας το ρομπότ με ιερέα και μετακινώντας το στις σωστές θέσεις. Καθώς κινείται το ρομπότ, διαγράφεται και η πορεία του. Εναλλακτικά, σχεδιάζουν την πορεία του ιερέα στο χαρτί και προγραμματίζουν το ρομπότ να την ακολουθήσει. Στα σημεία που πρέπει να σταματήσει, τα παιδιά πρέπει να αλλάξουν τη συμπεριφορά του ρομπότ εξηγώντας γιατί. Παράλληλα, μια ομάδα παιδιών τοποθετεί εμπόδια για να δουν την αντίδραση του ρομπότ αλλά και να γίνει αντιστοίχιση για το που πρέπει να στεκόμαστε αλλά και πώς πρέπει να συμπεριφερόμαστε μέσα στην εκκλησία. Αξίζει να επισημανθεί πως το παρόν διδακτικό σενάριο είχε μεγάλη αποδοχή από τα παιδιά, τα οποία εμπέδωσαν καλύτερα τη διαδικασία της Θείας Λειτουργίας μέσω της συμμετοχής τους στην παιγνιώδη δραστηριότητα. Παρόλα αυτά όμως δεν πρέπει να ξεχνάμε πως τα μαθησιακά αποτελέσματα εξαρτώνται κυρίως από το σχεδιασμό της διδασκαλίας κι όχι αποκλειστικά από το ρομπότ που αποτελεί απλά ένα εργαλείο.

Επισημάνσεις αναφορικά με τη χρήση των τεχνικών όρων στον διάλογο για το Μάθημα των Θρησκευτικών στην Ελλάδα

Στογιαννίδης Αθανάσιος

Επικ. Καθηγητής Τμήματος Θεολογίας ΑΠΘ
athastog@theo.auth.gr

Περίληψη

Είναι γεγονός ότι τα τελευταία επτά χρόνια ο διάλογος, ο οποίος διεξάγεται στη χώρα μας σχετικά με τους παιδαγωγικούς προσανατολισμούς και τα μορφωτικά περιεχόμενα του Μαθήματος των Θρησκευτικών, διέρχεται μέσα από ένα κλίμα έντονων αντιπαραθέσεων. Διερευνώντας κανείς τις διαφορετικές θέσεις οι οποίες αναπτύχθηκαν κατά το διάστημα αυτό είτε για να υποστηρίξουν είτε για να αποδομήσουν τα νέα Προγράμματα Σπουδών του μαθήματος, διαπιστώνει ότι οι τεχνικοί όροι, που εμφανίζονται στα εκάστοτε κείμενα, δεν χρησιμοποιούνται πάντοτε με το ίδιο περιεχόμενο. Η παρατήρηση αυτή έχει ιδιαίτερο ενδιαφέρον για δύο λόγους: πρώτον, διότι επισημαίνει μία πτυχή εξαιτίας της οποίας προέκυψαν μάλλον εντάσεις στο πλαίσιο του διαλόγου για το Μάθημα των Θρησκευτικών· και άρα με το σκεπτικό αυτό μπορούμε να κατανοήσουμε ορισμένες διαστάσεις από τη μέχρι τώρα πορεία του διαλόγου. Δεύτερον, διότι αποτελεί προϋπόθεση για έναν αποτελεσματικό διάλογο: το να υφίσταται συμφωνία ως προς τη χρήση των τεχνικών όρων της Διδακτικής των Θρησκευτικών συνιστά μία προοπτική με μέλλον, καθώς θέτει τις βάσεις για την επιτυχή έκβαση του διαλόγου.

Η συμβολή του μαθήματος των Θρησκευτικών στην ανάπτυξη των δεξιοτήτων οπτικού γραμματισμού: Η «εικόνα» στους Φακέλους Μαθήματος του Λυκείου.

Στράντζαλης Πολύβιος

Σχολικός Σύμβουλος Θεολόγων Κεντρικής Μακεδονίας
polstra61@gmail.com

Περίληψη

Στη σημερινή σύγχρονη εκπαιδευτική πραγματικότητα είναι πλέον αποδεκτό ότι η σπουδαιότητα της εικόνας διαρκώς αυξάνει. Οι οπτικές αναπαραστάσεις μελετώνται ως πηγές που μεταφέρουν πληροφοριακά δεδομένα τα οποία επεξεργάζονται και αξιοποιούνται στη μαθησιακή διαδικασία. Σκοπός της παρούσας εργασίας είναι να καταδείξει αφενός μεν τη σημαντική θέση που κατέχει η εικόνα στη διδακτική πρακτική και αφετέρου να αναδείξει τη συμβολή του μαθήματος των Θρησκευτικών στην ανάπτυξη των δεξιοτήτων οπτικού γραμματισμού μέσα από τα νέα Προγράμματα Σπουδών του Λυκείου που οδηγεί τον σύγχρονο μαθητή να αποκτά την ικανότητα ερμηνείας, κριτικής αποτίμησης και δημιουργίας οπτικών μηνυμάτων. Το υπό έρευνα υλικό περιλαμβάνει τους Φακέλους του Λυκείου στα Θρησκευτικά. Η μεθοδολογία που ακολουθείται είναι η βιβλιογραφική επισκόπηση αλλά η ποσοτική και ποιοτική ανάλυση περιεχομένου. Θα γίνει καταγραφή και ταξινόμηση του οπτικού υλικού των Φακέλων του Μαθήματος του Λυκείου που δείχνουν τη σημαντική παρουσία των εικόνων. Τα συμπεράσματα στα οποία καταλήγει η έρευνα αναδεικνύουν την εκτεταμένη χρήση της εικόνας και τη συμβολή του μαθήματος των Θρησκευτικών στην ανάπτυξη των δεξιοτήτων οπτικού γραμματισμού, δεδομένου ότι το οπτικό υλικό στους Φακέλους Μαθήματος προσεγγίζεται με το πρόγραμμα της «Έντεχνης Συλλογιστικής» δηλ. το «Artful Thinking». Προς το σκοπό αυτό θα παρουσιαστούν ενδεικτικά ορισμένες προσεγγίσεις εικόνων αλλά και έργων τέχνης που θα καταδεικνύουν ότι τα νέα Προγράμματα Σπουδών του μαθήματος των Θρησκευτικών του Λυκείου και οι Φάκελοι Μαθήματος προσφέρουν τα κατάλληλα εφόδια κωδικοποίησης και αποκωδικοποίησης των οπτικών μηνυμάτων και πόρων.

Η Θρησκευτική και διαπολιτισμική εκπαίδευση στην Ελλάδα. Νομοθεσία και εκπαιδευτικές πολιτικές.

Σφακάκης Δημήτριος

Δάσκαλος, Υποψήφιος Διδάκτορας ΑΠΘ

sfakakis@past.auth.gr

Περίληψη

Στην παρούσα εισήγηση θα προσπαθήσουμε να παρουσιάσουμε το νομοθετικό πλαίσιο για τη Θρησκευτική και τη Διαπολιτισμική Εκπαίδευση στην Ελλάδα και μέσα από το νομοθετικό αυτό πλαίσιο θα επιχειρήσουμε να ανιχνεύσουμε την εκπαιδευτική πολιτική η οποία ακολουθήθηκε από το Υπουργείο Παιδείας, Έρευνας και Θρησκευμάτων στα παραπάνω θέματα.

Αρχικά εξετάζουμε τη νομοθεσία με βάση την οποία θεσμοθετήθηκε η Διαπολιτισμική Εκπαίδευση στην Ελλάδα (Νόμος 2413/1996) και παρακολουθούμε την πορεία εφαρμογής της με τις Υπουργικές Αποφάσεις που ακολούθησαν και τις εκπαιδευτικές πολιτικές που ασκήθηκαν προς την κατεύθυνση αυτή.

Στη συνέχεια προχωρούμε στην ερμηνευτική ανάλυση περιεχομένου των Νέων Αναλυτικών Προγραμμάτων Σπουδών που αφορούν τη Θρησκευτική Εκπαίδευση στην Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση και στη διερεύνηση της διαπολιτισμικής διάστασης που ενυπάρχει σε αυτά αναφορικά με τη διδασκαλία του Θρησκευτικού Μαθήματος.

Τέλος, κλείνουμε την εισήγηση μας με μια συγκριτική αντί-παράθεση των εκπαιδευτικών πολιτικών και των νομοθετικών κειμένων ώστε να καταδείξουμε την ύπαρξη ή την ανυπαρξία αλλαγής στον τρόπο με τον οποίο η πολιτεία και ο νομοθέτης αντιμετωπίζει τη θρησκευτική ποικιλομορφία και την πολυπολιτισμική πραγματικότητα, η οποία είναι το δεδομένο, στην Ελλάδα και με ποιό τρόπο προσπαθεί να περάσει από τις μονοπολιτισμικές-εθνοκεντρικές αντιλήψεις στη διαπολιτισμική συνεργασία και επικοινωνία που είναι το ζητούμενο.

Οπτικοακουστικός Γραμματισμός και Μάθημα των Θρησκευτικών. Διδακτικό σενάριο με Κινηματογράφο.

Τερλιμπάκου Ζωή

Διδάκτωρ Θεολογίας, καθηγήτρια Μ.Ε.

zterlib@gmail.com

Περίληψη

Η κυριαρχία των εικόνων ως μέσων δημόσιας επικοινωνίας και η χρήση πολυτροπικών και πολυσημικών τρόπων επικοινωνίας προβάλλουν επιτακτικά την ανάγκη του για αξιοποίηση οπτικοακουστικού γραμματισμού, ο οποίος στοχεύει στην εξοικείωση των μαθητών μέσα στο σχολείο με κώδικες και μεθόδους, ώστε να ανταποκρίνονται κριτικά στα εκπεμπόμενα μηνύματα (γραπτά, οπτικά ή ηχητικά). Ο κινηματογράφος, περισσότερο, ίσως, από τις άλλες μορφές εικονικής έκφρασης, διαθέτει το πλεονέκτημα να χρησιμοποιεί ταυτόχρονα πολλούς και διαφορετικούς σημειωτικούς τρόπους επικοινωνίας.

Ειδικότερα η διδασκαλία των θρησκευτικών στοχεύει να υπηρετήσει τις ανάγκες ενός θρησκευτικού γραμματισμού, εναρμονίζοντας το γνωσιακό και παιδαγωγικό του περιεχόμενο με τις απαιτήσεις του σύγχρονου πολυπολιτισμικού κοινωνικού και σχολικού περιβάλλοντος. Πρόκειται για μελέτη της θρησκείας και του πολιτισμού που αυτή παρήγαγε ιστορικά μέσα από μια αμφίδρομη διαδικασία: αφενός έκφρασης, μαρτυρίας και ερμηνείας του εσωτερικού της βιώματος σε μορφές επικοινωνίας και, αφετέρου, αναμέτρησης και διάλογο με την εκάστοτε εποχή. Έτσι, δίνεται έμφαση στη ζωή, στην ιστορία, στην τέχνη και στον πολιτισμό που σάρκωσαν ο Χριστιανισμός, ιδιαίτερα η Ορθοδοξία, και οι μεγάλες θρησκευτικές παραδόσεις.

Η διδασκαλία των θρησκευτικών είναι πιο δύσκολη στην εποχή της εικόνας και του εύκολου εντυπωσιασμού. Ο τρόπος προσέγγισης των πηγών επαναπροσδιορίζεται και οι ερμηνευτικές μέθοδοι αναδιαμορφώνονται ανάλογα με την εποχή. Η κινούμενη εικόνα παρουσιάζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον για τους εκπαιδευτικούς καθώς είναι οπτικοακουστική πηγή με τεράστια απήχηση στο κοινό.

Οι οπτικοακουστικές πηγές ενσωματώνουν τα ίχνη της παρουσίας των ανθρώπων μέσα στο χρόνο σε όλες τις στιγμές τους όπως αξίες, συνήθειες και στάσεις ζωής. Η χρήση, λοιπόν, των παραστατικών πηγών από τους θεολόγους για την κατανόηση και την αισθητοποίηση του παρελθόντος αλλά και του παρόντος είναι αναγκαία καθώς έχουν την ίδια αξία με τις γραπτές. Η παρούσα εισήγηση παρουσιάζει ένα διδακτικό σενάριο για το μάθημα των θρησκευτικών και συγκεκριμένα για την εποχή της Μεταρρύθμισης, την κατάχρηση της εξουσίας από τη Δυτική εκκλησία και την ίδρυση της προτεσταντικής ομολογίας μέσα από μια κινηματογραφική ταινία. Με την εφαρμογή του εν λόγω σεναρίου οι μαθητές προσδοκείται να αντιληφθούν την αποτελεσματική προσέγγιση του παρελθόντος και να αποκομίσουν θρησκευτικά στοιχεία μέσα από εναλλακτικές πρακτικές, ερχόμενοι αντιμέτωποι με την κινηματογραφική εκδοχή της θρησκευτικής ιστορίας.

Η παιδαγωγική διάσταση των Νέων Προγραμμάτων Σπουδών του Μαθήματος των Θρησκευτικών της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης: Μεθοδολογικά και κοινωνικά ζητήματα.

Τσέκου Αικατερίνη

Δρ., Παιδαγωγικής, Δρ. Θεολογίας Διευθύντρια 3ου Γυμνασίου Αγ.

Παρασκευής

aikatsekou@yahoo.gr

Περίληψη

Θεωρητικό πλαίσιο της παρούσας έρευνας είναι το φιλοσοφικό ρεύμα του πραγματισμού και του υπαρξισμού, η θεωρία μάθησης του εποικοδομισμού, το μοντέλο διαδικασίας και η πολιτική προσέγγιση των Αναλυτικών Προγραμμάτων. Σκοπός της έρευνας είναι να διερευνήσει την Παιδαγωγική διάσταση των Νέων Προγραμμάτων Σπουδών του μαθήματος των Θρησκευτικών ως προς τα μεθοδολογικά και κοινωνικά ζητήματα. Υλικό της έρευνας αποτέλεσαν τα εν χρήσει Προγράμματα Σπουδών Γυμνασίου και Γενικού Λυκείου. Η μέθοδος που χρησιμοποιήθηκε είναι η Ποιοτική Ανάλυση Περιεχομένου. Η δόμηση επελέγη ως η κατεξοχήν τεχνική της Ποιοτικής Ανάλυσης Περιεχομένου από την οποία χρησιμοποιήθηκαν τα επιστημολογικά «παραδείγματα» της δόμησης περιεχομένου και της πρότυπης δόμησης. Από τις μέχρι τώρα αναλύσεις προκύπτει ότι όσον αφορά τα μεθοδολογικά ζητήματα, στα Νέα Προγράμματα Σπουδών γίνεται χρήση του ερμηνευτικού λόγου και της επαγωγικής μεθόδου. Υπάρχει εννοιολογική προσέγγιση των υπό διαπραγμάτευση θεμάτων. Η διαθεματική και διεπιστημονική προσέγγιση είναι εμφανής. Προτρέπουν τους μαθητές/τριες και τους εκπαιδευτικούς στην αναζήτηση επιπρόσθετου έντυπου ψηφιακού υλικού και μέσων διδασκαλίας. Αναπτύσσεται η κριτική σκέψη των μαθητών/τριων, προάγεται η ενεργητική μάθηση και προωθούνται οι εκπαιδευόμενοι/ες σε ομαδικές εργασίες. Υπάρχει συσχετισμός του περιεχομένου με τις καθημερινές εμπειρίες, ανάγκες και ενδιαφέροντα των μαθητών/τριών. Επιπροσθέτως, αλλάζουν το μέχρι τώρα ρόλο του διδάσκοντα, αφήνοντας στον εκπαιδευτικό ένα πλαίσιο δράσης με εμφανή περιθώρια αυτενέργειας. Όσον αφορά τα κοινωνικά ζητήματα τα Νέα Προγράμματα Σπουδών ανταποκρίνονται στον πολυπολιτισμικό χαρακτήρα της σύγχρονης ελληνικής κοινωνίας. Υπάρχουν αναφορές σε αλλόθρησκες, αλλόγλωσσες ή αλλοεθνείς ομάδες. Παρουσιάζονται χωρίς υποτίμηση οι διαφορετικοί θρησκευτικο-εθνικά «άλλοι» και αμβλύνονται προκαταλήψεις και στερεότυπα για τους διαφορετικούς θρησκευτικο-εθνικά «άλλους». Προάγουν τη συνεργασία και την αλληλεγγύη λαών-εθνών και κοινωνικών ομάδων. Ευαισθητοποιούν τους μαθητές/τριες σε σύγχρονα παγκόσμια προβλήματα (όπως, ειρήνη, κοινωνική δικαιοσύνη, ανθρώπινα δικαιώματα, ισότητα φύλων). Συνάδουν επομένως, με τις επιταγές της σύγχρονης Παιδαγωγικής, με σαφές το όραμα να προετοιμάσουν ενεργούς πολίτες οι οποίοι συλλειτουργώντας να συνδράμουν στη δημιουργία ειρηνικών κοινωνιών σε κοινωνικό, εθνικό και διεθνές επίπεδο.

Διαχριστιανικές πολιτιστικές και ιστορικές αναζητήσεις με τη χρήση κινητών συσκευών. Η περίπτωση της αξιοποίησης πολιτιστικών μνημείων της Ρόδου στο Μάθημα των Θρησκευτικών του Λυκείου

Τσιρέβελος Νικόλαος

Δρ. Θεολογίας, Θεολόγος στο Βενετόκλειο - 1ο Λύκειο Ρόδου
ntsirevelos@hotmail.com

Αθανασόπουλος Παναγιώτης

Φιλολόγος στο Βενετόκλειο - 1ο Λύκειο Ρόδου
pathrho@gmail.com

Περίληψη

Η παρούσα εργασία επιδιώκει να αναδείξει ορισμένους τρόπους με τους οποίους οι μαθητές/μαθήτριες του Λυκείου μπορούν να γνωρίσουν τα βασικά στοιχεία της Ανατολικής και Δυτικής εκκλησιαστικής τέχνης, όπως είναι η ζωγραφική, η αρχιτεκτονική, η γλυπτική, η μουσική, μέσα από τη διερεύνηση των μνημείων ενός τόπου, καθώς και με τη βοήθεια της σύγχρονης τεχνολογίας της πληροφορίας και της επικοινωνίας (ΤΠΕ). Ένα τέτοιο εγχείρημα μπορεί να πραγματοποιηθεί μέσα από την εφαρμογή ενός ετήσιου Εκπαιδευτικού και Πολιτιστικού Προγράμματος στο Λύκειο.

Συγκεκριμένα, στην εργασία μας περιγράφεται ο σχεδιασμός και τα βήματα υλοποίησης ενός τέτοιου Προγράμματος. Οι βασικοί άξονές του Προγράμματος κατευθύνονται από συγκεκριμένα προσδοκώμενα μαθησιακά αποτελέσματα, τα οποία συνδυάζονται με αντίστοιχα προσδοκώμενα των μαθημάτων των Θρησκευτικών και της Ιστορίας του Λυκείου. Οι θεματικές αναφέρονται στην αναζήτηση και γνωριμία των μαθητών/μαθητριών με τα πολιτιστικά μνημεία της Ανατολικής και Δυτικής Χριστιανοσύνης που υπάρχουν στη Ρόδο και χρησιμοποιήθηκαν σε διαφορετικές περιόδους από την Ορθόδοξη και την Καθολική κοινότητα του νησιού.

Η διερεύνηση του κάθε μνημείου ενσωματώνει τον εντοπισμό και ανάδειξη των ιδιαίτερων πολιτιστικών χαρακτηριστικών τους, Επίσης, προάγει τη βαθύτερη μελέτη του συμβολικού περιεχομένου τους και τη σύνδεσή τους με την καθημερινή ζωή. Οι πολιτιστικές αυτές αναζητήσεις συνδυάζονται με την ιστορική έρευνα για τις τοπικές εκκλησιαστικές κοινότητες των Ορθόδοξων και των Καθολικών στη Ρόδο, αλλά και με ιστορικά γεγονότα τα οποία σχετίζονται με τα συγκεκριμένα μνημεία. Συγχρόνως, αποτυπώνεται η κοινή πολιτιστική αλληλεπίδραση μεταξύ των δύο χριστιανικών κοινοτήτων ως στοιχείο γόνιμης διαχριστιανικής συνύπαρξης στο παρελθόν και το παρόν.

Επιπροσθέτως, η εργασία αυτή αναδεικνύει σε θεωρητικό πλαίσιο και με επιστημονική τεκμηρίωση τη σπουδαιότητα της Τέχνης στην εκπαίδευση και ειδικά στη Θρησκευτική Αγωγή και την Ιστορία. Η αξιοποίηση της Τέχνης αποσκοπεί στη βιωματική πρόσληψη και την οικοδομή των γνώσεων από τους μαθητές/τις μαθήτριες. Εξάλλου, ιδιαίτερη έμφαση δίδεται στον τρόπο υλοποίησης ενός

τέτοιου Προγράμματος, το οποίο στο μεγαλύτερο μέρος του βασίζεται στην πρόκληση της αξιοποίησης των κινητών συσκευών κατά την εκπαιδευτική διαδικασία. Οι δραστηριότητες, η εφαρμογή και το παράγωγο υλικού του Προγράμματος βασίσθηκαν στη χρήση ψηφιακών περιβαλλόντων, όπως είναι τα οι εφαρμογές Google Maps, Google Drive, Prezi, Movie maker κλπ.

Η διδακτική αυτή πρόταση εφαρμόσθηκε στα πλαίσια ενός Εκπαιδευτικού και Πολιτιστικού Προγράμματος από τους μαθητές/τις μαθήτριες του «Βενετοκλείου» 1ου Λυκείου Ρόδου κατά το τρέχον σχολικό έτος

Η Θρησκευτική ετερότητα και η αντιμετώπισή της στα πλαίσια της πολυπολιτισμικότητας – Ανθρώπινα δικαιώματα και θρησκευτική ετερότητα

Τσοντάκη Μαρίνα

Δασκάλα - Θεολόγος

mtsodaki@gmail.com

Περίληψη

Τόσο η ευρωπαϊκή όσο και η ελληνική κοινωνία ποτέ δεν υπήρξαν φορείς μόνο ενός πολιτισμού, πάντα ζούσαν μαζί με πληθυσμιακές ομάδες που είχαν διαφορετικές παραδόσεις, διαφορετικές θρησκευτικές πεποιθήσεις και διαφορετικές αξίες. Οι κοινωνίες μεταβλήθηκαν σε πολυπολιτισμικές λόγω των αναγκών των οικονομιών τους για επιπλέον ανθρώπινα χέρια και παραγωγή. Ο κάθε πολιτισμός έχει το χώρο του, αλλά ο χώρος αυτός πρέπει να είναι ανοιχτός προς τον άλλο. Αυτό αποτελεί προϋπόθεση για την επιβίωση του κάθε πολιτισμού. Η υποδοχή του καινούριου είναι πρόοδος. Ο μετανάστης στη χώρα που έρχεται, αναζητά άσυλο με σεβασμό στα ανθρώπινα δικαιώματα, κοινωνικά, θρησκευτικά και οικονομικά που θα του επιτρέψουν να συνεχίσει τη ζωή του με αξιοπρέπεια σε ασφαλείς συνθήκες. Η νέα πατρίδα πρέπει να τους δίνει εφόδια παρόμοια με εκείνα που δίνει και στους δικούς της ανθρώπους. Στο προοίμιο του Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, τονίζεται ξεκάθαρα ότι η Ευρώπη σέβεται την πολιτισμική, θρησκευτική και γλωσσική πολυμορφία. Οι σύγχρονες πολυπολιτισμικές κοινωνίες ζητούν μια διαφορετική αντίληψη και μια κριτική ματιά προς την κατεύθυνση «της ενεργούς διαχείρισης της πολιτισμικής κληρονομιάς των κοινωνικών ομάδων και μειονοτήτων, κατά τρόπον ώστε οι κοινωνίες να διαμορφώνονται ως κοινωνίες της διαφοράς. Μ' αυτόν τον τρόπο θα προκύψει η ενότητα της πολλαπλότητας ως κεντρικό πρόταγμα του σύγχρονου κόσμου, ο οποίος είναι κόσμος πολυκεντρικός χωρίς κέντρο, όχι μόνο πολιτικά αλλά κυρίως πολιτισμικά». Ο Ευρωπαϊκός Πολιτισμός είναι σίγουρο ότι δεν έχει τίποτα να φοβηθεί από την παρουσία και την πολυμορφία των πολιτισμών, των θρησκειών και των παραδόσεων, ωστόσο «η ανεκτικότητα των ευρωπαϊκών κρατών ... δεν μπορεί να φτάνει σε τέτοια έκταση που να βάζει πιθανόν σε κίνδυνο το θεσμικό τους υπόβαθρο στο όνομα της πολυπολιτισμικότητας». Σήμερα οι θρησκευτικοί ηγέτες οφείλουν να εργαστούν με αγάπη και υπομονή για τη συμφιλίωση των εθνών και των λαών και για την εδραίωση μιας σταθερής ειρήνης.

Δημιουργία λεξικού απογραφικών εκφράσεων σε ιστολόγιο

Φαρίδου Σμαράγδα

Καθηγήτρια 2ου Πειραματικού Γυμνασίου Θεσσαλονίκης
smaragda.f@gmail.com

Περίληψη

Στην παρούσα εισήγηση παρουσιάζουμε την δημιουργία από τους μαθητές της Γ1' τάξης ενός «Λεξικού αγιογραφικών εκφράσεων» σε ιδιαίτερα δημιουργημένο για τον σκοπό αυτό ιστολόγιο, και υπό την επίβλεψη της θεολόγου τους.

Η όλη δραστηριότητα υλοποιήθηκε τόσο στο περιβάλλον της τάξης, όσο και διαδικτυακά. Οι εργασίες πραγματοποιήθηκαν από τους μαθητές στο λογισμικό παρουσιάσεως και στη συνέχεια αναρτήθηκαν, αφού παρουσιάστηκαν και ελέγχθηκαν στην τάξη, στο ιστολόγιο που δημιουργήσαμε γι' αυτόν τον σκοπό, στη διεύθυνση: <http://espressionedellasantascrittura.edublogs.org/>.

Η τεχνική που χρησιμοποιήσαμε είναι ο καταιγισμός ιδεών (Βασάλα και Φλογαΐτη, 2002) και η ομαδική εργασία (Χατζηδήμου και Αναγνωστοπούλου, 2011). Οι μαθητές αφέθηκαν ελεύθεροι να σκεφτούν κάποιες αγιογραφικές εκφράσεις που χρησιμοποιούνται στη γλώσσα μας και στη συνέχεια ανέλαβαν, εργαζόμενοι καθ' ομάδες, να δημιουργήσουν από μία ή δύο το πολύ διαφάνειες στο λογισμικό παρουσιάσεως, για κάθε μία έκφραση που θα εξέταζαν. Επειδή η χρήση του λογισμικού παρουσιάσεως δεν εξυπηρετεί στην άμεση ανεύρεση με αλφαβητική σειρά των εκφράσεων, δημιουργήσαμε στη συνέχεια το ιστολόγιο, όπου οι εκφράσεις τοποθετήθηκαν αλφαβητικά και με την κατάλληλη συνοδευτική εικόνα, καθώς το Λεξικό είναι εικονογραφημένο.

Ως προς την σημασία της πρακτικής που εφαρμόσαμε σημειώνουμε ότι η χρήση των ιστολογίων προωθεί τόσο την ατομική μάθηση όσο και την κοινωνική, δεδομένου ότι τα παιδιά έχουν τη δυνατότητα της έκφρασης μέσω της συγγραφής κειμένων που δημοσιεύονται στο ιστολόγιο, ενώ ταυτόχρονα μπορούν να σχολιάζουν τα κείμενα άλλων παιδιών, προσφέροντας με αυτόν τον τρόπο ανατροφοδότηση στο γραπτό λόγο τους (Huffaker, 2005). Σύμφωνα με την μελέτη των Duffy & Bruns (2006) η εκπαιδευτική χρήση των ιστολογίων προσφέρει καλλιέργεια της κριτικής και αναλυτικής σκέψης και προώθηση της δημιουργικής και συνεργατικής μάθησης, ενώ κατά τον O' Donnell (2006) το ιστολόγιο αποτελεί μια παιδαγωγική πρακτική τοποθετημένη σε ένα ευρύτερο θεωρητικό μοντέλο, όπου η μάθηση αντιμετωπίζεται ως οικοδόμηση γνωστικών δομών, διαδικασία που επιτυγχάνεται εφόσον οι μαθητές συνειδητά κατασκευάζουν κάτι (από έναν πύργο στην άμμο μέχρι μια επιστημονική θεωρία). Επίσης τα ιστολόγια ενδείκνυνται για μια διαθεματική προσέγγιση ως πρόταση διδακτικής μεθοδολογίας, δεδομένου ότι σε αυτά μπορεί να αξιοποιηθεί το περιεχόμενο διαφορετικών γνωστικών αντικειμένων κατά τη σύνταξη των κειμένων που δημοσιοποιούνται. Τέλος, τα ιστολόγια καλλιεργούν την κριτική και αναλυτική σκέψη και προωθούν τη δημιουργική και συνεργατική μάθηση μέσω των κοινωνικών αλληλεπιδράσεων που προσφέρουν.

Η ομαδική εργασία ωφέλησε τους μαθητές διότι με αυτή αναπτύσσεται η ατομική και συλλογική ευθύνη, καθώς και δεξιότητες, όπως η οικοδόμηση αμοιβαίας εμπιστοσύνης, η διαχείριση διαφωνιών και η άνεση στην έκφραση.

Ως προς το καθαρά γνωστικό επίπεδο οι μαθητές ωφελήθηκαν διότι διαπίστωσαν ότι αρχαιοπρεπή ρητά και αρχαιοελληνικές εκφράσεις χρησιμοποιούνται στην καθημερινή μας ομιλία και ότι ανάμεσα στην καθημερινότητά μας και τη θρησκευτική ζωή υπάρχει άμεση σύνδεση.

Διευκολύνοντας τη μετάβαση από το Δημοτικό στο Γυμνάσιο μέσω του Μαθήματος των Θρησκευτικών. Η αξιοποίηση της Τοπικής Εκκλησιαστικής Τέχνης στη διδασκτική πράξη.

Φαρσάρη Γεωργία

Θεολόγος Β/θμιας Εκπ/σης
geofarsar@sch.gr

Περίληψη

Η παρούσα εισήγηση αποσκοπεί στο να καταδείξει τον τρόπο με τον οποίο το ΜτΘ μπορεί να λειτουργήσει ως γέφυρα από το Δημοτικό στο Γυμνάσιο, καταδεικνύοντας τον ανθρωπιστικό και κοινωνικό του χαρακτήρα. Η μετάβαση των μαθητών από το Δημοτικό στο Γυμνάσιο αποτελεί μια διαδικασία που τουλάχιστον για κάποιους μαθητές συνοδεύεται από κάποια αισθήματα ανασφάλειας και άγχους μπροστά στη νέα σχολική πραγματικότητα. Βασικό χαρακτηριστικό του σύγχρονου σχολείου αποτελεί η καλλιέργεια της συναισθηματικής – κοινωνικής επαφής των μαθητών του στοχεύοντας στη συνεργατική ενεργοποίησή τους προκειμένου να δομήσουν την προσωπικότητά τους και να άρουν οποιαδήποτε προβληματική κατάσταση εμφωλεύει.

Η διδασκτική μου πρόταση στηρίχθηκε σε δύο άξονες: ο πρώτος άξονας στοχεύει στην προώθηση της γνωριμίας και επαφής των μαθητών της Στ' Δημοτικού με τους μαθητές της Α' Γυμνασίου στα πλαίσια μιας δίωρης διδασκαλίας με τη δημιουργία μεικτών ομάδων (Στ' Δημοτικού – Α' Γυμνασίου) μέσω των οποίων συντελείται η κοινωνική αλληλεπίδραση. Στα πλαίσια της ομάδας οι νέοι μαθητές μαθαίνουν να ανοίγονται και να βιώνουν άμεσα τις διανθρώπινες σχέσεις. Ο δεύτερος άξονας αποσκοπεί στην επιλογή ενός θέματος που θα διευκόλυε την επαφή αυτή και ταυτόχρονα, θα ενεργοποιούσε το ενδιαφέρον των μαθητών των δύο αυτών βαθμίδων και βέβαια θα ανταποκρίνονταν στο μαθησιακό τους επίπεδο. Η εκκλησιαστική τέχνη, λοιπόν, κρίθηκε ότι μπορεί να υπηρετήσει τις παραπάνω κατευθύνσεις, καθώς «δένει» και με το προσφερόμενο μαθησιακό υλικό των δύο τάξεων και παρέχει τη δυνατότητα να τοποθετηθεί μέσα στην οικεία πραγματικότητα των μαθητών και να συνδεθεί με την καθημερινή τους ζωή. Πιο συγκεκριμένα, επιλέχθηκε η γνωριμία και διερεύνηση της εκκλησιαστικής τέχνης του Νομού στον οποίο και πραγματοποιείται η συνδιδασκαλία, προκειμένου η ίδια η τέχνη να πραγματώσει τον σκοπό της και να ενεργοποιήσει την κοινωνική δυναμική των ομάδων καθώς είναι μια γλώσσα αποδεσμευμένη από οποιουδήποτε περιορισμούς.

Η διαβαθμιακή προσέγγιση του συγκεκριμένου μαθησιακού αντικειμένου συντελεί στο να μετατραπούν οι τυπικές σχέσεις μεταξύ των μαθητών των δύο βαθμίδων σε ουσιαστική γνωριμία και συνεργασία, συμβάλλοντας στη δημιουργία ευνοϊκού μαθησιακού και συναισθηματικού κλίματος. Παράλληλα, η διαθεματική σύνδεση του θέματος με άλλα αντικείμενα, όπως με το μάθημα της αισθητικής αγωγής, της τοπικής ιστορίας και της πληροφορικής ευνοεί τη συνεργατική και ερευνητική κατάκτηση και αξιοποίηση της νέας γνώσης. Με τον τρόπο αυτό επιτυγχάνεται η κατάλληλη προετοιμασία και οι μικροί μαθητές προσαρμόζονται

ευκολότερα διερευνώντας το νέο σχολικό τους περιβάλλον με τρόπο ενεργητικό και κριτικό. Άλλωστε το πρόγραμμα Σπουδών Δημοτικού – Γυμνασίου στα Θρησκευτικά χαρακτηρίζεται ως Πρόγραμμα Διαδικασίας, κάτι που διασφαλίζει την ελευθερία στον εκπαιδευτικό να διαμορφώσει το διδακτικό του έργο και να το προσαρμόσει στις υφιστάμενες συνθήκες.

Βυζαντινή Εικονογραφία και Εκπαίδευση Ενηλίκων

Φρειδερίκος Κωνσταντίνος

M.Ed. Δάσκαλος Ειδικής Αγωγής

kfreiderikos@gmail.com

Περίληψη

Στόχος του άρθρου αυτού είναι να ερευνηθεί η λειτουργία της Βυζαντινής Εικόνας ως μέσο στοχασμού στο πλαίσιο της Εκπαίδευσης Ενηλίκων. Συγκεκριμένα αναφέρεται ο τρόπος που μπορεί το μοντέλο Perkins να διαμορφώσει και να αλλάξει τις αρχικές πεποιθήσεις που έχουν οι Ενήλικες για τη Βυζαντινή Εικόνα και την αξία της. Στο θεωρητικό μέρος του άρθρου εξετάζει την ιστορία της Βυζαντινής Εικόνας, το πλαίσιο της Εκπαίδευσης Ενηλίκων και οι θεωρίες σχετικά με την εκπαίδευσή τους. Τέλος, αναλύεται ο κριτικός στοχασμός και ο τρόπος που αυτός διαμορφώνει την ενήλικη σκέψη.

Με την παρούσα εργασία επιχειρείται η παρουσίαση της Βυζαντινής Εικόνας ως μέσο στοχασμού στα πλαίσια της Εκπαίδευσης Ενηλίκων. Στόχος είναι να προβληθεί το πλαίσιο της Εκπαίδευσης Ενηλίκων και πώς η Βυζαντινή Εικόνα εντάσσεται σε αυτά. Παράλληλα, επιχειρείται η παρουσίαση της λειτουργίας της Βυζαντινής Εικόνας τόσο εντός του θρησκευτικού της πλαισίου όσο και εντός του εικαστικού χώρου εφόσον αποτελεί προϊόν του. Σκοπός είναι να παρουσιαστεί μέσα από την έρευνα αν έχουν αλλάξει οι ήδη υπάρχουσες και κατά κάποιο τρόπο παγιωμένες αντιλήψεις των Ενηλίκων για τη Βυζαντινή Εικόνα. Στην παρούσα εργασία θεωρήθηκε σκόπιμο να μελετηθεί αυτή η διαδικασία και να εξεταστεί η περίπτωση της Σχολής Αγιογραφίας της Ιεράς Μητροπόλεως Βεροίας, Ναούσης και Καμπανίας. Τελικός στόχος της εργασίας είναι να διαπιστωθεί αν η Βυζαντινή Εικόνα αποτελεί μέσο στοχασμού και πώς μπορεί να επιδράσει θετικά στη μαθησιακή διαδικασία.

Συνεχιζόμενη επαγγελματική κατάρτιση των εκπαιδευτικών Εκκλησιαστικής Εκπαίδευσης με έμφαση στην Τοπική Εκκλησιαστική Ιστορία και τις ΤΠΕ

Χαρίσης Αθανάσιος

Θεολόγος, Σ.Ε.Π. Ανοικτό Πανεπιστήμιο Κύπρου
chath13@gmail.com

Περίληψη

Στην εισήγηση θα παρουσιαστεί διδακτική πρόταση που μπορεί να εφαρμοστεί σε πρόγραμμα Συνεχιζόμενης Επαγγελματικής Εκπαίδευσης και Κατάρτισης εκπαιδευτικών Εκκλησιαστικής Εκπαίδευσης στη χρήση Τεχνολογιών της Πληροφορίας και Επικοινωνιών (ΤΠΕ) στην εκπαιδευτική διαδικασία. Η διδακτική πρόταση στηρίζεται σε σενάριο που έχει υλοποιηθεί κατά την εκπαίδευση και κατάρτιση του γράφοντος στα πλαίσια του προγράμματος «Επιμόρφωση Εκπαιδευτικών για την Αξιοποίηση και Εφαρμογή των Ψηφιακών Τεχνολογιών στη Διδακτική Πράξη (Επιμόρφωση Β' επιπέδου ΤΠΕ)» σε σχολείο Εκκλησιαστικής Εκπαίδευσης το διδακτικό έτος 2011-12. Οι θεολόγοι εκπαιδευτικοί, στα πλαίσια του προγράμματος αυτού, επιμορφώνονταν μαζί με τους φιλόλογους, με την προϋπόθεση να δίδασκαν κατά τη διάρκεια της επιμόρφωσης το μάθημα της Ιστορίας. Η επιλογή του θέματος του εκπαιδευτικού σεναρίου με χρήση ΤΠΕ "Η επανάσταση του Ολύμπου 1878" συνδύασε αυτές τις προϋποθέσεις κι έδωσε δυνατότητες χρήσης ΤΠΕ στην εκπαιδευτική πράξη για την ενασχόληση μ' ένα θέμα Τοπικής Εκκλησιαστικής Ιστορίας που μπορεί με διεπιστημονική-διαθεματική προσέγγιση να εξεταστεί στο πλαίσιο του μαθήματος των Θρησκευτικών (ΜτΘ) αλλά και του μαθήματος της Ιστορίας, το οποίο μπορούν να διδάξουν οι θεολόγοι εκπαιδευτικοί ως δεύτερη ανάθεση. Στο πρώτο μέρος της εισήγησης θα παρουσιαστεί το θεωρητικό πλαίσιο που αφορά την εκπαίδευση και κατάρτιση των εκπαιδευτικών, αρχική και συνεχιζόμενη, στην αξιοποίηση ΤΠΕ και την εισαγωγή της χρήσης ΤΠΕ στην εκπαιδευτική πράξη, καθώς και τη σημασία της Τοπικής Εκκλησιαστικής Ιστορίας στην εκπαίδευση. Στη συνέχεια θα γίνει αναφορά στο θεωρητικό πλαίσιο στο οποίο στηρίζεται η διδακτική πρόταση, στη μεθοδολογία της διδασκαλίας, την ενδεικτική κατανομή του χρόνου, τον ρόλο του διδάσκοντος, τον ρόλο των μαθητών, τις προαπαιτούμενες γνώσεις, τα αναμενόμενα κείμενα ή έργα που θα παραχθούν, στις δραστηριότητες που θα αναπτύξουν οι μαθητές και τα φύλλα εργασίας. Θα ακολουθήσει αναφορά στην αξιολόγηση τόσο των μαθητών για τα μαθησιακά αποτελέσματα από ενδεχόμενη εφαρμογή του σεναρίου όσο και στην αξιολόγηση της επαγγελματικής κατάρτισης των εκπαιδευτικών με βάση σχετικά μοντέλα αξιολόγησης επαγγελματικής κατάρτισης. Η διδακτική πρόταση έχει, τελικά, επικαιροποιημένη αξία, γιατί μπορεί να εφαρμοστεί και στην «Προχωρημένη επιμόρφωση για την αξιοποίηση και εφαρμογή των Τ.Π.Ε. στη διδακτική πράξη (Β2 επίπεδο Τ.Π.Ε.)» στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Ανάπτυξη Ανθρώπινου Δυναμικού, Εκπαίδευση και Διά Βίου Μάθηση», ΕΣΠΑ (2014-2020), αλλά και σε οποιοδήποτε άλλο πρόγραμμα κατάρτισης εκπαιδευτικών ή εκπαιδευτών με συναφή θεματολογία.

Μπορεί, επίσης, να αφορά θεολόγους αλλά και φιλόλογους εκπαιδευτικούς της Εκκλησιαστικής Εκπαίδευσης και όχι μόνο.

Η αποτύπωση της σχέσης Χριστιανισμού και Ισλαμ μέσω της Γραφής του Ι. Δαμασκηνού, του Ι. Μπαττούτα, του Αλ. Παπαδιαμάντη και του Φ. Κόντογλου, και η θέση της Ορθοδοξίας στον οικομενικό διάλογο

Χασιώτη Μαρία

Καθηγήτρια Β/θμιας εκπαίδευσης

xasmari100@gmail.com

Περίληψη

Η παρούσα εισήγηση πραγματεύεται την “συνομιλία” του Χριστιανισμού με το Ισλάμ, όπως αυτή αποτυπώνεται μέσα από τέσσερα κείμενα, καθώς και την αποστολή της Εκκλησίας και την θέση της Ορθοδοξίας κατά την μετανεωτερικότητα. Πιο συγκεκριμένα, στοχεύει μέσω του κειμένου «Περί αιρέσεων» του Ι. Δαμασκηνού να αναδείξει την διαθρησκειακή λογική που προτείνει ο συγγραφέας, αφού κατ’ αυτόν το Ισλάμ αποτελεί αίρεση. Κατόπιν, μέσω της αφηγήσεως του Ι. Μπαττούτα για την επίσκεψή του στην Κωνσταντινούπολη να επισημάνει πώς ο Σαρακηνός περιηγητής εκφράζει τον πολιτισμό, την ανεκτικότητα και τον απόλυτο σεβασμό του ενός λαού στην πίστη του άλλου. Ακολουθώντας, μέσω του διηγήματος «Ο Ξεπεσμένος Δερβίσης» του Αλ. Παπαδιαμάντη να υποδείξει την στενή συγγένεια του Σουφισμού με την Ησυχαστική παράδοση, και τέλος, με το διήγημα «Ο καπετάν-Στέλιος και ο Βασίλ-εφέντης» του Φ. Κόντογλου να αναδείξει την ανθρώπινη ζεστασιά, την φιλία και τον σεβασμό μεταξύ των αλλόθρησκων, των αλλόφυλων και των αλλόγλωσσων λαών. Εν συνεχεία, με το παρόν πόνημα επιχειρείται να εντοπιστούν οι θεολογικές «αρχές» από τις οποίες εμφορείται το κάθε κείμενο, οι πεποιθήσεις οι οποίες φανερώνονται, τα επιχειρήματα που προβάλλονται, καθώς και τα σημεία συγκλίσεως ή αποκλίσεως. Κατόπιν, γίνεται απόπειρα να συσχετιστεί η στάση του καθενός από τα ως άνω τέσσερα κείμενα με τις διάφορες θεολογικές ορθόδοξες τάσεις, οι οποίες έχουν υπάρξει έναντι του Ισλάμ μέσα στην ιστορία, δηλαδή να εντοπιστεί αν και κατά πόσο το πνεύμα ή η επιχειρηματολογία του καθενός βρίσκεται σε αντιστοιχία ή σε εγγύτητα προς το πνεύμα και την επιχειρηματολογία διαφόρων εκκλησιαστικών συγγραφέων που κατά καιρούς ασχολήθηκαν με το Ισλάμ. Κατόπιν της “ανακρίσεως” των κειμένων, αφήνεται να διαφανεί πώς ο Χριστιανισμός και ο Ισλαμισμός στο βάθος εναγκαλίζονται και ότι ο αυτοπροσδιορισμός της Ορθοδοξίας δεν έχει τίποτε να φοβηθεί από τον διάλογο με το Ισλάμ. Καταληκτικά, η παρούσα εργασία στόχο έχει να υπογραμμίσει την αποστολή της Εκκλησίας κατά την μετανεωτερικότητα, καθώς και αυτούς που αντιστρατεύονται το όραμά της· κυρίως όμως, να διαφανεί η αναγκαιότητα της σύνθεσης της ανατολικής και δυτικής πνευματικότητας και θεολογίας, και η θέση της ορθοδοξίας στον οικομενικό διάλογο, ιδίως στην σύγχρονη πραγματικότητα, η οποία ορθά χαρακτηρίστηκε ως η «εποχή των μεγάλων μέσων και των συγκεχυμένων σκοπών», κατά την ρήση του Αϊνστάϊν.

Επιστρατεύοντας την έκπληξη στη μαθησιακή διαδικασία

Δρ Χατζηγιάννου Ελιάνα

*Επιθεωρήτρια Μέσης Εκπαίδευσης για τα Θρησκευτικά Υπουργείο Παιδείας
και Πολιτισμού Κύπρου*

Στεφανής Κωνσταντίνος

*(ΜΑ) – Λειτουργός Αναλυτικών Προγραμμάτων Υπουργείο Παιδείας και
Πολιτισμού Κύπρου*

Περίληψη

Ο 21^{ος} αιώνας πρέπει να βρίσκει τους εκπαιδευτικούς έτοιμους, να προσφέρουν ένα «εντυπωσιακό» κι όχι ένα «μουσειακό» μάθημα. Οι σημερινοί μαθητές μπορούν να παρακολουθήσουν καλύτερα αν αγαπήσουν το μάθημα, αν οι εντυπώσεις τους είναι θετικές από το μάθημα και τον τρόπο που τους προσφέρεται. Ο εκπαιδευτικός είναι αυτός που θα κρίνει τι πρέπει να διδαχθεί και τι όχι ο εκπαιδευόμενος, ώστε να επιτύχει το αποτέλεσμα που επιδιώκει σε γνωστικό, κοινωνικό και ηθικό επίπεδο (Γουβιάς & Θεριανός, 2014). Η ποικιλία των μεθόδων είναι σημαντική ως μέσο παρώθησης των μαθητών προς τη μάθηση αλλά και ως τρόπος διατήρησης του ενδιαφέροντός τους (Τριλιανός, 1997). Έμπνευση για τους εκπαιδευτικούς θα πρέπει να αποτελούν τόσο οι απαιτήσεις των σύγχρονων μαθητών όσο και οι γνώσεις και τα ενδιαφέροντά τους. Έτσι ο εκπαιδευτικός κατορθώνει να «υπερβεί την αποπροσωποποίηση στην οποία τον εξωθεί η σπουδή για κάλυψη της ύλης και η εν γένει εφαρμογή ενός δοσμένου αναλυτικού προγράμματος» (Κουτσελίνη, 1997), αναλαμβάνοντας πιο ενεργό ρόλο ως φορέας ανάπτυξης και αναμόρφωσης του αναλυτικού προγράμματος (Giroux, 1988). Παράλληλα, η σχέση της νέας γενιάς με τις τεχνολογίες πληροφορίας και ενημέρωσης αλλά κυρίως με τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης, θα πρέπει να ωθούν τους εκπαιδευτικούς προς διαρκή προσπάθεια επινόησης ελκυστικότερων τρόπων διδασκαλίας και επιμόρφωσης γύρω από τις νέες τεχνολογίες ώστε να έχουν άνεση στην ένταξή τους στη διδασκαλία, με στόχο τη βελτίωση των στάσεων των μαθητών τους προς τη μάθηση.

Η προσπάθεια του εκπαιδευτικού να οργανώσει τη διδασκαλία του με τέτοιο ώστε να αφορά τους μαθητές περισσότερο, τον οδηγεί αναγκαστικά στην ανακάλυψη των ενδιαφερόντων τους, αφού ό,τι τους ενδιαφέρει, αυτό κατά κανόνα, θα το μάθουν καλύτερα (Wilson, 1971) με την επιφύλαξη ότι, για κάποιο παιδί που δεν εκφράζεται ποτέ, δεν μπορούμε να μάθουμε πολλά. Τα ενδιαφέροντα αξίζει να τα λαμβάνουμε υπόψη ως εκπαιδευτικοί, επειδή περιλαμβάνουν συναισθήματα και κάνουν τη ζωή πιο άξια να τη ζήσεις, ενώ η απουσία ενδιαφερόντων μπορεί να οδηγεί σε στείρα απέλπιδα ύπαρξη. Ευτυχώς, τα πλείστα παιδιά έχουν μεγάλη περιέργεια και δεν είναι δύσκολο να ξυπνήσεις τα ενδιαφέροντά τους (Evans, 1965).

Ο εκπαιδευτικός χρειάζεται να εμπνεύσει τους μαθητές ώστε να τους οδηγήσει στη σταθερή απόλαυση και ανακάλυψη του διαρκούς θησαυρού που αναμένει να ανακαλυφθεί από εκείνους που εκτιμούν την αξία του (Evans, 1965). Η έννοια ενδιαφέρον δεν υποδηλώνει μια φυσική μείωση των λογικών δυνατοτήτων

υπέρ των εμπειρικών. Αντίθετα, θέλει να εμποδίσει αυτή τη μείωση (Habermas, 1972).

Η έλλειψη ενθάρρυνσης, εμπιστοσύνης και δημιουργικού κλίματος στον χώρο της εκπαίδευσης δημιουργούν συνθήκες που οδηγούν σε «αδράνεια» τους μαθητές, τοποθετώντας τους σε ρόλο παθητικού δείκτη. Αντίθετα, αν η έκπληξη, το αναπάντεχο και η αληθινή δημιουργία ενθαρρυνθούν με τη χρήση των κατάλληλων παιδαγωγικών μεθόδων, τα αποτελέσματα θα να είναι εντυπωσιακά και θα αποκρούσουν την ανία που είναι ένας μεγάλος, ύπουλος εχθρός της μάθησης, και ιδιαίτερα στα «θεωρητικά» μαθήματα όπως είναι το μάθημα των Θρησκευτικών. Το παράδειγμα του Ιησού στην επίγεια ζωή του, όπου κάθε ευκαιρία διδασκαλίας αναδείχθηκε πρότυπο διδασκάλου, μας ωθεί σε προβληματισμό και αναζήτηση των τρόπων εκείνων και των μεθόδων διδασκαλίας που θα μας καταστήσουν, τουλάχιστον, εκπαιδευτικούς με ενδιαφέρον. Η εισήγηση, θα δώσει πρακτικές συμβουλές για ένταξη του στοιχείου της έκπληξης στο κάθε μάθημα, με στόχο την πρόκληση αλλά και διατήρηση του ενδιαφέροντος σε όλη τη διάρκεια του μαθήματος. Μερικές από τις καλές πρακτικές που θα αναφερθούν ως ιδέες κατά της μονοτονίας και του προφανούς, είναι οι εξής:

- Χρήση βιωματικών παιχνιδιών (π.χ. stepforward – ενσυναίσθηση διαφορετικότητας)
- Αφόρμηση από το σημείο αιχμής της Δ.Ε. (π.χ. Το Άγιο Πνεύμα Δ.Ε. 8 Β΄ Λυκείου: Γιατί η βλασφημία κατά του αγίου Πνεύματος δεν συγχωρείται;)
- Ηλεκτρονική Σύνδεση και συνδιδασκαλία με τηλεδιάσκεψη με άλλο σχολείο ή άλλη τάξη.
- Στη Δ.Ε. για τα 2 φύλα / γάμος, το κείμενο του αγίου Ιωάννη του Χρυσοστόμου σε προβολή, να μαντέψουν ποιος ο συγγραφέας και τότε το έγραψε.
- Καρτέλες όπου γράφουν 3 στοιχεία που θέλουν να αποκομίσουν από το μάθημα της ημέρας, για το οποίο ανακοινώνουμε μόνο τον τίτλο και μικρή ανάλυσή του.
- Αξιολόγηση με κουίζ ή μέσω του kahoot όταν υπάρχει δυνατότητα.
- Κάρτες εξόδου όπου αναγράφουν 3 - 2 - 1 (3 γνωσιολογικά στοιχεία που αποκόμισαν, 2 στοιχεία που είναι ασαφή ακόμα ή δυσνόητα και 1 στοιχείο που θα ήθελαν να είχαν μάθει).